

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Λογιστική και Χρηματοοικονομική

ΠΜΣ στη Λογιστική και Χρηματοοικονομική
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ • ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Μακροοικονομική σύγκριση χωρών της Ευρωπαϊκής ένωσης για την
εύρεση σύγκλισης/απόκλισης στις δημοσιονομικές και νομισματικές
πολιτικές τους**

Παναγόπουλος Ιωάννης

Επιβλέπων Καθηγητής: Μακρής Ηλίας

Διατριβή υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του
Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Η παρούσα διατριβή αποτελεί μέρος των
απαιτήσεων για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στη Λογιστική και
Χρηματοοικονομική

Καλαμάτα, Μάρτιος 2024

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Λογιστική και
Χρηματοοικονομική**

ΠΜΣ στη Λογιστική και Χρηματοοικονομική
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ • ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Μακρής Ηλίας
Καθηγητής, Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, Πανεπιστήμιου
Πελοποννήσου

Νικολόπουλος Σωτήριος
Επίκουρος Καθηγητής, Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής,
Πανεπιστήμιου Πελοποννήσου

Συρμαλόγλου Αδαμάντιος
Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό, Λογιστικής και
Χρηματοοικονομικής, Πανεπιστήμιου Πελοποννήσου

Ο Παναγόπουλος Ιωάννης

UNIVERSITY OF PELOPONNESE
DEPARTMENT OF ACCOUNTING & FINANCE

Master Program in Accounting and Finance

**Master of Science (M.Sc)
in Accounting and Finance**

Postgraduate Thesis

**Macroeconomic comparison of European Union countries to find
convergence/divergence in their fiscal and monetary policies.**

Panagopoulos Ioannis

Supervising Professor: Makris Ilias

Thesis submitted to the Department of Accounting & Finance of the University of Peloponnese. This dissertation is part of the requirements for obtaining the Master's Degree in Accounting and Finance

Kalamata, March 2024

UNIVERSITY OF PELOPONNESE
DEPARTMENT OF ACCOUNTING & FINANCE

Master Program in Accounting and Finance

**Master of Science (M.Sc)
in Accounting and Finance**

Thesis Committee

Makris Ilias

**Professor, Department of Accounting & Finance, University of
Peloponnese**

Nikolopoulos Sotiris

**Assistant Professor, Department of Accounting & Finance, University of
Peloponnese**

Syrmaloglou Adamantios

**Laboratory Teaching Staff, Department of Accounting & Finance,
University of Peloponnese**

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1) Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.

- 2) Αποδέχομαι ότι το Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

*“Συνεχίστε, συνεχίστε, δεν υπάρχει άλλο μέλλον για τους
λαούς της Ευρώπης εκτός από την ένωση.”*

Ζαν Μονέ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θερμά ευχαριστώ τον κύριο Μακρή Ηλία για την καθοδήγηση και την βοήθεια του στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη	X
Abstract	XI
Συνοπτομογραφίες	XII
Εισαγωγή	1
Ορισμοί	2
Κεφάλαιο 1ο: Η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης	3
1.1 Ιστορική Αναδρομή	3
1.1.1 Η απαρχή της Ευρωπαϊκής ιδέας	3
1.1.2 Μια περίοδος οικονομικής ανάπτυξης 1960-69	4
1.1.3 Μια αναπτυσσόμενη Κοινότητα 1970-79	5
1.1.4 Η κατάρρευση του κομμουνισμού 1980-89	6
1.1.5 Η Ευρώπη χωρίς σύνορα 1990-99	8
1.1.6 Περαιτέρω επέκταση 2000-09	10
1.1.7 Μια δεκαετία προκλήσεων 2010-19	11
1.1.8 2020- σήμερα	13
1.2 Συνθήκη του Μάαστριχτ	14
1.3 Κριτήρια οικονομικής σύγκλισης	15
1.4 Κόστη και οφέλη μιας νομισματικής ένωσης	17
1.5 Νομισματική Σύγκλιση της Ελλάδας	19
Κεφάλαιο 2ο: Δημοσιονομική πολιτική και χρηματοοικονομικές επιπτώσεις	22
2.1 Δημοσιονομική πολιτική στη μακροοικονομία	22
2.2 Δημοσιονομική πολιτική Γερμανίας	27
2.3 Δημοσιονομική πολιτική Ιταλίας	31
2.4 Δημοσιονομική πολιτική Ισπανίας	38
2.5 Δημοσιονομική πολιτική Ολλανδίας	49
2.6 Δημοσιονομική πολιτική Ουγγαρίας	53
2.7 Δημοσιονομική πολιτική Ελλάδας	58
Κεφάλαιο 3ο: Εισαγωγή στην Έρευνα	62
3.1 Περίληψη του Ερευνητικού Θέματος	62
3.2 Σκοπός και Σημασία της Έρευνας	62
3.3 Ερευνητικά Ερωτήματα και Υποθέσεις	63

Κεφάλαιο 4ο: Μεθοδολογία της Έρευνας	65
4.1 Τύπος και Προσέγγιση της Έρευνας	65
4.2 Δεδομένα και Πηγές Πληροφοριών	66
4.3 Κριτήρια Επιλογής Χωρών και Περιόδων	66
Κεφάλαιο 5ο: Ανάλυση Δεδομένων	68
5.1 Κρίση Χρέους (2008-2010)	68
5.2 Κρίση COVID-19 (2019-2021)	70
Κεφάλαιο 6ο: Συζήτηση και Συμπεράσματα	73
6.1 Συνολική Αξιολόγηση των Ευρημάτων	73
6.2 Συγκλίσεις και Αποκλίσεις στην Δημοσιονομική και Νομισματική Πολιτική	74
6.3 Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα και Πολιτική	75
Βιβλιογραφία	77

Περίληψη

Η παρούσα διατριβή έχει ως σκοπό την προσπάθεια διασαφήνισης του Ευρωπαϊκού «οικοδομήματος» μέσω της μακροοικονομικής ανάλυσης. Βασικό μέλημα της μελέτης είναι να αποδείξει ότι δεν υπάρχει συνοχή στην δημοσιονομική πολιτική παρότι τα κράτη μέλη έχουν την ίδια νομισματική βάση. Για να το επιτύχει αυτό θα χρησιμοποιηθούν συγκεκριμένες χώρες μέλη, με προσεγγιστικά παρόμοια δημοσιονομικά προφίλ. Οι χώρες αυτές θα συγκριθούν πάνω σε συγκεκριμένου μακροοικονομικούς δείκτες όπως ο πληθωρισμός, το εμπορικό ισοζύγιο, ο δείκτης ανεργίας, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το δημόσιο χρέος και οι άμεσες ξένες επενδύσεις. Η σύγκριση θα γίνει πάνω σε 2 διαφορετικές χρονικές περιόδους, η μια θα είναι η περίοδος της κρίσης χρέους(2008-2011) και η δεύτερη θα είναι η υγειονομική κρίση covid-19(2019-2021). Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική αναδρομή στο παρελθόν και τους λόγους που οδήγησαν στην ενοποίηση των ευρωπαϊκών λαών καθώς και μια ανάλυση για το τι ακριβώς σημαίνει για μια χώρα η είσοδος της σε μια νομισματική ένωση. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια ανάλυση στα δημοσιονομικά προφίλ των χωρών που επιλέχθηκαν για την συγκεκριμένη ανάλυση. Στο τρίτο κεφάλαιο και στο τέταρτο κεφάλαιο δίνεται η επεξήγηση της παρούσας μελέτης εξηγώντας την μεθοδολογία που εφαρμόστηκε. Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση των δεδομένων των χωρών και η σύγκριση μεταξύ τους. Στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα σχετικά με την απόκλιση των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης δείχνοντας μια μεγάλη απόκλιση δημοσιονομικών πολιτικών, στην κρίση χρέους ,ιδίως μεταξύ χωρών του Βορρά όπως η Γερμανία και η Ολλανδία σε σχέση με χώρες του Νότου όπως η Ισπανία και η Ιταλία. Μια δεκαετία αργότερα, στην υγειονομική κρίση, η αντιμετώπιση των κρατών μελών παρότι είχαν ξανά μεγάλη απόκλιση στις δημοσιονομικές πολιτικές που ακολουθήσαν, είχαν μεγαλύτερη συνοχή μεταξύ τους σε σχέση με την προηγούμενη κρίση.

Λέξεις κλειδιά: [Κρίση χρέους ,Covid-19, δημοσιονομική πολιτική, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρώ]

Abstract

The present dissertation aims to clarify the European 'construct' through macroeconomic analysis. The main focus of this study is to demonstrate that there is no coherence in fiscal policy, despite member states sharing the same currency base. To achieve this, specific member countries with approximately similar fiscal profiles will be used for comparison. These countries will be evaluated based on specific macroeconomic indicators such as inflation, trade balance, unemployment rate, per capita GDP, public debt, and foreign direct investment. The comparison will be conducted over two different time periods: the debt crisis period (2008-2011) and the COVID-19 health crisis (2019-2021). The first chapter provides a historical overview and explores the reasons that led to the unification of European nations, along with an analysis of what entering a monetary union means for a country. In the second chapter, an analysis of the fiscal profiles of the selected countries for this specific study is presented. The third and fourth chapters explain the methodology applied in this study. The fifth chapter presents the data of the countries and compares them. Finally, the last chapter presents conclusions regarding the divergence of EU member countries' fiscal policies, especially between Northern countries like Germany and the Netherlands, and Southern countries like Spain and Italy. A decade later, during the health crisis, despite having significant differences in fiscal policies, member states exhibited greater cohesion compared to the previous crisis.

Keywords: [Debt crisis, Covid-19, Fiscal policy, European Union, Euro]

Συντομογραφίες

ΕΕ	Ευρωπαϊκή ένωση
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΖΕΣ	Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών
ΜΣΙ ΙΙ	Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών
ΣΣΑ	Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης
ΕΡΤΕ	Ειδικά προγράμματα εργασίας βραχείας απασχόλησης

Εισαγωγή

Το 2007 θα ξεκινούσε μια οικονομική κατάρρευση στις ΗΠΑ η οποία θα εξελισσόταν στην μεγαλύτερη που είχε ζήσει ο κόσμος από την οικονομική κατάρρευση του 1929.

Βασική αιτία εκείνης της κρίσης ήταν η πτώχευση ή ο κίνδυνος πτώχευσης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, λόγω των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων και την αδυναμία αποπληρωμής τους, στις Ηνωμένες Πολιτείες. Μέσα από ένα ντόμινο «αλυσιδωτών» καταστάσεων η κρίση έφτασε στην Ευρώπη στα μέσα του 2008 και ξεκίνησε να δημιουργεί προβλήματα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αυξάνοντας το δημόσιο χρέος τους. Ήταν η πρώτη οικονομική κρίση που θα αντιμετώπιζε το νέο νόμισμα και μια μεγάλη πρόκληση για την ίδια την ΕΕ καθώς όχι μόνο έπρεπε να προστατεύσει την οικονομία της αλλά και να αποδείξει στις διεθνείς αγορές ότι το νόμισμα της είναι ισχυρό.

Ωστόσο η κρίση αυτή έφερε στην επιφάνεια παθογένειες που κλόνισαν τα θεμέλια της, καθώς ο επιμερισμός αυτής της κρίσης ήταν άνισος ανάμεσα στα μέλη της και οι απόψεις για Ευρώπη 2 ή 3 ταχυτήτων αρχίσαν να αποκτούν υπόβαθρο. Ο ευρωπαϊκός Βορράς όντας πιο ισχυρός οικονομικά από τον Νότο, λόγω των βιομηχανιών, εναπόθεσε μεγάλο μέρος της αντιμετώπισης του χρέους στον Νότο, οι χώρες του οποίου είχαν ευάλωτες χρηματοπιστωτικές δομές με αποτέλεσμα τα σημάδια της οικονομικής κρίσης να γίνουν εντονότερα στην πραγματική οικονομία τους, δημιουργώντας μια ύφεση και έναν διχασμό ανάμεσα στα κράτη μέλη που έφτασε ακόμα και στο σημείο να διατυπωθούν πολιτικές απόψεις για αποχώρηση κρατών από το κοινό νόμισμα.

Δέκα χρόνια αργότερα η ΕΕ, όπως και ο υπόλοιπος πλανήτης, θα κληθεί να αντιμετωπίσει μια νέα κρίση, υγειονομική αυτή την φορά. Η πανδημία του Covid που ξέσπασε στα τέλη του 2019 στην Κίνα έφερε την Ευρώπη αντιμέτωπη σε μια νέα πρόκληση, πρωτόγνωρη για τις σύγχρονες κοινωνίες. Ωστόσο αυτή την φορά η κρίση θα ήταν βαθύτερη, γιατί πέρα από το υγειονομικό και το οικονομικό κόμματι, υπήρχε και η διαφωνία ως προς την χάραξη κοινής πολιτικής. Τα κράτη μέλη του Νότου ήταν απρόθυμα να ενστερνιστούν τις απόψεις των Βρυξελλών, θεωρώντας πως προστατεύουν, τις υγιέστερες δημοσιονομικά, χώρες του Βορρά και πως θα κληθούν να αντιμετωπίσουν το μεγαλύτερο μέρος του προβλήματος αυτές για ακόμη μια φορά μέσα σε μια δεκαετία.

Οι δυο αυτές κρίσεις μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα δημιούργησαν δυο πόλους μέσα στην ευρωπαϊκή κοινότητα. Στην μία πλευρά ήταν οι χώρες του Βορρά με υγιείς δημοσιονομικό προφίλ και ισχυρούς μακροοικονομικούς δείκτες και από την άλλη πλευρά οι χώρες του Νότου με τεράστιο δημόσιο χρέος και προβλήματα ρευστότητας.

Ορισμοί

Δίνονται οι ορισμοί των μακροοικονομικών δεικτών που θα χρησιμοποιηθούν για καλύτερη κατανόηση.

Πληθωρισμός(inflation rate):«Ως πληθωρισμός ορίζεται η διαρκή αύξηση του συνολικού επιπέδου των τιμών. Το επίπεδο των τιμών μετριέται μέσω ενός δείκτη τιμών. Ο δείκτης αυτός μετράει το μέσο επίπεδο τιμών σε δεδομένη χρονική στιγμή ως προς το επίπεδο τιμών σε άλλη χρονική στιγμή(σε ποσοστιαίες μεταβολές).Μια από τις δυο περιόδους(συνήθως αυτή που προηγείται) χρησιμοποιείται ως περίοδο βάσης.» Νικόλαος Απέργης,2017, ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ.

Ανεργία(unemployment rate):Ο δείκτης ανεργίας στη μακροοικονομία αντιπροσωπεύει το ποσοστό των ανέργων στην εργατική δύναμη της χώρας.

Κατά κεφαλήν ΑΕΠ(GPD per capita):Είναι ένας οικονομικός δείκτης που μετρά τη σχέση μεταξύ του επιπέδου εισοδήματος μιας χώρας και του αριθμού των κατοίκων της. Είναι μια εκτίμηση του μέσου εισοδήματος ανά κάτοικο.

Εμπορικό ισοζύγιο(balance of trade):Το εμπορικό ισοζύγιο μιας χώρας παρουσιάζει την διεθνή εικόνα της σε όρους εισαγωγών και εξαγωγών.

Δημοσιονομικό πλεόνασμα/έλλειμμα(goverment surplus/-deficit):Ο δείκτης αυτός δείχνει τη διαφορά μεταξύ των δημοσίων εσόδων και εξόδων. όταν τα δημόσια έξοδα είναι μεγαλύτερα από τα δημόσια έσοδα, τότε υπάρχει δημοσιονομικό έλλειμμα .Αντίθετα, όταν τα δημόσια έσοδα υπερβαίνουν τα δημόσια έξοδα, τότε έχουμε δημοσιονομικό πλεόνασμα. Το δημοσιονομικό έλλειμμα μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του χρέους του κράτους, ενώ το δημοσιονομικό πλεόνασμα μπορεί να συμβάλει στη μείωσή του. Επίσης, ο δείκτης αυτός μας δίνει μια εικόνα για την οικονομική διαχείριση της κυβέρνησης.(OECD.org)

Άμεση Ξένη Επένδυση (Foreign Direct Investment):Είναι η μακροπρόθεσμη επένδυση σε επιχείρηση της εγχώριας αγοράς από επενδυτή (φυσικό ή νομικό πρόσωπο) του οποίου η έδρα βρίσκεται στην αγορά ξένης χώρας.(Άμεση ξένη επένδυση - Βικιπαίδεια (wikipedia))

Κεφάλαιο 1ο: Η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης

1.1 Ιστορική Αναδρομή

1.1.1 Η απαρχή της Ευρωπαϊκής ιδέας

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ο οποίος σημαδέυτηκε από εκτεταμένες καταστροφές και απώλειες ανθρώπινων ζώων, οι Ευρωπαίοι ηγέτες προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα πλαίσιο που όχι μόνο θα προωθούσε τη διαρκή ειρήνη αλλά και θα απέτρεπε την επανάληψη των αιματηρών συγκρούσεων που καθόρισαν την εποχή εκείνη. Η κομβική στιγμή συνέβη στις 8 Μαΐου 1945, σηματοδοτώντας το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ευρώπη και την έναρξη ενός νέου κεφαλαίου στην ιστορία της ηπείρου. Με τραγικό τρόπο, ο πόλεμος είχε στοιχίσει εκατομμύρια ζωές, με το Ολοκαύτωμα να έχει ως αποτέλεσμα την αποτρόπαια δολοφονία έξι εκατομμυρίων Εβραίων. (European Union, 2022)

Ανταποκρινόμενος στην ανάγκη για συλλογική ασφάλεια, ο Οργανισμός του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization, NATO) ιδρύθηκε στις 4 Απριλίου 1949, αποτελώντας μια διακυβερνητική συμμαχία που περιλάμβανε τις Ηνωμένες Πολιτείες, τον Καναδά και 10 δυτικοευρωπαϊκά έθνη. Μέχρι το έτος 2020, το NATO είχε επεκταθεί σε 30 μέλη, με 21 από αυτά να είναι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Ταυτόχρονα, στις 5 Μαΐου 1949, ιδρύθηκε το Συμβούλιο της Ευρώπης από 10 δυτικοευρωπαϊκά έθνη, αφιερωμένο στην προώθηση της δημοκρατίας και τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, μια σημαντική πρωτοβουλία του Συμβουλίου, τέθηκε σε ισχύ στις 3 Σεπτεμβρίου 1953. (European Union, 2022)

Στο πλαίσιο αυτών των προσπαθειών, ο Γάλλος υπουργός Εξωτερικών Ρομπέρ Σουμάν παρουσίασε στις 9 Μαΐου 1950 ένα οραματικό σχέδιο για ενισχυμένη πολιτική συνεργασία στην Ευρώπη. Η πρόταση αυτή, γνωστή ως Σχέδιο Σούμαν, υποστήριζε την ενοποίηση των βιομηχανιών άνθρακα και χάλυβα των δυτικοευρωπαϊκών εθνών για να αποτραπεί η μονομερής παραγωγή υλικών που σχετίζονται με τον πόλεμο. Η επακόλουθη υπογραφή της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα το 1951 είδε τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, τις Κάτω Χώρες, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο να δεσμεύονται να

διαχειρίζονται από κοινού τις βιομηχανίες άνθρακα και χάλυβα, μειώνοντας έτσι το ενδεχόμενο εχθροπραξιών. (European Union, 2022)

Επεκτείνοντας την επιτυχία της Συνθήκης Άνθρακα και Χάλυβα, οι Συνθήκες της Ρώμης υπογράφηκαν στις 25 Μαρτίου 1957. Αυτό το μνημειώδες βήμα περιελάμβανε την επισήμοποίηση της συνεργασίας σε πρόσθετους οικονομικούς τομείς, οδηγώντας στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (Ευρατόμ) την 1η Ιανουαρίου 1958. Επιπλέον, στις 19 Μαρτίου 1958, η Ευρωπαϊκή Κοινοβουλευτική Συνέλευση συνήλθε στην εναρκτήρια συνεδρίασή της στο Στρασβούργο της Γαλλίας. Λειτουργώντας ως πρόδρομος του σύγχρονου Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η συνέλευση αυτή, υπό την ηγεσία του Ρόμπερτ Σούμαν, ανέλαβε τελικά τον τίτλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 30 Μαρτίου 1962. Η θεσμοθέτηση αυτών των πλαισίων συνεργασίας σηματοδότησε μια κομβική καμπή στην επιδίωξη της ενότητας και της συνεργασίας σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο. (European Union, 2022)

1.1.2 Μια περίοδος οικονομικής ανάπτυξης 1960-69

Τη δεκαετία του 1960 σημειώθηκε μια αξιοσημείωτη οικονομική ανάκαμψη, η οποία προήλθε από την παύση των τελωνειακών δασμών μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας που συμμετείχαν στο εμπόριο. Ένα σημαντικό βήμα σε αυτή την οικονομική ολοκλήρωση έγινε στις 3 Μαΐου 1960, με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ). Αποτελούμενη από έθνη όπως η Αυστρία, η Δανία, η Νορβηγία, η Πορτογαλία, η Σουηδία, η Ελβετία και το Ηνωμένο Βασίλειο, η ΕΖΕΣ είχε ως στόχο να προωθήσει το ελεύθερο εμπόριο εκτός της ΕΟΚ. Μέχρι το 2020, τα μέλη της ΕΖΕΣ είχαν εξελιχθεί και περιλάμβαναν την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν, τη Νορβηγία και την Ελβετία. (European Union, n.d.-a)

Ταυτόχρονα, ο κοινός έλεγχος της παραγωγής τροφίμων θεσμοθετήθηκε με την εφαρμογή της πρώτης Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στις 30 Ιουλίου 1962 εντός των χωρών της ΕΟΚ. Ενώ η πρωτοβουλία αυτή εξασφάλισε άφθονα τρόφιμα και ευημερούντα μέσα διαβίωσης για τους αγρότες, εμφανίστηκαν ανεπιθύμητες συνέπειες με τη μορφή υπερπαραγωγής, που οδήγησαν σε πλεονάζοντα αποθέματα. Οι μετέπειτα προσπάθειες, ιδίως από τη δεκαετία του 1990, επικεντρώθηκαν στον περιορισμό των πλεονασμάτων, στη βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων και στην προώθηση της αειφορίας. (European Union, n.d.-a)

Η υπογραφή της Σύμβασης του Γιαουντέ στις 20 Ιουλίου 1963, αποτέλεσε την πρώτη σημαντική διεθνή συμφωνία της ΕΟΚ. Το σύμφωνο αυτό αποσκοπούσε στην προώθηση της συνεργασίας και του εμπορίου με 18 πρώην αποικίες στην Αφρική, θέτοντας τις βάσεις για τις σύγχρονες ειδικές σχέσεις της ΕΕ με 79 χώρες στην Αφρική, την Καραϊβική και τον Ειρηνικό (ΑΚΕ). Επί του παρόντος, η ΕΕ προσπαθεί ενεργά να ενισχύσει την εταιρική της σχέση με την Αφρική, αντιμετωπίζοντας τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν αμοιβαία και οι δύο ήπειροι. (European Union, n.d.-a)

Στις 8 Απριλίου 1965, σημειώθηκε μια κομβική στιγμή με την υπογραφή της "Συνθήκης Συγχώνευσης" στις Βρυξέλλες, με την οποία ενοποιήθηκαν τα στελέχη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Ευρατόμ. Η συνθήκη αυτή, που τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 1967, ενοποίησε τον διοικητικό μηχανισμό κάτω από μια ενιαία οντότητα, την Επιτροπή, και ένα ενοποιημένο εκτελεστικό όργανο, το Συμβούλιο, εξορθολογίζοντας τη λειτουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (European Union, n.d.-a)

Την 1η Ιουλίου 1968, η έναρξη της Τελωνειακής Ένωσης από τις έξι χώρες μέλη της ΕΟΚ προανήγγειλε την κατάργηση των τελωνειακών δασμών στις αμοιβαίες εισαγωγές, διευκολύνοντας το απρόσκοπτο διασυνοριακό εμπόριο. Ένα αντίστοιχο μέτρο αφορούσε την επιβολή ενιαίων δασμών στις εξωτερικές εισαγωγές, προωθώντας την ταχεία ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ των έξι αυτών χωρών και της παγκόσμιας κοινότητας. (European Union, n.d.-a)

Εν μέσω αυτών των εξελίξεων, η Άνοιξη της Πράγας, μια σύντομη περίοδος εκκολαπτόμενης δημοκρατίας στην Τσεχοσλοβακία, καταπνίγηκε βίαια τον Αύγουστο του 1968 από σοβιετικά τανκς. Το γεγονός αυτό υπογράμμισε τις γεωπολιτικές εντάσεις που επικρατούσαν κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, που συμβολίζονταν κυρίως με την κατασκευή του Τείχους του Βερολίνου τον Αύγουστο του 1961, το οποίο εκδήλωσε με φυσικό τρόπο το διαχωρισμό μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης. (European Union, n.d.-a)

1.1.3 Μια αναπτυσσόμενη Κοινότητα 1970-79

Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες διευρύνθηκαν την 1η Ιανουαρίου 1973, καθώς προσχώρησαν η Δανία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, αυξάνοντας τις χώρες μέλη σε εννέα. Η σημαντική αυτή διεύρυνση εξελίχθηκε στο πλαίσιο του αραβοϊσραηλινού πολέμου τον Οκτώβριο του 1973, ο οποίος προκάλεσε ενεργειακή

κρίση και συνακόλουθες οικονομικές προκλήσεις στην Ευρώπη. Ταυτόχρονα, τα δημοκρατικά ιδεώδη απέκτησαν δυναμική με την ανατροπή των δικτατοριών στην Ελλάδα, την Πορτογαλία και την Ισπανία, αποτελώντας παράδειγμα μιας μετασχηματιστικής εποχής στην ευρωπαϊκή διακυβέρνηση. (European Union, n.d.-b)

Την 1η Ιανουαρίου 1973, η προσχώρηση της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου διεύρυνε τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες από έξι σε εννέα χώρες μέλη. (European Union, n.d.-b)

Σε μια επίδειξη αλληλεγγύης, οι ηγέτες της ΕΟΚ, στις 10 Δεκεμβρίου 1974, δεσμεύτηκαν να αντιμετωπίσουν τις περιφερειακές ανισότητες με τη δημιουργία ενός σημαντικού ταμείου στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής περιφερειακής πολιτικής. Στόχος αυτής της πρωτοβουλίας ήταν να διευκολυνθεί η μεταφορά κεφαλαίων από τις εύπορες προς τις οικονομικά μειονεκτούσες περιοχές, ενισχύοντας έτσι τις υποδομές, προσελκύνοντας επενδύσεις και προωθώντας τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Το επόμενο έτος ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, ένα κομβικό μέσο για την υλοποίηση αυτών των περιφερειακών στόχων. (European Union, n.d.-b)

Τον Ιούνιο του 1979, σημειώθηκε μια καμπή με τις πρώτες άμεσες εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, όπου οι Ευρωπαίοι πολίτες άσκησαν για πρώτη φορά το δικαίωμά τους να εκλέγουν απευθείας τα μέλη του Κοινοβουλίου. Αυτή η απομάκρυνση από την προηγούμενη πρακτική της κοινοβουλευτικής αντιπροσωπείας σηματοδότησε έναν σημαντικό εκδημοκρατισμό του ευρωπαϊκού πολιτικού τοπίου. Ειδικότερα, τα εκλεγμένα μέλη ανέλαβαν θέσεις στο πλαίσιο πανευρωπαϊκών πολιτικών ομάδων, υπερβαίνοντας τις εθνικές δεσμεύσεις και προωθώντας μια πιο ενιαία ευρωπαϊκή πολιτική ταυτότητα. (European Union, n.d.-b)

1.1.4 Η κατάρρευση του κομμουνισμού 1980-89

Την 1η Ιανουαρίου 1981, η Ελλάδα προσχώρησε ως το 10ο μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Η ένταξη αυτή σηματοδότησε μια κομβική καμπή για την Ελλάδα, η οποία είχε ανακτήσει την επιλεξιμότητα μετά την ανατροπή του στρατιωτικού καθεστώτος και την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1974. Η ένταξη της Ελλάδας αντανάκλυνε μια ευρύτερη δέσμευση για τη διεύρυνση της κοινότητας των ευρωπαϊκών εθνών και την προώθηση των δεσμών συνεργασίας. (European Union, n.d.-c)

Εικόνα 1 ■ Χώρες μέλη: Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Δανία, Ιρλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο. ■ Νέες χώρες μέλη: Ελλάδα https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1980-89_en

Οι εξελίξεις αυτές εκτυλίχθηκαν στο πλαίσιο ευρύτερων γεωπολιτικών μετατοπίσεων στη δεκαετία του 1980, καθώς η Ισπανία και η Πορτογαλία προσχώρησαν στη συνέχεια στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες πέντε χρόνια αργότερα, εδραιώνοντας την ένταξή τους στο εξελισσόμενο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Ταυτόχρονα, η δεκαετία έκλεισε με ένα σημαντικό σημείο καμπής - την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Τα γεγονότα στην Πολωνία, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την εμφάνιση και την επακόλουθη καταστολή της Αλληλεγγύης, ήταν εμβληματικά ενός ευρύτερου κύματος κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών που αναδιαμόρφωσαν το πρόσωπο της ευρωπαϊκής ηπείρου κατά τη διάρκεια αυτής της μετασχηματιστικής περιόδου. (European Union, n.d.-c)

Η διεύρυνση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων εκτυλίχθηκε την 1η Ιανουαρίου 1986, με την προσχώρηση της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, αυξάνοντας έτσι τα μέλη σε 12 έθνη. Στη συνέχεια, τον Φεβρουάριο του 1986, ξεκίνησε μια στρατηγική

κίνηση προς μια ενιαία αγορά. Παρά την κατάργηση των τελωνειακών δασμών το 1968, τα εμπόδια στην ελεύθερη ροή του εμπορίου εξακολουθούσαν να υφίστανται λόγω των διαφορών στις εθνικές ρυθμίσεις. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η οποία δρομολογήθηκε τον Φεβρουάριο του 1986 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 1987, ξεκίνησε ένα ολοκληρωμένο εξαετές πρόγραμμα με στόχο την εναρμόνιση των κανονισμών, διευκολύνοντας έτσι τη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς. Επιπλέον, η πράξη προσέδωσε αυξημένη επιρροή στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και ενίσχυσε την εξουσία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος. (European Union, n.d.-c)

Το γεωπολιτικό τοπίο της Ευρώπης υπέστη μια βαρυσήμαντη αλλαγή στις 9 Νοεμβρίου 1989, με την πτώση του Τείχους του Βερολίνου. Μετά από 28 χρόνια διαίρεσης, τα σύνορα μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Γερμανίας άνοιξαν, οδηγώντας στην ενοποίηση της Γερμανίας μετά από τέσσερις και πλέον δεκαετίες. Αυτή η μνημειώδης εξέλιξη κορυφώθηκε με την ένταξη του ανατολικού μισού της Γερμανίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες τον Οκτώβριο του 1990, σηματοδοτώντας ένα κομβικό βήμα προς την επανένωση του έθνους και την ευρύτερη ενσωμάτωση της Ανατολικής Ευρώπης στην ευρωπαϊκή κοινότητα. (European Union, n.d.-c)

1.1.5 Η Ευρώπη χωρίς σύνορα 1990-99

Το έτος 1993, επιτεύχθηκε ένα σημαντικό ορόσημο με τα εγκαίνια της ενιαίας αγοράς, που χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή των "4 ελευθεριών" - ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των αγαθών, των υπηρεσιών και του χρήματος. Αυτό σηματοδότησε μια κομβική στιγμή στην εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εξορθολογίζοντας τη δυναμική των διασυνοριακών αλληλεπιδράσεων. Ταυτόχρονα, δύο κομβικές συνθήκες, δηλαδή η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη του Μάαστριχτ) το 1993 και η Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1999, συνέβαλαν στη συνεχιζόμενη θεσμική ανάπτυξη και συνεργασία εντός της ΕΕ. (European Union, n.d.-d)

Το 1995 η ΕΕ διευρύνθηκε με την προσχώρηση της Αυστρίας, της Φινλανδίας και της Σουηδίας, με αποτέλεσμα ο συνολικός αριθμός των χωρών μελών να ανέλθει σε 15 και να επεκταθεί η γεωγραφική κάλυψη της ΕΕ σε ολόκληρη σχεδόν τη Δυτική Ευρώπη. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, ένα μικρό χωριό στο Λουξεμβούργο έδωσε το όνομά του στη συμφωνία Σένγκεν, ένα σύμφωνο που καταργεί σταδιακά τους ελέγχους διαβατηρίων σε σημαντικά τμήματα της ΕΕ, προωθώντας τα ταξίδια χωρίς περιορισμούς. (European Union, n.d.-d)

Ωστόσο, το γεωπολιτικό τοπίο στα Βαλκάνια αμαυρώθηκε από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας το 1991, προκαλώντας παρατεταμένες συγκρούσεις με δεκάδες χιλιάδες θύματα κατά την επόμενη δεκαετία. Εν μέσω αυτών των προκλήσεων, η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, που υπογράφηκε στο Μάαστριχτ των Κάτω Χωρών στις 7 Φεβρουαρίου 1992, σηματοδότησε μια κρίσιμη καμπή, καθώς καθόρισε οριστικούς κανόνες για το μελλοντικό ενιαίο νόμισμα, περιέγραψε τις εξωτερικές πολιτικές και τις πολιτικές ασφαλείας και προώθησε την ενισχυμένη συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων. Η συνθήκη σηματοδότησε επίσης τη δημιουργία της "Ευρωπαϊκής Ένωσης", η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου 1993. (European Union, n.d.-d)

Ταυτόχρονα, η ενιαία αγορά, η οποία περιλαμβάνει την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών και χρημάτων, τέθηκε σε λειτουργία την 1η Ιανουαρίου 1993. Η θέσπιση εκατοντάδων νόμων από το 1986 διευκόλυνε την κατάργηση εμποδίων, όπως οι φορολογικές πολιτικές, οι κανονισμοί για τις επιχειρήσεις και τα επαγγελματικά προσόντα, συμβάλλοντας στην πραγματοποίηση ανοικτών συνόρων. Η ενιαία αγορά, ωστόσο, αντιμετώπισε καθυστερήσεις στην ελεύθερη κυκλοφορία ορισμένων υπηρεσιών. (European Union, n.d.-d)

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, που υπογράφηκε στις 2 Οκτωβρίου 1997, αποτελεί άλλο ένα κομβικό έγγραφο που διαμόρφωσε την πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βασιζόμενη στα θεμέλια που έθεσε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, η Συνθήκη του Άμστερνταμ περιέγραψε σχέδια για τη μεταρρύθμιση των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, με στόχο να δώσει στην Ευρώπη μια πιο ισχυρή παγκόσμια φωνή και να διαθέσει αυξημένους πόρους για την απασχόληση και τα δικαιώματα των πολιτών. Η συνθήκη αυτή, απόδειξη της συνεχούς εξέλιξης του θεσμικού πλαισίου της ΕΕ, τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαΐου 1999. (European Union, n.d.-d)

Μια στιγμή ορόσημο στην ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση συντελέστηκε την 1η Ιανουαρίου 1999, με την εισαγωγή του ευρώ. Το ευρώ, που αρχικά υιοθετήθηκε για εμπορικές και χρηματοπιστωτικές συναλλαγές, σηματοδότησε ένα σημαντικό βήμα προς τη νομισματική ένωση. Έντεκα χώρες αγκάλιασαν το ευρώ: Αυστρία, Βέλγιο, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Πορτογαλία και Ισπανία. Η Δανία, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο επέλεξαν να μην συμμετάσχουν σε εκείνη τη συγκυρία. Η επακόλουθη έκδοση χαρτονομισμάτων και κερμάτων ευρώ εδραίωσε περαιτέρω την παρουσία του κοινού νομίσματος στα

συμμετέχοντα κράτη, προωθώντας μια νέα εποχή οικονομικής συνεργασίας εντός της ΕΕ .(European Union, n.d.-d)

1.1.6 Περαιτέρω επέκταση 2000-09

Η έλευση του ευρώ ως επίσημου νομίσματος για εκατομμύρια Ευρωπαίους αποτέλεσε σημαντικό ορόσημο, συμβολίζοντας μια νέα εποχή οικονομικής ολοκλήρωσης. (European Union, n.d.-e)

Η επούλωση των ιστορικών διαιρέσεων μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης υλοποιήθηκε με την προσχώρηση 10 νέων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004, ακολουθούμενη από την ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας το 2007. Η διεύρυνση αυτή δεν αντανακλούσε μόνο μια γεωπολιτική αναπροσαρμογή, αλλά επιβεβαίωσε επίσης τη δέσμευση για μια ενωμένη και ολοκληρωμένη Ευρώπη. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του Σεπτεμβρίου 2008 υπογράμμισε περαιτέρω τη διασύνδεση των οικονομιών, προκαλώντας μια συλλογική αντίδραση για τη σταθεροποίηση του παγκόσμιου οικονομικού τοπίου. (European Union, n.d.-e)

Στις 26 Φεβρουαρίου 2001, οι ηγέτες της ΕΕ υπέγραψαν τη Συνθήκη της Νίκαιας, με στόχο τη μεταρρύθμιση των θεσμών για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική λειτουργία με διευρυμένα μέλη και την προετοιμασία για τα επόμενα κύματα νέων μελών. Η συνθήκη αυτή, η οποία τέθηκε σε εφαρμογή την 1η Φεβρουαρίου 2003, έθεσε τις βάσεις για μια πιο ισχυρή και προσαρμόσιμη δομή της ΕΕ (European Union, n.d.-e)

Εν τω μεταξύ, την 1η Ιανουαρίου 2002, τα χαρτονομίσματα και τα κέρματα ευρώ εισήχθησαν ως νόμιμο νόμισμα σε 12 χώρες της ΕΕ, σηματοδοτώντας μια μνημειώδη υλικοτεχνική επιχείρηση που εξορθολογίζει το νόμισμα σε διαφορετικά έθνη με κοινά χαρτονομίσματα και τυποποιημένα κέρματα που φέρουν εθνικά εμβλήματα. (European Union, n.d.-e)

Η διεύρυνση της ΕΕ συνεχίστηκε την 1η Μαΐου 2004, με την προσχώρηση της Κύπρου και της Μάλτας, μαζί με οκτώ χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης - Τσεχία, Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Σλοβακία και Σλοβενία. (European Union, n.d.-e)

Την 1η Ιανουαρίου 2007, η ΕΕ διεύρυνε τα μέλη της με την προσχώρηση της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, δύο χωρών της Ανατολικής Ευρώπης. Αυτό σηματοδότησε ένα συμβολικό βήμα προς την περαιτέρω ολοκλήρωση, αυξάνοντας τον συνολικό αριθμό των κρατών μελών της ΕΕ σε 27. Ωστόσο, η περίοδος αυτή

χαρακτηρίστηκε επίσης από την απόρριψη του Συντάγματος της ΕΕ και την ανάγκη για στρατηγική αναπροσαρμογή. (European Union, n.d.-e)

Ως απάντηση στις προκλήσεις που προέκυψαν από την απόρριψη του Συντάγματος, η ΕΕ ξεκίνησε τη θεσμική μεταρρύθμιση με την υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας στις 13 Δεκεμβρίου 2007. Η συνθήκη αυτή, με στόχο την ενίσχυση της δημοκρατικής, αποτελεσματικής και διαφανούς λειτουργίας της ΕΕ, επικυρώθηκε και από τις 27 χώρες μέλη. Τέθηκε επίσημα σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 2009, θέτοντας τις βάσεις για ένα ανανεωμένο ευρωπαϊκό πλαίσιο διακυβέρνησης, ικανό να αντιμετωπίσει παγκόσμιες προκλήσεις όπως η κλιματική αλλαγή, η ασφάλεια και η βιώσιμη ανάπτυξη. (European Union, n.d.-e)

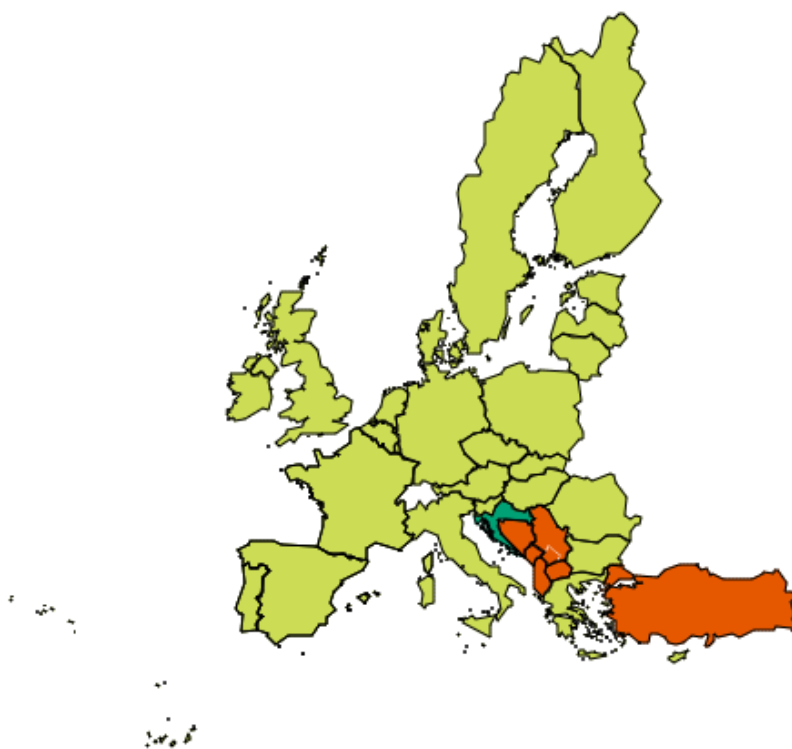
Η έναρξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης τον Σεπτέμβριο του 2008, η οποία προκλήθηκε από ζητήματα που προέρχονταν από ενυπόθηκα δάνεια στις Ηνωμένες Πολιτείες, έριξε σκιά στην παγκόσμια οικονομία. Οι ευρωπαϊκές τράπεζες αντιμετώπισαν επίσης δυσκολίες, γεγονός που οδήγησε σε επαναξιολόγηση της οικονομικής συνεργασίας εντός της ΕΕ. Η κρίση υπογράμμισε τη διασύνδεση των οικονομιών και λειτούργησε ως καταλύτης για την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των χωρών μελών της ΕΕ για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και των αβεβαιοτήτων στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό τοπίο. (European Union, n.d.-e)

1.1.7 Μια δεκαετία προκλήσεων 2010-19

Η έναρξη της δεκαετίας του 2010 σηματοδότησε μια δύσκολη περίοδο για την Ευρώπη, με τον απόηχο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης να πλήττει την ήπειρο. Τα επακόλουθα της κρίσης ανάγκασαν πολλές χώρες να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις των δημόσιων οικονομικών. Σε απάντηση, οι 16 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που χρησιμοποιούν το νόμισμα ευρώ συσπειρώθηκαν πίσω από ένα σχέδιο για την αντιμετώπιση των ελλειμμάτων και των δημοσιονομικών δυσκολιών. Η ΕΕ, έχοντας επίγνωση της ανάγκης για συντονισμένη δράση, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην παροχή βοήθειας σε αυτά τα έθνη και ταυτόχρονα δημιούργησε μια Τραπεζική Ένωση, με στόχο την ενίσχυση της ανθεκτικότητας και της αξιοπιστίας των τραπεζικών ιδρυμάτων. (European Union, n.d.-f)

Το 2013, η Κροατία έγινε το 28ο μέλος της ΕΕ, σηματοδοτώντας μια σημαντική διεύρυνση της ένωσης. Ωστόσο, η περίοδος αυτή δεν ήταν απαλλαγμένη από σημαντικές γεωπολιτικές μεταβολές, όπως αποδεικνύεται από την απόφαση του Ηνωμένου Βασιλείου να αποχωρήσει από την ΕΕ, η οποία καθορίστηκε μέσω

δημοψηφίσματος το 2016. Η εξέλιξη αυτή υπογράμμισε τις περίπλοκες δυναμικές και προκλήσεις που διαμόρφωσαν την Ευρώπη κατά τη διάρκεια αυτής της κρίσιμης δεκαετίας .(European Union, n.d.-f)

Εικόνα 2 ■ Χώρες μέλη: Ιρλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία, Αυστρία, Φινλανδία, Σουηδία, Τσεχία, Κύπρος, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Ουγγαρία, Μάλτα, Πολωνία, Σλοβενία, Σλοβακία, Βουλγαρία, Ρουμανία. ■ Νέες χώρες μέλη: Κροατία ■ Υποψήφιες χώρες: Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βόρεια Μακεδονία, Κόσοβο, Μαυροβούνιο, Τουρκία, Σερβία
https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/2010-19_en

Το γεωπολιτικό τοπίο υπέστη μια σεισμική αλλαγή στις 23 Ιουνίου 2016, όταν το Ηνωμένο Βασίλειο, μετά από περισσότερα από 40 χρόνια ως μέλος της ΕΕ, ψήφισε στο δημοψήφισμα υπέρ της αποχώρησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτή η ιστορική απόφαση, κατά την οποία το 52% των ψηφοφόρων τάχθηκε υπέρ της αποχώρησης, έθεσε τις βάσεις για μια σύνθετη διαδικασία αποδέσμευσης και το Ηνωμένο Βασίλειο αποχώρησε επίσημα στις 31 Ιανουαρίου 2020. (European Union, n.d.-f)

Στο πλαίσιο της κλιμάκωσης των ανησυχιών για την κλιματική κρίση, που τροφοδοτείται ιδίως από ένα αναπτυσσόμενο διεθνές κίνημα νεολαίας, ο Δεκέμβριος του 2019 σηματοδότησε ένα αξιοσημείωτο ορόσημο. Μια νέα Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε τα καθήκοντά της, θέτοντας ως προτεραιότητα την κλιματική ουδετερότητα έως το 2050 μέσω της εφαρμογής μιας φιλόδοξης αναπτυξιακής στρατηγικής - της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Η στρατηγική αυτή αποσκοπούσε όχι μόνο στην αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων, αλλά και στην τόνωση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και στην προώθηση μιας ανθεκτικής και κλιματικά ουδέτερης Ευρώπης. (European Union, n.d.-f)

1.1.8 2020- σήμερα

Τον Ιανουάριο του 2020, το παγκόσμιο τοπίο έγινε μάρτυρας του ξεσπάσματος της πανδημίας COVID-19, προκαλώντας μια βαθιά κρίση δημόσιας υγείας και οικονομική ύφεση. Ως απάντηση, η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι χώρες μέλη της συνεργάστηκαν σε μια συντονισμένη προσπάθεια για την ενίσχυση των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης, τον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού και την προμήθεια εμβολίων τόσο για τους πολίτες της ΕΕ όσο και για τη διεθνή κοινότητα. Αναγνωρίζοντας το μέγεθος των προκλήσεων, οι ηγέτες της ΕΕ ενέκριναν συλλογικά ένα άνευ προηγουμένου πακέτο μέτρων τόνωσης, το μεγαλύτερο που έχει χρηματοδοτηθεί ποτέ από τον προϋπολογισμό της ΕΕ. Αυτή η χρηματοδοτική πρωτοβουλία, με επίκεντρο την προώθηση μιας πράσινης και ψηφιακής ανάκαμψης, ευθυγραμμίζεται με τη δέσμευση της ΕΕ να επιτύχει κλιματική ουδετερότητα έως το 2050. (European Union, n.d.-g)

Τον Απρίλιο του 2021, στο πλαίσιο των συνεχιζόμενων προκλήσεων, η ΕΕ ξεκίνησε μια πρωτοποριακή πρωτοβουλία - τη Διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης. Αυτή η μοναδική άσκηση συμμετοχικής δημοκρατίας, που διήρκεσε ένα χρόνο, είχε ως στόχο να προσφέρει στους πολίτες της ΕΕ μια απaráμιλλη ευκαιρία να συμβάλουν ενεργά στη διαμόρφωση της πορείας της ΕΕ. (European Union, n.d.-g)

Το γεωπολιτικό τοπίο υπέστη μια σεισμική αλλαγή τον Φεβρουάριο του 2022, όταν η Ρωσία, σε μια αδικαιολόγητη και απρόκλητη επιθετική πράξη, εισέβαλε στην Ουκρανία. Σε απάντηση, η ΕΕ, σε συνεννόηση με τους διεθνείς εταίρους της, καταδίκασε απερίφραστα τις ενέργειες της Ρωσίας. Χρησιμοποιώντας μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, η ΕΕ εφάρμοσε μια σειρά αυστηρών κυρώσεων κατά της Ρωσίας και επέκτεινε την οικονομική, ανθρωπιστική, στρατιωτική και άλλες μορφές

βοήθειας για να στηρίξει την Ουκρανία στην αντιμετώπιση αυτής της πρωτοφανούς πρόκλησης. Η αποφασιστική αυτή στάση υπογράμμισε τη δέσμευση της ΕΕ να τηρεί τους διεθνείς κανόνες και να προωθεί τη σταθερότητα απέναντι στις γεωπολιτικές διαταραχές. (European Union, n.d.-g)

1.2 Συνθήκη του Μάαστριχτ

Η συνθήκη του Μάαστριχτ είναι η ιδρυτική συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου υπογράφηκε στις 7 Φεβρουάριου 1992 στην ομώνυμη πόλη και τέθηκε σε ισχύ στις 1 Νοέμβριου 1993.

Οι δώδεκα χώρες που αποτελούσαν τα ιδρυτικά μέλη της συμφωνίας ήταν η Γαλλία, η Γερμανία, το Βέλγιο, η Ελλάδα, η Δανία, η Ιταλία, η Ισπανία, η Ιρλανδία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία και η Πορτογαλία. Από την σύναψη της συνθήκης έως και σήμερα θα ενταχθούν άλλα 16 κράτη μέλη. (European Central Bank, 2023)

Η συγκεκριμένη συνθήκη ήταν αποτέλεσμα συζητήσεων, διαβουλεύσεων και εφαρμογών πολλών δεκαετιών όσον αφορά την ενίσχυση μιας οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών της Γηραιάς Ηπείρου για την διασφάλιση ενός καλύτερου και ασφαλέστερου μέλλοντος. Μέσα από αυτή την συμφωνία οι Ευρωπαίοι πολίτες είχαν πολλά οφέλη όπως την απόκτηση της Ευρωπαϊκής ιθαγένειας μέσω της οποίας είχαν ελεύθερη μετακίνηση και διαμονή στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την δημιουργία κοινής εξωτερικής πολιτικής και το σημαντικότερο την δημιουργία ενός ενιαίου νομίσματος. (European Central Bank, 2023)

Το 1986 οι Ευρωπαίοι ηγέτες ξεκίνησαν εκ νέου τις συζητήσεις για την εισαγωγή ενός ενιαίου νομίσματος, ενώ το 1989 δεσμεύτηκαν να ακολουθήσουν μια διαδικασία μετάβασης τριών σταδίων.

- Πρώτο Στάδιο (01/07/90 - 31/12/93)

Εισαγωγή ελεύθερης κίνησης κεφαλαίων μεταξύ κρατών μελών.

- Δεύτερο Στάδιο (01/01/94 - 31/12/98)

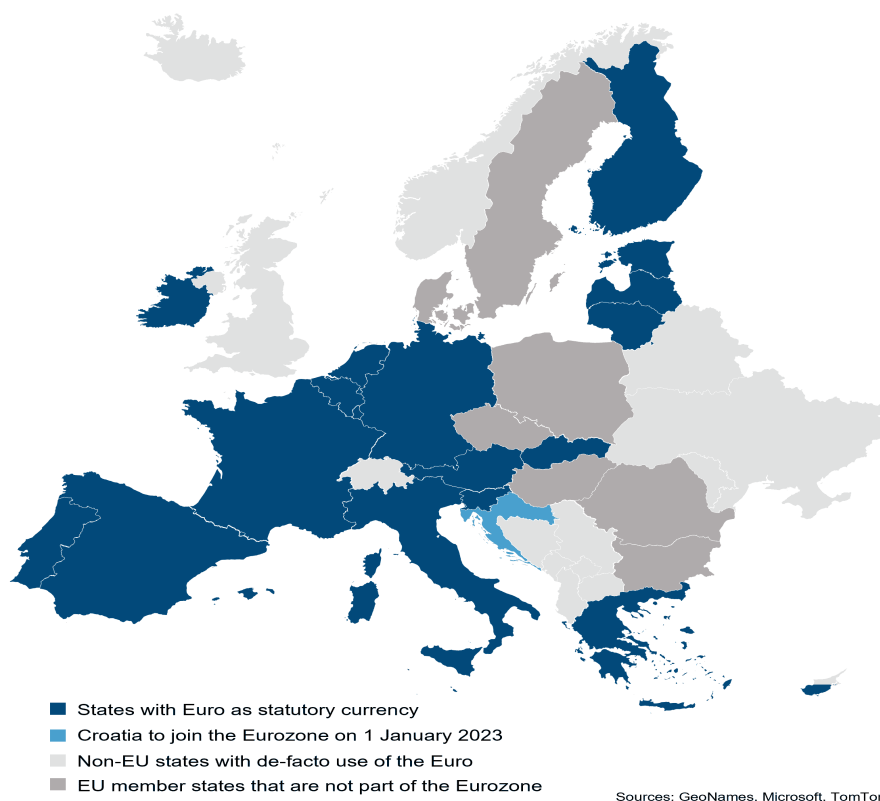
Ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών κεντρικών τραπεζών και μεγαλύτερη ευθυγράμμιση των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών.

- Τρίτο Στάδιο (01/01/99 - σήμερα)

Σταδιακή εισαγωγή του ευρώ σε συνδυασμό με την άσκηση ενιαίας νομισματικής πολιτικής, για την οποία είναι αρμόδια η ΕΚΤ.(European Central Bank,2023)

1.3 Κριτήρια οικονομικής σύγκλισης

Κάθε χώρα που επιθυμεί την ένταξη της στο κοινό νόμισμα θα πρέπει να πέτυχει ορισμένους δημοσιονομικούς και νομισματικούς στόχους.

Εικόνα 3 Χάρτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τα κράτη μέλη που χρησιμοποιούν το Ευρώ σαν νόμισμα.(GeoNames, Microsoft, TomTom)

Η εξέλιξη των τιμών

Η εξέλιξη των τιμών αφορά τη μεταβολή των τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών με την πάροδο του χρόνου, με άλλα λόγια τον πληθωρισμό. Για τη λειτουργία της οικονομίας και την οικονομική ευημερία είναι σημαντικό οι τιμές να μην αυξάνονται υπερβολικά γρήγορα, αλλά αντιθέτως να είναι σταθερές, να μεταβάλλονται σταδιακά μόνο με την πάροδο του χρόνου. Αν οι τιμές μένουν σταθερές, αυτό σημαίνει ότι η αξία του χρήματος διατηρείται, το ίδιο και η αγοραστική σας δύναμη. Γενικότερα, σημαίνει ότι το χρήμα μπορεί να εκπληρώνει τις βασικές του λειτουργίες, μεταξύ των οποίων να αποτελεί σταθερό μέσο συναλλαγών και αποθήκευσης αξίας.(Τράπεζα της

Ελλάδος,2023).

Μια χώρα θεωρείται ότι εκπληρώνει το κριτήριο της σταθερότητας των τιμών αν ο μέσος ρυθμός πληθωρισμού της δεν υπερβαίνει τον ρυθμό πληθωρισμού των τριών κρατών μελών της ΕΕ με τις καλύτερες επιδόσεις κατά περισσότερο από 1,5 ποσοστιαία μονάδα στη διάρκεια περιόδου παρατήρησης ενός έτους.

Η εξέλιξη των δημοσιονομικών αποτελεσμάτων και του δημόσιου χρέους

Με βάση τις διατάξεις της Συνθήκης, η γενική οικονομική κατάσταση ενός κράτους μέλους κρίνεται διατηρήσιμη εφόσον πληρούνται δύο συνθήκες:

- οι δημόσιες δαπάνες δεν υπερβαίνουν κατά πολύ τα έσοδά του (ειδικότερα, το ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα δεν πρέπει να υπερβαίνει το 3% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος),
- το συνολικό δημόσιο χρέος δεν υπερβαίνει το 60% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

Επιδίωξη αυτών των κριτηρίων είναι να διασφαλίζεται η βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών καθώς και η ικανότητα της κυβέρνησης να διαχειρίζεται τα χρέη της. (Τράπεζα της Ελλάδος,2023)

Η εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας

Η χώρα πρέπει να διατηρεί σταθερή τη συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματός της. Αυτό είναι σημαντικό επειδή επιτρέπει στις επιχειρήσεις και τους ανθρώπους να κάνουν τα μελλοντικά τους σχέδια, έχοντας τη βεβαιότητα ότι οι τιμές των εξαγωγών και των εισαγωγών θα είναι σταθερές.

Για να κριθεί η σταθερότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών αξιολογείται κατά πόσον η συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματος της χώρας έχει παραμείνει εντός των περιθωρίων διακύμανσης που προβλέπει ο μηχανισμός συναλλαγματικών ισοτιμιών (ΜΣΙ ΙΙ) τουλάχιστον κατά τα δύο προηγούμενα έτη, χωρίς σοβαρές εντάσεις και κυρίως χωρίς υποτίμηση έναντι του ευρώ.(Τράπεζα της Ελλάδος,2023).

Σκοπός του μηχανισμού συναλλαγματικών ισοτιμιών (ΜΣΙ ΙΙ) είναι να καταδείξει ότι η οικονομία μιας χώρας μπορεί να λειτουργήσει ομαλά χωρίς προσφυγή σε υπερβολικές συναλλαγματικές διακυμάνσεις.

Όταν μια χώρα εκτός ζώνης του ευρώ εισέρχεται στον ΜΣΙ ΙΙ, το εθνικό της νόμισμα συνδέεται με το ευρώ με κεντρική ισοτιμία που συμφωνείται με τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ, τις χώρες εκτός ζώνης του ευρώ που ήδη συμμετέχουν στον ΜΣΙ ΙΙ

και την ΕΚΤ, με συμμετοχή της Επιτροπής. Εν συνεχεία επιτρέπεται διακύμανση του νομίσματος στο σύνηθες όριο του 15 % πάνω ή κάτω από τη συμφωνηθείσα κεντρική συναλλαγματική ισοτιμία.(European Central Bank,2023)

Η συμμετοχή στον ΜΣΙ ΙΙ είναι εθελοντική, αλλά αποτελεί υποχρεωτικό βήμα προς την κατεύθυνση της προσχώρησης στη ζώνη του ευρώ.

Από το 2018 οι χώρες που επιθυμούν να προσχωρήσουν στον ΜΣΙ ΙΙ οφείλουν επίσης να έχουν συνάψει στενή συνεργασία με τον ενιαίο εποπτικό μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και να έχουν υλοποιήσει συγκεκριμένες δεσμεύσεις πολιτικής.(European Central Bank,2023)

Η εξέλιξη των μακροπρόθεσμων επιτοκίων

Το μακροπρόθεσμο επιτόκιο μιας χώρας δεν πρέπει να υπερβαίνει το αντίστοιχο επιτόκιο των τριών κρατών μελών με τις καλύτερες επιδόσεις ως προς τη σταθερότητα τιμών κατά περισσότερο από 2 ποσοστιαίες μονάδες στη διάρκεια περιόδου παρατήρησης ενός έτους πριν από την αξιολόγηση. Το επιτόκιο μετρείται με βάση τα μακροπρόθεσμα κρατικά ομόλογα ή συγκρίσιμους τίτλους. Αυτό το κριτήριο είναι σημαντικό καθώς δείχνει ότι η σύγκλιση της χώρας είναι διαρκής και διατηρήσιμη. (Τράπεζα της Ελλάδος,2023)

1.4 Κόστη και οφέλη μιας νομισματικής ένωσης

Το κόστος μια νομισματικής ένωσης για μια χώρα μέλος, σύμφωνα με τον DeGrauwe (2014), προκύπτει από την απώλεια της δυνατότητας άσκησης εθνικής νομισματικής πολιτικής .Σε μια νομισματική ένωση η εθνική κεντρική τράπεζα παύει να υφίσταται ή αποδυναμώνεται πλήρως.

Όταν μια χώρα εντάσσεται σε νομισματική ένωση, οι αρχές της χώρας δεν έχουν την δυνατότητα να μεταβάλλουν την τιμή του νομίσματος, μεσώ ανατίμησης ή υποτίμησης, να αλλάξουν τα βραχυπρόθεσμα επιτόκια και να προσδιορίσουν την ποσότητα του χρήματος που βρίσκεται σε κυκλοφορία.(Paul De Grauwe,2014, Οικονομική της Νομισματικής Ένωσης, σελ25)

Από την άλλη τα οφέλη που μπορεί να λάβει ένα κράτος μέλος είναι αρκετά σημαντικά για την διασφάλιση της οικονομίας της σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

Τα πιο σημαντικά είναι:

- Ο περιορισμός της αβεβαιότητας των τιμών, καθώς όπως υποστηρίζει στο βιβλίο του ο De Grauwe «το κοινό νόμισμα αυξάνει την διανεμητική

αποτελεσματικότητα του του μηχανισμού των τιμών και οδηγεί σε αύξηση του επιπέδου οικονομικής ευημερίας».

- Η εξάλειψη της αβεβαιότητας των συναλλαγματικών ισοτιμιών περιορίζει τους κίνδυνους στην οικονομία και διαμορφώνει ένα ασφαλέστερο περιβάλλον.
- Η κυκλοφορία του ευρώ μειώνει το κόστος των συναλλαγών και παράγει τόσο άμεσα όσο και έμμεσα οφέλη επειδή προωθεί την διαδικασία οικονομικής ολοκλήρωσης.

Η αύξηση της διαφάνειας των τιμών που εξασφαλίζεται μέσω της χρήσης κοινού νομίσματος, μπορεί να τονώσει τον ανταγωνισμό στις αγορές αγαθών και να ωφελήσει τους κάτοικους των χωρών μελών της Ένωσης.(Paul De Grauwe, Οικονομική της Νομισματικής Ένωσης, σελ142-143)

1.5 Νομισματική Σύγκλιση της Ελλάδας

Ένα μείζον θέμα για την ελληνική πραγματικότητα την δεκαετία του 1990 ήταν η χώρα να πέτυχει τους στόχους που όριζε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, για την είσοδο της στο κοινό νόμισμα.

Η δημόσια υποστήριξη για την ελληνική συμμετοχή στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE) αυξανόταν συνεχώς, παρά την δυσαρέσκεια που επικρατούσε για τις αυστηρές οικονομικές πολιτικές που ακολουθούσαν οι κυβερνήσεις για να πληροί τα κριτήρια σύγκλισης η χώρα. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή οι δημοσκοπήσεις της εποχής έδειχναν ότι το ποσοστό που βρισκόταν υπέρ της σύγκλισης στο ευρώ ήταν στο 65% και μόνο ένα 25% αντίθετο. (EMU And Greece, PE 166.453/rev.1)

Πίνακας 1: Κριτήρια Σύγκλισης της Ελλάδας στην Ευρωζώνη

	Inflation (% HICP basis) <i>(Reference value 2.7%)</i>	Budget Deficit as % of GDP <i>(Reference value 3%)</i>	Public Debt as % of GDP <i>(Reference value 60%)</i>	Long-term interest rates (%) § <i>(Reference value 7.8%)</i>
1993	13.8	13.8	111.6	23.3
1994	10.8	10	109.3	20.8
1995	9.3	10.3	110.1	17.4
1996	7.9	7.5	111.6	14.4
1997	5.2*	4.0	108.7	9.8*
1998 (forecast)	4.5	2.2	107.7	

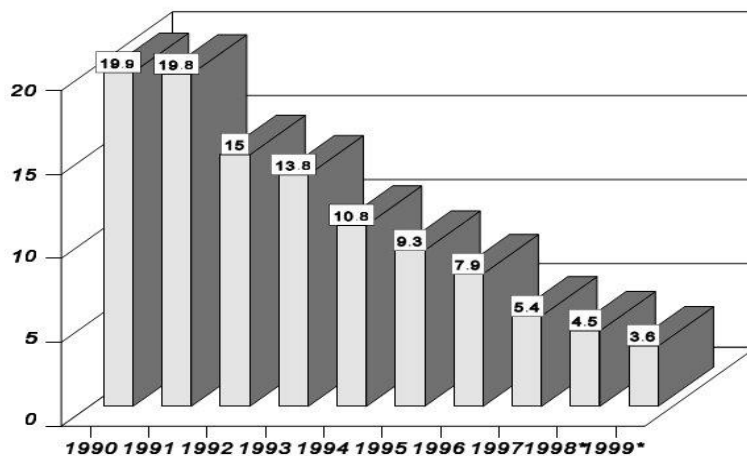
Πηγή: [EMU and Greece, Briefing 22-Firat revision, DG for Research Economic Affairs Division, Task Force on Economic and Monetary Union, PE 166.453/rev.1, 28 April 1998](#)

Στην αναφορά της Επιτροπής γίνεται αναλυτική παρουσίαση στα οικονομικά δεδομένα της Ελλάδας:

Το κριτήριο του πληθωρισμού

Για πρώτη φορά μετά από 25 χρόνια από το 1973, ο ελληνικός πληθωρισμός μειώθηκε στο **4,7%** τον Οκτώβριο του 1997. Η μέση τιμή κατά την αναφορική περίοδο από Φεβρουάριο 1997 έως Ιανουάριο 1998 ήταν **5,2%**, παραμένοντας 2,5% πάνω από το όριο που ορίζει η Συνθήκη (1,5 μονάδες ποσοστού

πάνω από το μέσο όρο των τριών καλύτερα χωρών σε επιδόσεις). Ο πληθωρισμός παραμένει , ωστόσο, σε πτωτική πορεία. (EMU And Greece, PE 166.453/rev.1)

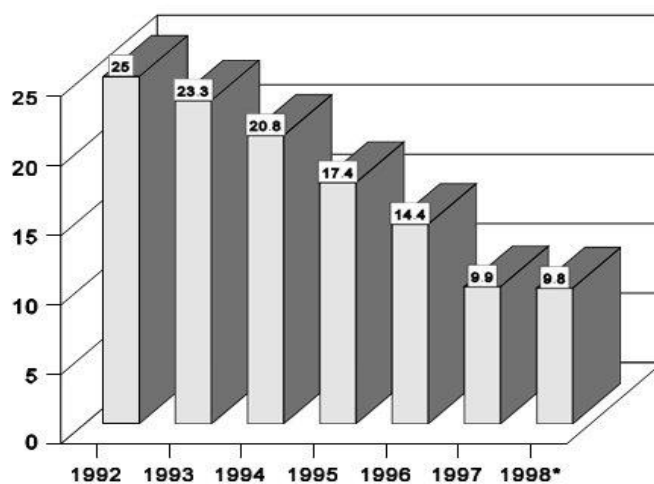

Εικόνα 4 Πληθωρισμός(1990-1999) Πηγή EMU and Greece

Το κριτήριο για τα μακροχρόνια επιτόκια

Οι μακροπρόθεσμοι επιτόκιοι ρυθμοί έχουν μειωθεί κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Αυτή η πτώση οφείλεται στη μείωση της διαφοράς του πληθωρισμού και στη σχετική σταθερότητα του συναλλάγματος της δραχμής και στην πρόσφατη βελτίωση της οικονομικής θέσης της χώρας.

Παρόλα αυτά, η Ελλάδα βρίσκεται ακόμα πάνω από την αναφορική τιμή για την ένταξη στο μοναδικό νόμισμα, με ποσοστό 9,8% αντί για το απαιτούμενο 7,8%.(EMU And Greece, PE 166.453/rev.1)

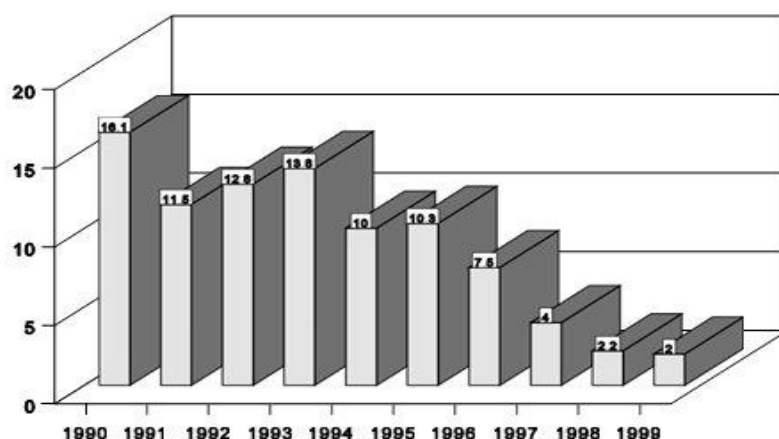

Εικόνα 5 Μακροχρόνια επιτόκια(1992-1998) Πηγή EMU and Greece

Το κριτήριο του δημοσίου χρέους

Οι δημοσιονομικές πολιτικές της Ελλάδας έχουν επηρεαστεί από αντίξοες τάσεις στο παρελθόν και μόνο τα τελευταία χρόνια έχουν υιοθετηθεί αποτελεσματικές πολιτικές με στόχο την αντιστροφή αυτών των τάσεων και την αποκατάσταση της βιωσιμότητας.

Από το 1993, όπου ο δημόσιος ελλείμματος ανερχόταν στο 13,8% του ΑΕΠ, έχει μειωθεί συνεχώς κάθε χρόνο και το 1997 ανήλθε στο 4,0% του ΑΕΠ. Τα συνολικά δημόσια έξοδα της κυβέρνησης αυξήθηκαν κατά την περίοδο 1991-1993, λόγω της αιφνιδιαστικής αύξησης των επιτοκίων λόγω του χρέους. Από το 1994, η σημαντική μείωση του δημόσιου ελλείμματος της Ελλάδας οφείλεται τόσο στην αύξηση των δημοσίων εσόδων όσο και στη μείωση των δημοσίων δαπανών . (EMU And Greece, PE 166.453/rev.1)

Εικόνα 6 Δημόσιο Χρέος σε ποσοστό του ΑΕΠ(1990-1999) Πηγή EMU and Greece

Το πόρισμα των ερευνάς που διεξήχθη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Ελλάδα ήταν το εξής: «Παρόλο που η Ελλάδα καταγράφει εντυπωσιακή πρόοδο προς οικονομική σύγκλιση, παραμένει το μόνο κράτος μέλος της ΕΕ που δεν πληροί κανένα από τα κριτήρια του Μάαστριχτ». (EMU And Greece, PE 166.453/rev.1)

χρηματοοικονομικές επιπτώσεις

2.1 Δημοσιονομική πολιτική στη μακροοικονομία

Ιστορικά, η εξέχουσα θέση της δημοσιονομικής πολιτικής ως εργαλείου πολιτικής αυξάνεται και μειώνεται. Πριν από το 1930, επικρατούσε η προσέγγιση της περιορισμένης κυβέρνησης ή του laissez-faire. Με το κραχ του χρηματιστηρίου και τη Μεγάλη Ύφεση, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής πίεσαν τις κυβερνήσεις να διαδραματίσουν έναν πιο ενεργό ρόλο στην οικονομία. Πιο πρόσφατα, οι χώρες είχαν μειώσει το μέγεθος και τη λειτουργία της κυβέρνησης -με τις αγορές να αναλαμβάνουν ενισχυμένο ρόλο στην κατανομή αγαθών και υπηρεσιών- αλλά όταν η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση απείλησε με παγκόσμια ύφεση, πολλές χώρες επέστρεψαν σε μια πιο ενεργή δημοσιονομική πολιτική. Όταν οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής επιδιώκουν να επηρεάσουν την οικονομία, έχουν στη διάθεσή τους δύο βασικά εργαλεία - τη νομισματική πολιτική και τη δημοσιονομική πολιτική. Οι κεντρικές τράπεζες στοχεύουν έμμεσα στη δραστηριότητα επηρεάζοντας την προσφορά χρήματος μέσω προσαρμογών των επιτοκίων, των απαιτήσεων για τραπεζικά αποθεματικά και της αγοράς και πώλησης κρατικών τίτλων και συναλλάγματος. Οι κυβερνήσεις επηρεάζουν την οικονομία μεταβάλλοντας το επίπεδο και τα είδη των φόρων, την έκταση και τη σύνθεση των δαπανών και τον βαθμό και τη μορφή του δανεισμού. (Horton & El-Ganainy, 2023).

Οι κυβερνήσεις επηρεάζουν άμεσα και έμμεσα τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται οι πόροι στην οικονομία. Εκτός από την παροχή αγαθών και υπηρεσιών όπως η δημόσια ασφάλεια, οι αυτοκινητόδρομοι ή η πρωτοβάθμια εκπαίδευση, οι στόχοι της δημοσιονομικής πολιτικής ποικίλλουν. Βραχυπρόθεσμα, οι κυβερνήσεις μπορεί να επικεντρωθούν στη μακροοικονομική σταθεροποίηση - για παράδειγμα, επεκτείνοντας τις δαπάνες ή μειώνοντας τους φόρους για την τόνωση μιας προβληματικής οικονομίας, ή περικόπτοντας τις δαπάνες ή αυξάνοντας τους φόρους για την καταπολέμηση του αυξανόμενου πληθωρισμού ή για να συμβάλουν

στη μείωση των εξωτερικών τρωτών σημείων. Μακροπρόθεσμα, ο στόχος μπορεί να είναι η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης ή η μείωση της φτώχειας με δράσεις από την πλευρά της προσφοράς για τη βελτίωση των υποδομών ή της εκπαίδευσης. Αν και οι στόχοι αυτοί είναι σε γενικές γραμμές κοινοί σε όλες τις χώρες, η σχετική τους σημασία διαφέρει, ανάλογα με τις συνθήκες της χώρας. Βραχυπρόθεσμα, οι προτεραιότητες μπορεί να αντικατοπτρίζουν τον επιχειρηματικό κύκλο ή την αντίδραση σε μια φυσική καταστροφή ή σε μια αύξηση των παγκόσμιων τιμών των τροφίμων ή των καυσίμων. Μακροπρόθεσμα, οι κινητήριοι μοχλοί μπορεί να είναι τα επίπεδα ανάπτυξης, τα δημογραφικά στοιχεία ή οι φυσικοί πόροι. Η επιθυμία να μειωθεί η φτώχεια μπορεί να οδηγήσει μια χώρα με χαμηλό εισόδημα να στρέψει τις δαπάνες προς την πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη, ενώ σε μια προηγμένη οικονομία, οι συνταξιοδοτικές μεταρρυθμίσεις μπορεί να στοχεύουν στο διαφανόμενο μακροπρόθεσμο κόστος που σχετίζεται με τη γήρανση του πληθυσμού. Σε μια πετρελαιοπαραγωγό χώρα, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής μπορεί να στοχεύουν στην καλύτερη ευθυγράμμιση της δημοσιονομικής πολιτικής με τις ευρύτερες μακροοικονομικές εξελίξεις, μετριάζοντας τις προκυκλικές δαπάνες - τόσο με τον περιορισμό των εκρήξεων δαπανών όταν οι τιμές του πετρελαίου αυξάνονται όσο και με την αποφυγή επώδυνων περικοπών όταν πέφτουν. (Horton & El-Ganainy, 2023)

Ο κλάδος των οικονομικών, που χαρακτηρίζεται από κυκλικά πρότυπα, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του φαινομένου μέσω της κυμαινόμενης τύχης της δημοσιονομικής πολιτικής, η οποία έχει γνωρίσει εναλλασσόμενη εύνοια και παραμέληση από την εποχή μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η δημοσιονομική πολιτική, η οποία αναδείχθηκε σε εξέχον εργαλείο για τη διαχείριση της ζήτησης στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, θεωρήθηκε πιο αποτελεσματική από τη νομισματική πολιτική κατά τη διάρκεια αυτής της εποχής. Το συμβατικό κεϋνσιανό υπόδειγμα υποστήριξε ότι, σε μια κλειστή οικονομία, η αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής εξαρτιόταν από τις σχετικές κλίσεις των καμπυλών IS (investment και saving, επενδύσεις και αποταμίευση) και LM (liquidity preference και money supply, προτίμηση ρευστότητας και προσφορά χρήματος). Μια αξιοσημείωτη περίπτωση σε αυτό το πλαίσιο είναι η παγίδα ρευστότητας, όπου η αύξηση της προσφοράς χρήματος αποτυγχάνει να μειώσει τα επιτόκια, καθιστώντας τη νομισματική πολιτική εντελώς ανίκανη και αναδεικνύοντας τη δημοσιονομική πολιτική ως το μοναδικό μέσο τόνωσης της οικονομικής

δραστηριότητας. Ιστορικά, το παραδοσιακό κεύθσιανό υπόδειγμα παρέβλεπε κατά κύριο λόγο το σενάριο της αναποτελεσματικότητας της δημοσιονομικής πολιτικής. Ενώ αναγνωρίστηκε νωρίς το φαινόμενο του συνωστισμού, η πλήρης αναποτελεσματικότητα θεωρήθηκε αρχικά θεωρητική περιέργεια μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Ο επιστημονικός διάλογος κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου άρχισε να δίνει έμφαση στις ανόμοιες επιδράσεις της δημοσιονομικής πολιτικής βραχυπρόθεσμα έναντι της μακροχρόνιας περιόδου (Buti et al., 2003).

Μια θεμελιώδης συμβολή των Blinder και Solow (1973) κατέδειξε ότι η "καθαρή" δημοσιονομική πολιτική -που σημαίνει αύξηση του ελλείμματος που χρηματοδοτείται μέσω ομολόγων- μπορεί να παρουσιάσει μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα μακροπρόθεσμα από ό,τι η δημοσιονομική πολιτική που χρηματοδοτείται με χρήμα. Το σκεπτικό που διέπει αυτόν τον ισχυρισμό ήταν η προσθετική επίδραση των πληρωμών τόκων επί του δημόσιου χρέους στην επεκτατική επίδραση της αρχικής αύξησης του ελλείμματος, με αποτέλεσμα έναν υψηλότερο μακροπρόθεσμο πολλαπλασιαστή. Ωστόσο, οι συγγραφείς σημείωσαν μια επιφύλαξη: σε σενάρια όπου τόσο οι φορολογικοί συντελεστές όσο και οι κρατικές δαπάνες ήταν εξωτερικά σταθερές, μια δημοσιονομική πολιτική που χρηματοδοτείται από ομόλογα θα μπορούσε να προκαλέσει αστάθεια.

Στη σφαίρα της ανοικτής οικονομίας, το κλασικό υπόδειγμα Mundell-Fleming περιγράφει την αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής σε συνάρτηση με το ισχύον καθεστώς συναλλαγματικής ισοτιμίας. Στο συγκεκριμένο σενάριο μιας μικρής οικονομίας που χαρακτηρίζεται από τέλεια κινητικότητα κεφαλαίων, το υπόδειγμα προβλέπει την πλήρη αναποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής υπό καθεστώς ευέλικτων συναλλαγματικών ισοτιμιών, σε αντιπαράθεση με τη μέγιστη αποτελεσματικότητα υπό σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες. Η αναλυτική σαφήνεια που παρέχει το πλαίσιο Mundell-Fleming επεκτείνεται στη λεπτομερή εξέταση των επιπτώσεων των εθνικών δημοσιονομικών πολιτικών σε μια νομισματική ζώνη πολλών χωρών. Στο πλαίσιο μιας νομισματικής ένωσης, όπου επικρατούν σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες στο εσωτερικό της περιοχής, ενώ οι συναλλαγματικές ισοτιμίες παραμένουν ευέλικτες με τον υπόλοιπο κόσμο, διαφαίνεται η προοπτική οι εθνικές δημοσιονομικές πολιτικές να αποκτήσουν χαρακτήρα "ζητιάνας του γείτονα". Εάν οι πολιτικές αυτές είναι προσανατολισμένες προς την εγχώρια προμήθεια αγαθών και υπηρεσιών, μπορούν να αποδειχθούν ιδιαίτερα αποτελεσματικές σε εθνικό επίπεδο. Ωστόσο, η ταυτόχρονη ανατίμηση της

κοινής συναλλαγματικής ισοτιμίας μπορεί να εμποδίσει τις εξαγωγές άλλων χωρών της νομισματικής ζώνης προς την παγκόσμια αγορά. Το μέγεθος αυτών των επιδράσεων εξαρτάται από το μέγεθος της νομισματικής ζώνης- σε μικρότερα πλαίσια, μια δημοσιονομική επέκταση σε μια χώρα απαιτεί συρρίκνωση της παραγωγής στην υπόλοιπη νομισματική ζώνη για να διατηρηθεί η ισορροπία στην αγορά χρήματος. Ωστόσο, τέτοια σκληρά αποτελέσματα μπορεί να μην επιμείνουν εάν η νομισματική ένωση αποκτήσει σημαντική παρουσία στην παγκόσμια αγορά, επιτρέποντάς της να επηρεάζει τα παγκόσμια επιτόκια, όπως υποτίθεται από το αρχικό υπόδειγμα Mundell-Fleming. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και έπειτα, ο ρόλος της δημοσιονομικής πολιτικής ως σταθεροποιητικού εργαλείου αντιμετώπισε αυξανόμενο έλεγχο. Η ενσωμάτωση των διαχρονικών δημοσιονομικών περιορισμών για τα νοικοκυριά και την κυβέρνηση στην ανάλυση υπέδειξε ότι η δημοσιονομική πολιτική μπορεί να μην επηρεάζει αποτελεσματικά την εθνική αποταμίευση και κατανάλωση. (Buti & van den Noord, 2004)

Μια θεμελιώδης εργασία του Barro (1974) εισήγαγε την έννοια της ρικαρδιανής ισοδυναμίας, υποστηρίζοντας ότι οι μελλοντικοί καταναλωτές, προβλέποντας την ενδεχόμενη αποπληρωμή του δημόσιου χρέους μέσω αυξημένων μελλοντικών φόρων, αντισταθμίζουν την επεκτατική δημοσιονομική στάση αυξάνοντας την ιδιωτική αποταμίευση. Ταυτόχρονα, η Νέα Κλασική Μακροοικονομική αμφισβήτησε την αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής, υποστηρίζοντας ότι η επιρροή της στην παραγωγή θα μπορούσε να υλοποιηθεί μόνο μέσω παραπλανητικών ελιγμών που εξαπατούν τους οικονομικούς παράγοντες μέσω αιφνιδιαστικού πληθωρισμού.

Η παγκόσμια κρίση που είχε τις ρίζες της στην κατάρρευση της αμερικανικής αγοράς ενυπόθηκων δανείων το 2007 αποτελεί μια καλή μελέτη περίπτωσης για τη δημοσιονομική πολιτική. Η κρίση έπληξε τις οικονομίες σε όλο τον κόσμο, με τις δυσκολίες του χρηματοπιστωτικού τομέα και την εξασθένηση της εμπιστοσύνης να πλήττουν την ιδιωτική κατανάλωση, τις επενδύσεις και το διεθνές εμπόριο (τα οποία επηρεάζουν την παραγωγή, το ΑΕΠ). Οι κυβερνήσεις αντέδρασαν προσπαθώντας να τονώσουν τη δραστηριότητα μέσω δύο διαύλων: αυτόματοι σταθεροποιητές και δημοσιονομικά κίνητρα - δηλαδή νέες διακριτικές δαπάνες ή μειώσεις φόρων. Οι σταθεροποιητές τίθενται σε ισχύ καθώς μεταβάλλονται τα φορολογικά έσοδα και τα επίπεδα των δαπανών και δεν εξαρτώνται από συγκεκριμένες ενέργειες της κυβέρνησης. Λειτουργούν σε σχέση με τον επιχειρηματικό κύκλο. Για παράδειγμα, καθώς η παραγωγή επιβραδύνεται ή μειώνεται, το ποσό των φόρων που

εισπράττονται μειώνεται επειδή τα εταιρικά κέρδη και τα εισοδήματα των φορολογουμένων μειώνονται, ιδίως στο πλαίσιο προοδευτικών φορολογικών δομών όπου τα υψηλότερα εισοδήματα εντάσσονται σε κλιμάκια με υψηλότερο φορολογικό συντελεστή. Τα επιδόματα ανεργίας και άλλες κοινωνικές δαπάνες είναι επίσης σχεδιασμένα να αυξάνονται κατά τη διάρκεια μιας ύφεσης. Αυτές οι κυκλικές αλλαγές καθιστούν τη δημοσιονομική πολιτική αυτόματα επεκτατική κατά τη διάρκεια της ύφεσης και συσταλτική κατά την άνοδο. Οι αυτόματοι σταθεροποιητές συνδέονται με το μέγεθος της κυβέρνησης και τείνουν να είναι μεγαλύτεροι στις προηγμένες οικονομίες. Όπου οι σταθεροποιητές είναι μεγαλύτεροι, μπορεί να υπάρχει μικρότερη ανάγκη για μέτρα τόνωσης - μειώσεις φόρων, επιδοτήσεις ή προγράμματα δημοσίων έργων - καθώς και οι δύο προσεγγίσεις συμβάλλουν στην άμβλυνση των επιπτώσεων μιας ύφεσης. Πράγματι, κατά τη διάρκεια της πρόσφατης κρίσης, οι χώρες με μεγαλύτερους σταθεροποιητές είχαν την τάση να καταφεύγουν λιγότερο σε μέτρα διακριτικής ευχέρειας. Επιπλέον, αν και τα μέτρα διακριτικής ευχέρειας μπορούν να προσαρμοστούν στις ανάγκες σταθεροποίησης, οι αυτόματοι σταθεροποιητές δεν υπόκεινται σε καθυστερήσεις στην εφαρμογή, όπως συχνά συμβαίνει με τα μέτρα διακριτικής ευχέρειας. (Μπορεί να χρειαστεί χρόνος, για παράδειγμα, για τον σχεδιασμό, την έγκριση και την υλοποίηση νέων οδικών έργων). Επιπλέον, οι αυτόματοι σταθεροποιητές -και τα αποτελέσματά τους- αποσύρονται αυτόματα καθώς οι συνθήκες βελτιώνονται. Τα κίνητρα μπορεί να είναι δύσκολο να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν αποτελεσματικά και δύσκολο να αντιστραφούν όταν οι συνθήκες βελτιωθούν. Σε πολλές χώρες με χαμηλό εισόδημα και αναδυόμενες αγορές, ωστόσο, οι θεσμικοί περιορισμοί και οι στενές φορολογικές βάσεις σημαίνουν ότι οι σταθεροποιητές είναι σχετικά αδύναμοι. Ακόμα και σε χώρες με μεγαλύτερους σταθεροποιητές, μπορεί να υπάρχει επιτακτική ανάγκη αντιστάθμισης της απώλειας οικονομικής δραστηριότητας και επιτακτικοί λόγοι για να στοχεύσει η κυβέρνηση την αντίδραση στην κρίση σε εκείνους που έχουν άμεση ανάγκη. (Horton & El-Ganainy, 2023)

2.1.1 Χώρες και κριτήρια επιλογής ανάλυσης δημοσιονομικής πολιτικής

Οι ερχόμενες ενότητες αφορούν την ανάλυση της σύγκλισης ή απόκλισης των δημοσιονομικών και νομισματικών πολιτικών μεταξύ ευρωπαϊκών κρατών, με έμφαση σε δύο κρίσιμες περιόδους: την οικονομική κρίση του 2008-2010 και την υγειονομική κρίση της COVID-19 κατά τα έτη 2019-2021.

Η ανάλυση εστιάζει στη σύγκριση των μακροοικονομικών επιδόσεων των εξής χωρών: Γερμανίας με Ιταλίας, Ολλανδίας με Ισπανίας και Ουγγαρίας με Ελλάδα. Αυτή η επιλογή βασίζεται στην υπόθεση ότι αυτά τα ζευγάρια χωρών έχουν παρόμοια δημοσιονομικά προφίλ και παρέχουν ενδιαφέροντα συγκριτικά δεδομένα.

Παρακάτω δίνεται μια εικόνα στα δημοσιονομικά προφίλ των έξι αυτών χωρών και τις πολιτικές που ακολούθησαν.

2.2 Δημοσιονομική πολιτική Γερμανίας

Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) απαιτεί από τα κράτη μέλη να ευθυγραμμίζουν τους προϋπολογισμούς τους με την ισορροπία σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα και να καθορίζουν δεσμευτικούς στόχους για το σκοπό αυτό. Επιβάλλει επίσης ανώτατα όρια για τα δημοσιονομικά ελλείμματα και τα ποσοστά χρέους, ώστε να διασφαλίζεται η δημοσιονομική ικανότητα κάθε κράτους μέλους του ευρώ. Η τήρηση αυτών των στόχων και ορίων είναι αναπόσπαστο στοιχείο για τη διασφάλιση της δημοσιονομικής ευρωστίας κάθε κράτους μέλους της ΕΕ. Επιπλέον, το ΣΣΑ ενσωματώνει κανονισμούς που επιτρέπουν επενδύσεις και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για την ενίσχυση του αναπτυξιακού δυναμικού, συμβάλλοντας έτσι στη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών. Ως εκ τούτου, το ΣΣΑ επιβάλλει σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ να υιοθετήσουν συνετές δημοσιονομικές πολιτικές ως προϋπόθεση για την προώθηση της ισχυρής και βιώσιμης ανάπτυξης στην Ευρώπη. (Federal Ministry of Finance, 2023)

Ωστόσο, οι δημοσιονομικές πολιτικές των κρατών μελών της ΕΕ αντιμετώπισαν σημαντικές προκλήσεις το 2022 λόγω των συνεχιζόμενων οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19, συμπεριλαμβανομένων των διαταραχών της παγκόσμιας αλυσίδας εφοδιασμού και των μη υλοποιημένων επενδύσεων. Επιπλέον, ο πόλεμος Ρωσίας-Ουκρανίας, που ξεκίνησε στις 24 Φεβρουαρίου 2022, άλλαξε ριζικά το μακροοικονομικό τοπίο, πέρα από τις κοινωνικές και γεωπολιτικές επιπτώσεις του. Η απότομη αύξηση των ποσοστών πληθωρισμού, οι ιστορικές αιχμές στις τιμές της ενέργειας, η άνοδος των επιτοκίων και η αυξημένη οικονομική αβεβαιότητα έχουν ασκήσει σημαντικές πιέσεις στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, καθιστώντας αναγκαία την άμεση λήψη στοχευμένων και συντονισμένων μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής από τα κράτη μέλη της ΕΕ. (Federal Ministry of Finance, 2023)

Ως απάντηση στην αναμενόμενη σοβαρή οικονομική ύφεση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο ECOFIN, τον Μάρτιο του 2020, ενεργοποίησαν τη γενική ρήτρα διαφυγής του δημοσιονομικού πλαισίου. Η ενεργοποίηση αυτή συνεχίστηκε το 2021 και το 2022, υποστηριζόμενη από συστάσεις ανά χώρα. Κατά την παρουσίαση της εαρινής δέσμης μέτρων τον Μάιο του 2022, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε ότι η παράταση της γενικής ρήτρας διαφυγής έως το 2023 ήταν δικαιολογημένη λόγω της αυξημένης αβεβαιότητας και των σημαντικών καθοδικών κινδύνων που απορρέουν από τον πόλεμο στην Ουκρανία, τις πρωτοφανείς αυξήσεις των τιμών της ενέργειας και τις συνεχιζόμενες διαταραχές της αλυσίδας εφοδιασμού. Η ενεργοποίηση της γενικής ρήτρας διαφυγής παρείχε στα κράτη μέλη, με την επιφύλαξη της διασφάλισης της μεσοπρόθεσμης βιωσιμότητας του χρέους, την ευελιξία να αποκλίνουν προσωρινά από τις συνήθειες δημοσιονομικές απαιτήσεις βάσει του ευρωπαϊκού πλαισίου δημοσιονομικής πολιτικής. Η παρέκκλιση αυτή είχε ως στόχο να δώσει στα κράτη τη δυνατότητα να εφαρμόσουν όλα τα αναγκαία μέτρα για τον μετριασμό των επιπτώσεων της πανδημίας του κοροναϊού και της ενεργειακής κρίσης που προκλήθηκε από τον πόλεμο της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι διαδικασίες του ΣΣΑ δεν ανεστάλησαν από τη γενική ρήτρα διαφυγής. (Federal Ministry of Finance, 2023)

Δεδομένων των εξαιρετικών μακροοικονομικών και δημοσιονομικών επιπτώσεων της συνεχιζόμενης πανδημίας, σε συνδυασμό με τις τρέχουσες γεωπολιτικές συνθήκες που οδηγούν σε αυξημένη αβεβαιότητα, συμπεριλαμβανομένων των προκλήσεων στη διαμόρφωση λεπτομερών σχεδίων δημοσιονομικής πολιτικής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απέφυγε να κινήσει διαδικασίες για το έλλειμμα το 2022. Ωστόσο, με βάση τις χειμερινές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που δημοσιεύθηκαν τον Φεβρουάριο του 2023, η προσδοκία είναι ότι, λόγω της μειωμένης αβεβαιότητας στις τρέχουσες μακροοικονομικές συνθήκες και των πιο αισιόδοξων προοπτικών ανάπτυξης - που αποδίδονται ιδίως στη διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού, την εξοικονόμηση φυσικού αερίου και τις ανθεκτικές τάσεις της αγοράς εργασίας - οι προϋποθέσεις για τη γενική ρήτρα διαφυγής δεν θα ισχύουν πλέον το 2024. (Federal Ministry of Finance, 2023)

Σύμφωνα με τη σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την επίκληση της γενικής ρήτρας διαφυγής του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση της Γερμανίας ανέλαβε σημαντικά μέτρα το 2020 και το 2021 για την άμεση άμβλυνση των επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19. Στις 25

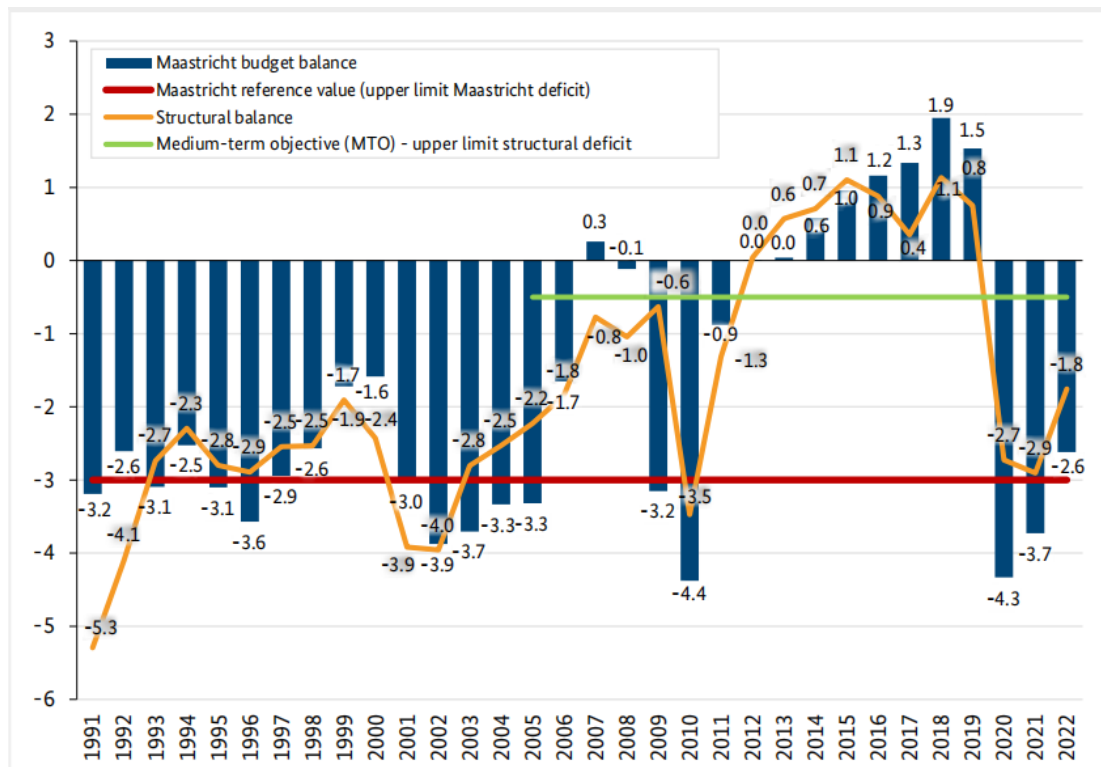
Μαρτίου 2020, η γερμανική Bundestag διαπίστωσε για πρώτη φορά ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις που δικαιολογούν την εξαίρεση από τον κανόνα για το χρέος σε εξαιρετικές καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, σύμφωνα με το άρθρο 115 παράγραφος 2 πρόταση 6 του βασικού νόμου (Grundgesetz).

Κατά συνέπεια, η Bundestag ενέκρινε τον δανεισμό που περιγράφεται στον πρώτο συμπληρωματικό προϋπολογισμό για το 2020, υπερβαίνοντας το ανώτατο όριο νέου δανεισμού που προβλέπεται στο άρθρο 115 παράγραφος 2 προτάσεις 2 και 3 του βασικού νόμου. Αυτοί οι χρηματοδοτικοί πόροι χρησιμοποιήθηκαν γρήγορα για την εφαρμογή "έγκαιρων, στοχευμένων και προσωρινών" μέτρων βοήθειας με στόχο τη στήριξη της γερμανικής οικονομίας. Η εξαίρεση για ασυνήθιστες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης επεκτάθηκε στον δεύτερο συμπληρωματικό προϋπολογισμό για το 2020, στον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό του 2021 και στον πρώτο και δεύτερο συμπληρωματικό προϋπολογισμό για το 2021, προκειμένου να χρηματοδοτηθούν πρόσθετα αναγκαία μέτρα για την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19 και την ενίσχυση της μελλοντικής ανθεκτικότητας της Γερμανίας (Federal Ministry of Finance, 2023).

Λαμβάνοντας υπόψη τις συνεχιζόμενες επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 στον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό στις αρχές του 2022, μαζί με τα εκτεταμένα δημοσιονομικά μέτρα που απαιτούνται για τον μετριασμό των ανθρωπιστικών, κοινωνικών και οικονομικών συνεπειών του παράνομου επιθετικού πολέμου της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας, η γερμανική Βουλή, στις 2 Ιουνίου 2022, εξέδωσε ψήφισμα με το οποίο κηρύσσει ασυνήθιστη κατάσταση έκτακτης ανάγκης για το έτος 2022. Στη συνέχεια, η Bundestag ενέκρινε τον δανεισμό που περιγράφεται στον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό του 2022, υπερβαίνοντας το ανώτατο όριο νέου δανεισμού που προβλέπεται στο άρθρο 115 παράγραφος 2 προτάσεις 2 και 3 του βασικού νόμου. Μετά από τρία έκτακτα και γεμάτα κρίση χρόνια, ο ομοσπονδιακός προϋπολογισμός για το 2023, που εγκρίθηκε από τη γερμανική Bundestag στις 25 Νοεμβρίου 2022, ευθυγραμμίζεται και πάλι με το κανονικό όριο δανεισμού βάσει του κανόνα περί χρέους που κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα της Γερμανίας. Ο ομοσπονδιακός προϋπολογισμός του 2023 σηματοδοτεί το αρχικό βήμα για την επιστροφή στη δημοσιονομική κανονικότητα, σηματοδοτώντας την αξιοπιστία και την ευρωστία της γερμανικής δημοσιονομικής πολιτικής, ενώ παράλληλα μετριάξει τις πρόσθετες πληθωριστικές πιέσεις και διασφαλίζει τη βιωσιμότητα των δημόσιων

οικονομικών για την αντιμετώπιση των μεσοπρόθεσμων προκλήσεων της γερμανικής οικονομίας (Federal Ministry of Finance, 2023).

Μέσω της συνεπούς και συνεχούς ιεράρχησης των δαπανών, σε συνδυασμό με τα επίπεδα ρεκόρ επενδύσεων που περιγράφονται στον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό του 2023, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση στοχεύει να εγκαινιάσει μια δεκαετία επενδύσεων προς μια σύγχρονη, ψηφιακή και κλιματικά ουδέτερη Γερμανία. Το δημοσιονομικό σχέδιο που εκτείνεται έως το 2026 διατηρεί αυτή την πολιτική προσανατολισμένη στη σταθερότητα, επιβεβαιώνοντας την επιστροφή στη δημοσιονομική ομαλότητα που δρομολογήθηκε με τον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό του 2023. Παρά τα εκτεταμένα μέτρα που απαιτούνται για τη σταθεροποίηση της οικονομίας σε αυτή την ιστορικά εξαιρετική κατάσταση, η Γερμανία, για πρώτη φορά από το 2019, τήρησε το όριο του ελλείμματος του Μάαστριχτ το 2022. Το δημοσιονομικό ισοζύγιο της γενικής κυβέρνησης, που περιλαμβάνει την Ομοσπονδία, τα ομόσπονδα κρατίδια, τις τοπικές αρχές και τα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης, συμπεριλαμβανομένων των αντίστοιχων εκτός προϋπολογισμού φορέων τους, διαμορφώθηκε στο -2,6% του ΑΕΠ το 2022. Όπως απεικονίζεται στην Εικόνα 7, η γενική κυβέρνηση κατέγραψε διαρθρωτικό έλλειμμα 1,8% του ΑΕΠ το 2022. Ο δείκτης χρέους προς το ΑΕΠ της Γερμανίας μειώθηκε σημαντικά στο 66,3% το 2022 (από 69,3% το 2021). Ωστόσο, ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ παραμένει πάνω από το ανώτατο όριο του 60%. Το 2019, ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ της Γερμανίας είχε φθάσει στο χαμηλότερο επίπεδο πολλών ετών, στο 59,6%, αποτέλεσμα των πλεονασμάτων του προϋπολογισμού της γενικής κυβέρνησης και της διατηρήσιμης οικονομικής ανάπτυξης τα προηγούμενα έτη, που παρείχαν σημαντικό δημοσιονομικό χώρο κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων ετών, όταν απαιτήθηκαν αποφασιστικές δράσεις δημοσιονομικής πολιτικής για την αντιμετώπιση διαδοχικών κρίσεων (Federal Ministry of Finance, 2023).

Εικόνα 7 Σύγκριση διαρθρωτικού και πραγματικού δημοσιονομικού ισοζυγίου (σε % του ΑΕΠ) (Federal Ministry of Finance, 2023)

2.3 Δημοσιονομική πολιτική Ιταλίας

Ο αντίκτυπος της πανδημίας COVID-19 στην Ιταλία ήταν σοβαρός, οδηγώντας στην πιο βαθιά οικονομική ύφεση μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι πρωταρχικές προτεραιότητες της κυβέρνησης ήταν να αποκτήσει τον έλεγχο της υγειονομικής κρίσης και παράλληλα να στηρίξει γενναϊόδωρα τόσο τα μέσα διαβίωσης όσο και τις επιχειρήσεις. Η οικονομία βρίσκεται σήμερα σε φάση ανάκαμψης, η οποία αποδίδεται στην εκτεταμένη εκστρατεία εμβολιασμού. Η ανάπτυξη έχει διαφοροποιηθεί, περιλαμβάνοντας όχι μόνο τη μεταποίηση και τις επενδύσεις αλλά και τις υπηρεσίες και την κατανάλωση. Αξίζει να σημειωθεί ότι τόσο ο τραπεζικός τομέας όσο και ο τομέας των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων παρουσιάζουν μεγαλύτερη ανθεκτικότητα σε σύγκριση με την αρχή της κρίσης δημόσιου χρέους, συμβάλλοντας στην οικονομική ανάκαμψη (OECD, 2021).

Για να αντιμετωπιστεί η επίμονα στάσιμη τάση του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η συνεχιζόμενη οικονομική ανάκαμψη πρέπει να αντιμετωπίσει τα εμπόδια στην αύξηση των ρυθμών επενδύσεων, της παραγωγικότητας και της απασχόλησης. Οι βασικές προκλήσεις περιλαμβάνουν την ανεπαρκή δημιουργία και

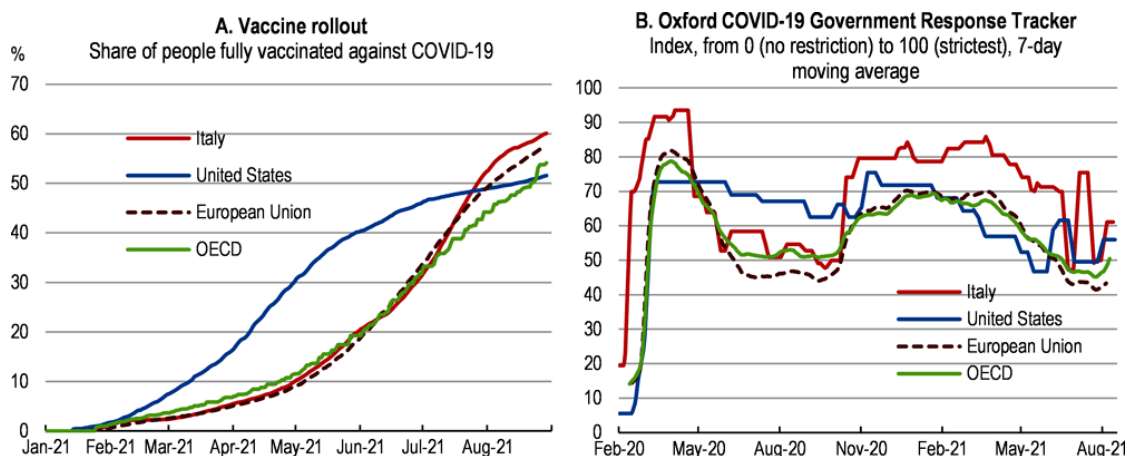
την αργή ανάπτυξη επιχειρήσεων, τα χαμηλά επίπεδα δεξιοτήτων και τα υψηλά ποσοστά μετανάστευσης. Παρά τις πολυάριθμες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, η εφαρμογή τείνει να καθυστερεί, με αξιοσημείωτες ελλείψεις στην αποτελεσματικότητα του δημόσιου τομέα να επηρεάζουν αρνητικά τα αποτελέσματα των δαπανών. Οι παρατεταμένες δικαστικές διαφορές, οι καθυστερήσεις στις εγκρίσεις επενδύσεων και άλλες γραφειοκρατικές διαδικασίες εμποδίζουν τις επενδύσεις, γεγονός που επιδεινώνεται από τη ρυθμιστική αβεβαιότητα σε κρίσιμους τομείς όπως οι πράσινες επενδύσεις. Με ένα γηράσκοντα και ταχέως μειούμενο πληθυσμό σε ηλικία εργασίας, η μελλοντική ανάπτυξη εξαρτάται σημαντικά από την αύξηση των επενδύσεων, την ενίσχυση των δεξιοτήτων και την αύξηση της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων ώστε να φτάσει τα επίπεδα των κορυφαίων μονάδων της Ιταλίας (OECD, 2021).

Το εθνικό σχέδιο για την ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα περιγράφει ένα ολοκληρωμένο σύνολο διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στη δημόσια διοίκηση, την αστική δικαιοσύνη και τον ανταγωνισμό. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές αποσκοπούν στην εξάλειψη των εμποδίων στην ανάπτυξη και στη διευκόλυνση της χρηματοδότησης των επενδύσεων που αποσκοπούν στην ταχύτερη, πιο πράσινη και πιο ψηφιοποιημένη οικονομική επέκταση. Η σημαντική δέσμευση για δαπάνες ύψους 235 δισεκατομμυρίων ευρώ, σε συνδυασμό με το ευρύ πεδίο εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων και τη στενά ευθυγραμμισμένη σχέση μεταξύ μεταρρυθμίσεων και δαπανών, έχει τη δυνατότητα να μεγεθύνει τον αντίκτυπο τόσο στη δυνητική ανάπτυξη όσο και στην εμπιστοσύνη. Οι μεταρρυθμίσεις που στοχεύουν στα δημόσια οικονομικά μπορούν να επιτρέψουν δαπάνες που ενισχύουν περισσότερο την ανάπτυξη και την ισότητα, ενώ παράλληλα θα μετριάσουν τον αρνητικό αντίκτυπο του φορολογικού συστήματος στη δημιουργία θέσεων εργασίας (OECD, 2021).

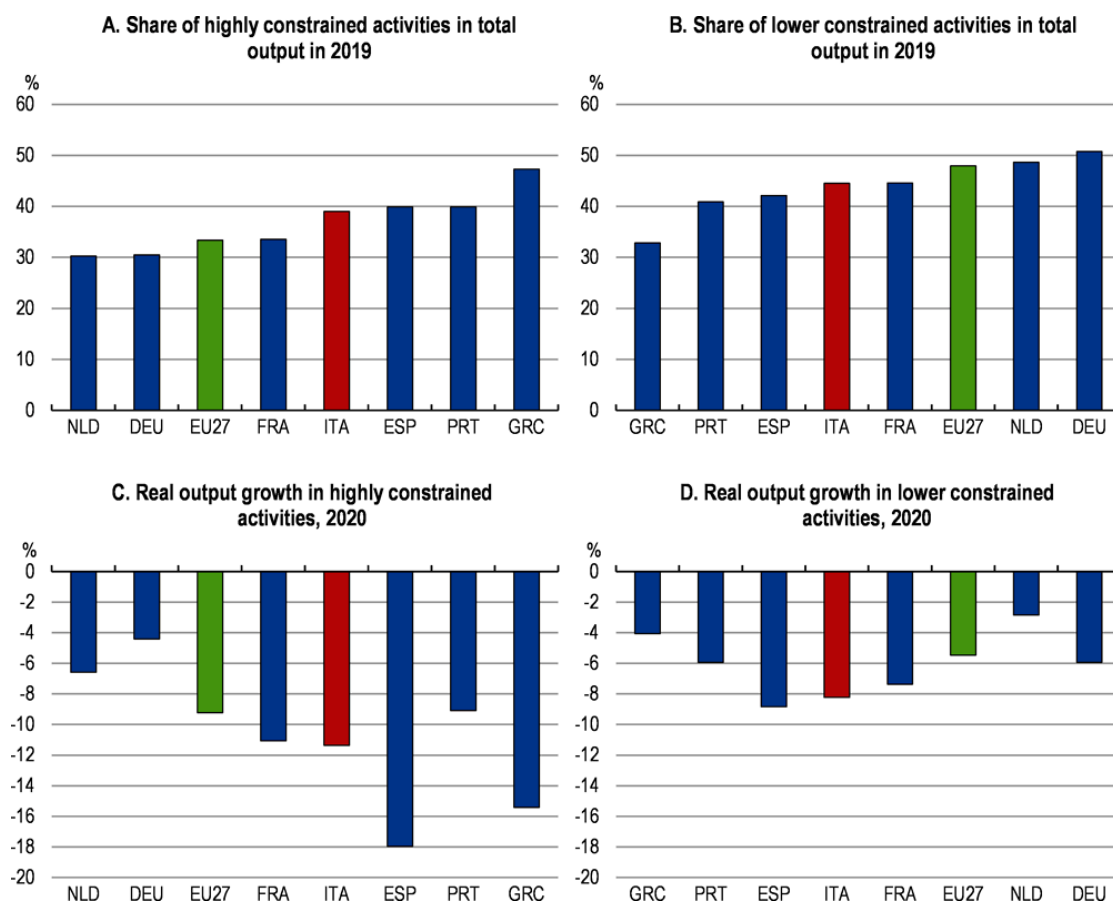
Η εμφάνιση της πανδημίας COVID-19 συνέβη εν μέσω επιβράδυνσης της οικονομικής δυναμικής το 2019, μετά από μια μέτρια επέκταση που ξεκίνησε το 2015. Τα επίπεδα απασχόλησης και επενδύσεων δεν είχαν ακόμη ανακάμψει από τους διαδοχικούς κλυδωνισμούς της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και της κρίσης δημόσιου χρέους. Τα κατά κεφαλήν εισοδήματα, τα οποία παρουσίασαν μέτρια αύξηση μέχρι το 2008, παρέμειναν κάτω από τα επίπεδα των 2.000 ευρώ τα τελευταία 11 χρόνια. Οι πρωταρχικοί στόχοι της κυβέρνησης περιλαμβάνουν την αποτελεσματική διαχείριση της κρίσης υγείας, τη διατήρηση της παραγωγικής ικανότητας και των μέσων διαβίωσης και τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για την

επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης της Ιταλίας. Η Ιταλία, η οποία ήταν η πρώτη χώρα του ΟΟΣΑ που εφάρμοσε αυστηρό εθνικό λουκέτο τον Μάρτιο του 2020 λόγω της πρώιμης και σημαντικής αύξησης των θανάτων, επέβαλε στη συνέχεια περιορισμούς κυρίως σε περιφερειακό επίπεδο, ανταποκρινόμενη σε διαφορετικά επίπεδα απειλής. Η εξάπλωση των εμβολίων βελτιώθηκε, ενισχυμένη από ασφαλέστερες αλυσίδες εφοδιασμού και αυξημένη εμπιστοσύνη στην αποτελεσματικότητα των εμβολίων. Η κυβέρνηση διατύπωσε τον στόχο να εμβολιάσει το 80% του πληθυσμού έως τον Σεπτέμβριο του 2021, με έμφαση στην προτεραιότητα του εμβολιασμού των πιο ευάλωτων ομάδων για την ανακούφιση της πίεσης στις μονάδες εντατικής θεραπείας. Τα περιφερειακά πρωτόκολλα συναγερμού κινδύνου έχουν επικαιροποιηθεί, διαθέτοντας ένα σύστημα χρωματικής κωδικοποίησης, και έχουν θεσπιστεί διαφανή σημεία αναφοράς με βάση τα ποσοστά μόλυνσης και νοσηλείας για τη μετάβαση μεταξύ των επιπέδων κινδύνου. Η καθιέρωση ενός "πράσινου διαβατηρίου" από τις 15 Ιουνίου 2021, για άτομα εμβολιασμένα, ανοσοποιημένα ή δοκιμασμένα κατά του COVID, αποσκοπεί στη διευκόλυνση της ασφαλούς επαναλειτουργίας τομέων έντασης επαφής, όπως ο τουρισμός και η ψυχαγωγία. Ωστόσο, όπως και σε άλλα έθνη, η πιθανή μετάδοση πιο μολυσματικών και θανατηφόρων παραλλαγών παραμένει ένας σημαντικός κίνδυνος (OECD, 2021).

Η σοβαρότητα του αρχικού και των επακόλουθων αποκλεισμών, όπως απεικονίζεται στην εικόνα 8, εκδηλώθηκε με απότομη μείωση του ΑΕΠ τον Απρίλιο του 2020, με αποκορύφωμα τη συρρίκνωση του ΑΕΠ κατά 8,9% για το έτος 2020 - ένα αποτέλεσμα από τα πιο έντονα εντός του ΟΟΣΑ. Η συρρίκνωση αυτή επηρεάστηκε, σε σημαντικό βαθμό, από τη σύνθεση του ιταλικού ΑΕΠ, όπου οι υπηρεσίες έντασης επαφών αποτελούν σχετικά σημαντικό μερίδιο της οικονομίας σε σύγκριση με άλλα μεγάλα ευρωπαϊκά κράτη. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι υπηρεσίες έντασης επαφής συμβάλλουν σημαντικά στην οικονομία, με τον τουρισμό να αντιπροσωπεύει άμεσα περίπου το 6% του ΑΕΠ και έμμεσα το 13% του ΑΕΠ. Ο αλλοδαπός τουρισμός αποτελεί το 42% της οικονομικής δραστηριότητας εντός της χώρας, ένα πρότυπο που συνάδει με τα περισσότερα μέλη του ΟΟΣΑ. Η οικονομική δραστηριότητα παρουσίασε μείωση τόσο στους τομείς που υπόκεινται σε αυστηρούς περιορισμούς που σχετίζονται με το COVID όσο και σε εκείνους που υπόκεινται σε συγκριτικά μικρότερους περιορισμούς, όπως απεικονίζεται στην εικόνα 9 (OECD, 2021).

Εικόνα 8 Η βελτίωση της εξάπλωσης του εμβολιασμού επέτρεψε τη σταδιακή χαλάρωση των περιορισμών δραστηριότητας <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/b76a212b-en/index.html?itemId=/content/component/b76a212b-en>

Εικόνα 9 Το υψηλό ποσοστό των τομέων με σοβαρούς περιορισμούς ενίσχυσε την οικονομική συρρίκνωση <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/b76a212b-en/index.html?itemId=/content/component/b76a212b-en>

Οι μεταποιητικές και κατασκευαστικές δραστηριότητες ξεπέρασαν τα επίπεδα του 2019, καθώς εφαρμόστηκαν γρήγορα προσαρμοστικά μέτρα στις παραγωγικές διαδικασίες για να προσαρμοστούν στους επακόλουθους περιορισμούς. Αντίθετα, ο τομέας των υπηρεσιών, που χαρακτηρίζεται από υψηλότερο ποσοστό δραστηριοτήτων υψηλής επαφής, έχει βιώσει μια πιο σταδιακή ανάκαμψη. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ακαθάριστες αποταμιεύσεις των νοικοκυριών σημείωσαν σημαντική αύξηση, φθάνοντας το 17,5% του ΑΕΠ το 2020, γεγονός που αποδίδεται σε προληπτικά κίνητρα και περιορισμούς στη δραστηριότητα που περιορίζουν τις δαπάνες. Ενώ τα ποσοστά αποταμίευσης έχουν μειωθεί με τη χαλάρωση των περιορισμών στη δραστηριότητα και την κατανάλωση, αναμένεται ότι θα παραμείνουν αυξημένα για παρατεταμένο χρονικό διάστημα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το πλουσιότερο 20% των νοικοκυριών, που εμφανίζει χαμηλότερη τάση για κατανάλωση πρόσθετου εισοδήματος, κατέχει ένα σημαντικό 60% των αποταμιεύσεων (Rondinelli και Zanichelli, 2021).

Καθώς οι αποταμιεύσεις κλιμακώνονται και οι επενδύσεις μειώνονται, το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών διευρύνεται στο 3,7% του ΑΕΠ το 2020, οδηγώντας σε θετική καθαρή διεθνή επενδυτική θέση το δεύτερο εξάμηνο του ίδιου έτους. Η συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας είχε ως αποτέλεσμα την αξιοσημείωτη μείωση των ωρών εργασίας, οι οποίες μειώθηκαν κατακόρυφα κατά σχεδόν 13% το 2020. Το ποσοστό συμμετοχής παρουσίασε μείωση από το 2019, η οποία αποδίδεται στους περιορισμούς του COVID-19 που περιορίζουν τις προσπάθειες αναζήτησης εργασίας. Η επιβολή της απαγόρευσης των καταγγελιών και της πρόσβασης σε προγράμματα βραχυχρόνιας εργασίας μετρίασε τις απώλειες θέσεων εργασίας το 2020, οι οποίες ανήλθαν σε 2,8%. Το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε σε 9,3% από 10% το 2019, αντανακλώντας τον αντίκτυπο των περιορισμών COVID και της εξασθενημένης αγοράς εργασίας, με αποτέλεσμα τη μείωση του εργατικού δυναμικού κατά 3,4% το 2020 (OECD, 2021).

Οι απώλειες θέσεων εργασίας επηρέασαν δυσανάλογα τους νέους και τις γυναίκες, ιδίως τις νεαρές γυναίκες που κατοικούν στις νότιες περιοχές. Αυτή η δημογραφική ομάδα υπερεκπροσωπείται σε λιγότερο ασφαλείς μορφές απασχόλησης, με τις συμβάσεις ορισμένου χρόνου να παρουσιάζουν μείωση 11,8% το 2020, ενώ οι μόνιμες θέσεις εργασίας σημείωσαν μείωση 0,4%. Παρόλο που η απαγόρευση απολύσεων κάλυψε όλους τους εργαζόμενους το 2020, οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου που έληξαν επιτράπηκε να λήξουν. Ο αριθμός των αυτοαπασχολούμενων

μειώθηκε κατά 4,1%, με τους εργαζόμενους μέσης ειδίκευσης να επηρεάζονται περισσότερο αρνητικά (OECD, 2021).

Η αρχική πολιτική αντίδραση στην πανδημία COVID-19 αποσκοπούσε στην ανακούφιση των δυσχερειών και τη διατήρηση της παραγωγικής ικανότητας με την ενίσχυση της ρευστότητας, τον περιορισμό των πτωχέσεων και την ελαχιστοποίηση των απωλειών θέσεων εργασίας. Η κυβέρνηση εφάρμοσε εκτεταμένα μέτρα άμεσης δημοσιονομικής στήριξης για τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις. Για να διασφαλιστεί η απασχόληση, τα συστήματα εργασίας βραχείας απασχόλησης προσαρμόστηκαν ώστε να καλύψουν τις διακοπές λειτουργίας που σχετίζονται με το COVID, και ταυτόχρονα επιβλήθηκε προσωρινή απαγόρευση των απολύσεων. Κρατικές εγγυήσεις, moratorium δανείων και μακροπροληπτικές ρυθμίσεις αναπτύχθηκαν για να ενθαρρύνουν την αύξηση του δανεισμού από τις τράπεζες, ενώ τα μέτρα νομισματικής πολιτικής επικεντρώθηκαν στη στήριξη της ρευστότητας της χρηματοπιστωτικής αγοράς (OECD, 2021).

Η ιταλική κυβέρνηση ενέκρινε ένα ευρύ φάσμα μέτρων για την προστασία των επιχειρήσεων, των θέσεων εργασίας και των νοικοκυριών από το σοκ του COVID-19 και για την εκκίνηση της ανάκαμψης. Η κυβέρνηση εκτιμά τη συνολική αξία των μέτρων αυτών σε 108 δισ. ευρώ το 2020 (6,6% του ΑΕΠ του 2020) και 72 δισ. ευρώ το 2021 (4,1% του ΑΕΠ). Τέθηκαν σε ισχύ μέσω επτά εκτεταμένων διαταγμάτων καθώς και του προϋπολογισμού του 2021. Τα σημαντικότερα μέτρα περιλαμβάνουν (OECD, 2021):

- i. Άμεσες επιχορηγήσεις σε μετρητά για τις επιχειρήσεις: Οι επιχειρήσεις έλαβαν επιχορηγήσεις σε μετρητά με βάση το μέγεθος της απώλειας του κύκλου εργασιών τους. Τα αρχικά μέτρα στόχευαν επιχειρήσεις στις περισσότερο πληγείσες περιοχές και τομείς, αλλά αυτά επεκτάθηκαν καθώς δεν λάμβαναν υπόψη τους τον αντίκτυπο των περιορισμών στις δραστηριότητες της αλυσίδας αξίας. Διατίθενται επίσης ειδικά τομεακά κονδύλια για ορισμένους από τους τομείς που επλήγησαν περισσότερο, όπως ο τουρισμός.
- ii. Εγγυήσεις δανείων για επιχειρήσεις: Διατέθηκαν πάνω από 500 δισεκατομμύρια ευρώ σε εγγυήσεις δανείων. Τα δημόσια συστήματα εγγυήσεων για τις μικρές, μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις επεκτάθηκαν και εισήχθη μια εγγύηση χωρίς τέλη για νέα δάνεια των ΜΜΕ. Οι ΜΜΕ στους τομείς που επλήγησαν περισσότερο έλαβαν αναστολή αποπληρωμής των δανείων έως τον Δεκέμβριο του 2021.

- iii. Εργασία βραχείας απασχόλησης και μέτρα για τη στήριξη της απασχόλησης: Το υφιστάμενο καθεστώς βραχυχρόνιας εργασίας της Ιταλίας διευρύνθηκε, η κάλυψή του επεκτάθηκε σε όλους τους τομείς και τις επιχειρήσεις και το κόστος πρόσβασης στα κεφάλαια μειώθηκε.
- iv. Αναβλήθηκε η καταβολή φόρων και κοινωνικών εισφορών: Οι πληρωμές φόρων και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης αναβλήθηκαν για όλες τις επιχειρήσεις στους πλέον πληγέντες τομείς και για όλες τις επιχειρήσεις σε όλους τους τομείς με έσοδα κάτω των 2 εκατ. ευρώ. Οι πληρωμές ΦΠΑ αναβλήθηκαν για όλες τις επιχειρήσεις και τους αυτοαπασχολούμενους που εργάζονται στις πλέον πληγείσες επαρχίες.
- v. Στήριξη του εισοδήματος των νοικοκυριών: Πραγματοποιήθηκαν διάφορες εφάπαξ πληρωμές για όσους δεν επωφελήθηκαν από τα προγράμματα βραχυχρόνιας εργασίας, μεταξύ άλλων: πληρωμές σε μετρητά σε διάφορες κατηγορίες αυτοαπασχολούμενων και εποχιακών εργαζομένων- και συμπληρωματική μηνιαία εισοδηματική στήριξη έκτακτης ανάγκης ύψους 400 έως 800 ευρώ για νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα που βρίσκονται σε κίνδυνο. Χρηματοδοτήθηκαν δαπάνες για τη φροντίδα των παιδιών ή δαπάνες για την υποστήριξη των φροντιστών που υποχρεώθηκαν να λάβουν άδεια. Τα επιδόματα ανεργίας δεν θα επηρεάζονται από τη διάρκεια της ανεργίας έως τις 31 Δεκεμβρίου 2021.
- vi. Στήριξη των δημόσιων αρχών που υφίστανται απώλειες εσόδων: Πραγματοποιήθηκαν φορολογικές μεταβιβάσεις προς τις υποεθνικές κυβερνήσεις, τις δημόσιες αρχές και τις κρατικές επιχειρήσεις.

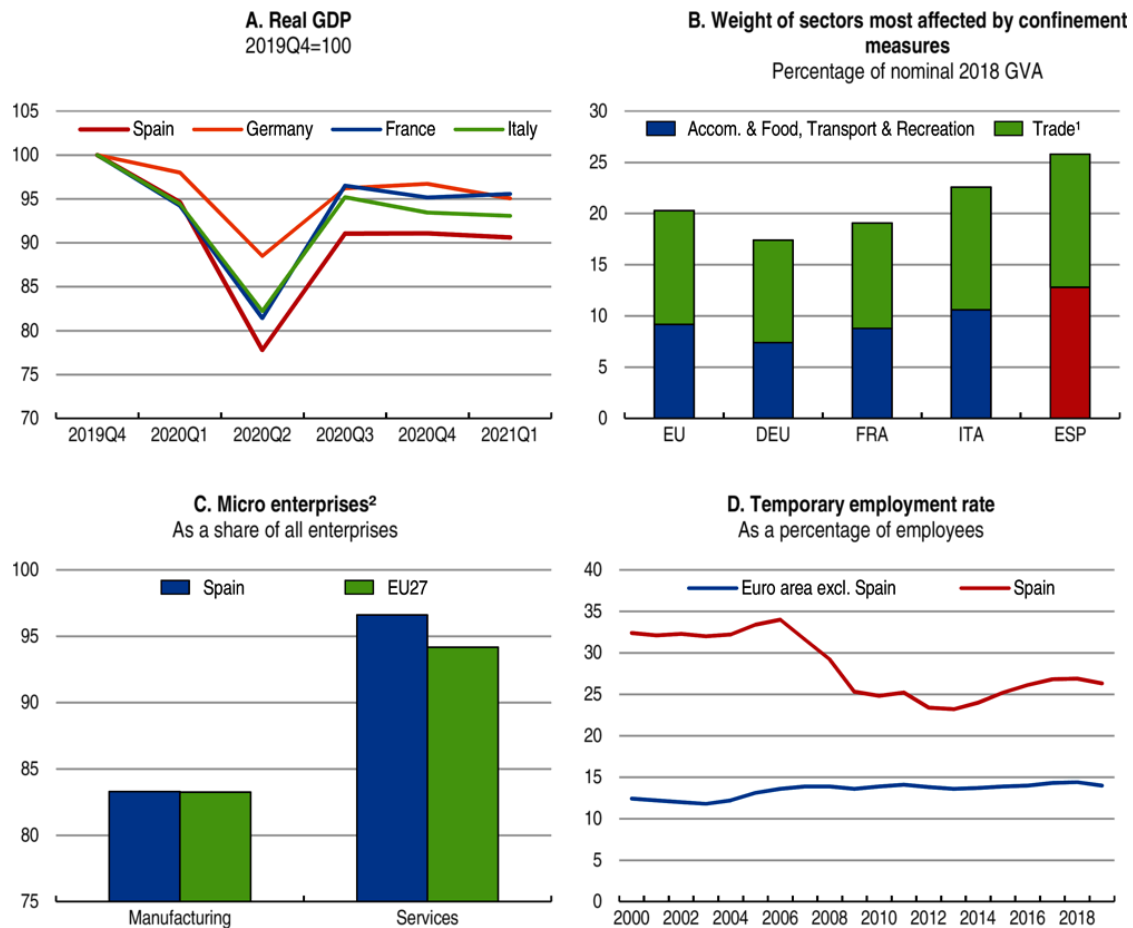
Ο αντίκτυπος αυτών των μέτρων ήταν σημαντικός. Από τον Μάρτιο του 2020 έως τον Φεβρουάριο του 2021, πάνω από 7,2 εκατομμύρια εργαζόμενοι επωφελήθηκαν από το πρόγραμμα συμπλήρωσης μισθών (INPS, 2021). Μέχρι τον Νοέμβριο του 2020, σχεδόν 2 στις 5 επιχειρήσεις με τρεις ή περισσότερους εργαζομένους ζήτησαν στήριξη ρευστότητας και πιστώσεων (ISTAT, 2020[4]). Οι κρατικές εγγυήσεις διευκόλυναν τη χορήγηση νέων δανείων ύψους 173,5 δισ. ευρώ σε μικρές, μεσαίες και εξαγωγικές επιχειρήσεις (Banca d'Italia, 2021). Στα μέσα Μαΐου 2021, τα 'moratoria' χρέους κάλυψαν 144 δισ. ευρώ σε δάνεια ΜΜΕ και 23 δισ. ευρώ σε στεγαστικά δάνεια.

Αν και τα ποσοστά φτώχειας αυξήθηκαν, οι δημόσιες μεταβιβάσεις μετρίασαν τη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών το 2020 σε 2,6% σε

πραγματικούς όρους. Το δίκτυο κοινωνικής ασφάλειας της Ιταλίας, το οποίο επεκτάθηκε το 2019 με την εισαγωγή του καθεστώτος του εισοδήματος του πολίτη, αύξησε τις μεταβιβάσεις προς τα πιο ευάλωτα οικονομικά νοικοκυριά. Κατά συνέπεια, τα ποσοστά φτώχειας μεταξύ των φτωχότερων νοικοκυριών δεν σημείωσαν σημαντική αύξηση (ISTAT, 2020). Οι προσωρινά ή εποχιακά εργαζόμενοι (ιδίως στον τομέα του τουρισμού) και οι αυτοαπασχολούμενοι, οι οποίοι δεν καλύπτονταν από τα συστήματα βραχυχρόνιας εργασίας ή το Εισόδημα του Πολίτη, έλαβαν επιχορηγήσεις σε μετρητά για την υποστήριξή τους. Παρά το σχετικά μέτριο μέγεθος αυτών των επιχορηγήσεων, είχαν πιθανότατα δυσανάλογα μεγαλύτερο μετριαστικό αντίκτυπο στα νοικοκυριά με χαμηλότερο εισόδημα (Cantó et al., 2021).

2.4 Δημοσιονομική πολιτική Ισπανίας

Πριν από την εμφάνιση της πανδημίας COVID-19, η Ισπανία βρισκόταν σε μια ισχυρή ανάκαμψη που χαρακτηριζόταν από σημαντική δημιουργία θέσεων εργασίας. Η χώρα είχε ενισχύσει την ανθεκτικότητά της στον απόηχο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, επιτυγχάνοντας μια πιο ισορροπημένη αναπτυξιακή πορεία, προωθώντας έναν υγιέστερο χρηματοπιστωτικό τομέα και μειώνοντας το ποσοστό των κατασκευών στην προστιθέμενη αξία. Ωστόσο, οι επιπτώσεις της τρέχουσας κρίσης αποδείχθηκαν πιο σοβαρές σε σύγκριση με άλλες χώρες του ΟΟΣΑ, γεγονός που οφείλεται κυρίως στην εκτεταμένη κλίμακα της πανδημίας και στην κλαδική σύνθεση της ισπανικής οικονομίας. Η τελευταία χαρακτηρίζεται από σημαντική παρουσία των υπηρεσιών και των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τον τουρισμό, τόσο όσον αφορά την απασχόληση όσο και την προστιθέμενη αξία. Η κρίση επέφερε μεγαλύτερη σοβαρότητα λόγω της φύσης των πληγέντων τομέων, με ένα σημαντικό μέρος να μην μπορεί να μεταβεί στην εξ αποστάσεως εργασία είτε λόγω των εγγενών χαρακτηριστικών τους είτε λόγω της περιορισμένης υιοθέτησης ψηφιακών τεχνολογιών πριν από την κρίση. Η αυξημένη ευπάθεια της Ισπανίας στο σοκ επιδεινώνεται περαιτέρω από το σημαντικό ποσοστό των μικρών επιχειρήσεων και την επικράτηση της προσωρινής απασχόλησης, όπως απεικονίζεται στην εικόνα 10 ((OECD, 2021c).

Εικόνα 10 Ο αντίκτυπος του πλήγματος COVID-19 <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/cb0a5ef2-en/index.html?itemId=/content/component/cb0a5ef2-en>

Οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της πανδημίας μετριάστηκαν αποτελεσματικά μέσω άμεσων και ολοκληρωμένων μέτρων στήριξης του εισοδήματος και της ρευστότητας. Τα προγράμματα βραχυχρόνιας εργασίας και η βοήθεια προς τους αυτοαπασχολούμενους έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων στην ανεργία και στα εισοδήματα των νοικοκυριών. Ταυτόχρονα, οι δημόσιες εγγυήσεις δανείων συνέβαλαν καθοριστικά στην αποτροπή των διαταραχών στην προσφορά πιστώσεων, διαχωρίζοντας την κρίση αυτή από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση. Ωστόσο, αναγνωρίζεται ότι η συνεχιζόμενη κρίση θα ενισχύσει τις διαρκείς προκλήσεις της Ισπανίας, συγκεκριμένα τα ζητήματα της χαμηλής δυνητικής ανάπτυξης και της αυξημένης ανεργίας. Η πανδημία υπογράμμισε τα πλεονεκτήματα μιας πιο ψηφιοποιημένης οικονομίας, που αποδεικνύεται από την αυξημένη επικράτηση του ηλεκτρονικού εμπορίου και της τηλεργασίας. Αυτή η επιτάχυνση της ψηφιακής υιοθέτησης έχει τη δυνατότητα να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη μέσω ενισχυμένης αύξησης της

παραγωγικότητας. Η επίτευξη μιας ανάκαμψης χωρίς αποκλεισμούς απαιτεί την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών ελλείψεων στις αγορές εργασίας. Είναι επιτακτική ανάγκη να αναγνωριστεί ότι η Ισπανία εισήλθε σε αυτή την κρίση με προϋπάρχουσες ανησυχίες όσον αφορά τη μακροπρόθεσμη δημοσιονομική βιωσιμότητα. Ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ ήταν ήδη σημαντικός στο 95,5% το 2019, μόλις 5% κάτω από το ανώτατο επίπεδό του το 2014. Επιπλέον, η Ισπανία προβλέπεται να αντιμετωπίσει μια από τις υψηλότερες αναλογίες γήρατος προς ηλικία εργασίας στον ΟΟΣΑ έως το 2050 ((OECD, 2021c).

Οι αρχές εφάρμοσαν εκτεταμένα οικονομικά και κοινωνικά μέτρα που αποσκοπούσαν στη διασφάλιση των ευάλωτων ομάδων, τα οποία περιελάμβαναν εγγυήσεις για την παροχή βασικών υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, αναστολή πληρωμών ενοικίων, ενυπόθηκων και προσωπικών δανείων, αναστολή πληρωμής φόρων, moratorium εξώσεων, πάγωμα ενοικίων και τη θέσπιση ενός νέου προγράμματος ενίσχυσης ενοικίων. Επιπλέον, τον Μάιο του 2020 θεσπίστηκε ένα εθνικό σύστημα εγγύησης ελάχιστου εισοδήματος. Ενώ τα μέτρα αυτά θωράκισαν αποτελεσματικά τα περισσότερα νοικοκυριά από τον άμεσο αντίκτυπο της κρίσης, είναι αξιοσημείωτο ότι συγκεκριμένες δημογραφικές ομάδες αντιμετώπισαν αυξημένη ευπάθεια (CaixaBank, 2020). Η πανδημία έχει τη δυνατότητα να επιδεινώσει τις υφιστάμενες ανισότητες, δεδομένου ότι οι πλέον πληγέντες τομείς απασχολούν παραδοσιακά σημαντικό ποσοστό γυναικών, νέων και εργαζομένων χαμηλής ειδίκευσης με συμβάσεις ορισμένου χρόνου. Πριν από την κρίση, η Ισπανία εμφάνιζε σχετικά υψηλά επίπεδα εισοδηματικής ανισότητας, ένα αξιοσημείωτο ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας και φτώχειας μεταξύ των εργαζομένων. Αυτά τα αποτελέσματα έχουν συνδεθεί με τον κατακερματισμό της αγοράς εργασίας, τις χαμηλότερες μέσες ώρες εργασίας και τις δομές των νοικοκυριών που χαρακτηρίζονται, για παράδειγμα, από έναν μόνο εργαζόμενο ενήλικα με παιδιά (EC, 2019). Επιπλέον, η Ισπανία εκδηλώνει σημαντικές περιφερειακές ανισότητες όσον αφορά την εκπαίδευση και τα αποτελέσματα στην αγορά εργασίας, οι οποίες επιδεινώνονται περαιτέρω από την περιορισμένη διαπεριφερειακή κινητικότητα (OECD, 2018). Η κρίση επηρέασε διαφορετικά τις περιφέρειες λόγω των διαφορών στη σοβαρότητα της κρίσης υγείας, των τομεακών δομών (π.χ. επικράτηση του τουρισμού) και των υφιστάμενων προτύπων απασχόλησης, επιτείνοντας έτσι δυνητικά τις περιφερειακές ανισότητες.

Η πανδημία ξεδιπλώθηκε σε τρία κύματα κατά τη διάρκεια της άνοιξης, του φθινοπώρου του 2020 και των αρχών του 2021, προκαλώντας την εφαρμογή μέτρων

περιορισμού και επιβαρύνοντας σημαντικά το σύστημα υγειονομικής περίθαλψης. Οι αρχικές οδηγίες περιορισμού και σχετικές με την υγεία θεσπίστηκαν από την κεντρική κυβέρνηση στο πλαίσιο κατάστασης έκτακτης ανάγκης από τις 14 Μαρτίου έως τις 21 Ιουνίου. Στη συνέχεια, από τον Ιούνιο, τα μέτρα περιορισμού ανατέθηκαν σε περιφερειακό επίπεδο, το οποίο έχει την αρμοδιότητα για τις πολιτικές υγείας. Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης που κηρύχθηκε τον Οκτώβριο, επιτρέποντας την επιβολή εθνικής νυχτερινής απαγόρευσης κυκλοφορίας, ολοκληρώθηκε στις 9 Μαΐου. Παράλληλα με την έναρξη της εκστρατείας εμβολιασμού, η μείωση των κρουσμάτων διευκόλυνε τη σταδιακή χαλάρωση ορισμένων μέτρων περιορισμού από τις αρχές Μαρτίου ((OECD, 2021c).

Διατέθηκαν συμπληρωματικοί πόροι για την ενίσχυση της ικανότητας του συστήματος υγειονομικής περίθαλψης στην καταπολέμηση της πανδημίας. Τον Μάρτιο του 2020, 4,4 δισεκατομμύρια ευρώ (που αντιστοιχούν στο 0,35% του ΑΕΠ) διατέθηκαν για δαπάνες υγείας σε διάφορα επίπεδα της κυβέρνησης. Επιπλέον, το Ταμείο COVID-19, μια μη επιστρεπτέα μεταφορά από την κεντρική κυβέρνηση προς τις περιφέρειες, εκταμίευσε 16 δισ. ευρώ, με 9 δισ. ευρώ να βασίζονται σε δείκτες δαπανών υγείας. Μέχρι την ευρεία ανάπτυξη και επιτυχία των εμβολιασμών, η διατήρηση των κοινωνικών αποστάσεων, τα μέτρα υγιεινής και η συνεχής ενίσχυση της ικανότητας των εργαζομένων στον τομέα της υγείας, των κρίσιμων ιατρικών προμηθειών και των υποδομών παραμένουν επιτακτικές. Τα διεθνή στοιχεία υπογραμμίζουν τη σημασία μιας αποτελεσματικής στρατηγικής δοκιμών, εντοπισμού και απομόνωσης για τον έλεγχο του ιού με ταυτόχρονη άμβλυνση των επιπτώσεων στην οικονομική δραστηριότητα (ΟΟΣΑ, 2020). Η ικανότητα δοκιμών στην Ισπανία έχει επιδείξει σταθερή αύξηση με την πάροδο του χρόνου.

Τον Νοέμβριο του 2020, η κυβέρνηση παρουσίασε το σχέδιο διανομής εμβολιασμού, προβλέποντας 140 εκατομμύρια δόσεις που θα χορηγηθούν δωρεάν μέσω του δημόσιου συστήματος υγειονομικής περίθαλψης (Government of Spain, 2020). Η στρατηγική υπόκειται σε συνεχείς επικαιροποιήσεις ανάλογα με τις εξελισσόμενες συνθήκες, με πιο πρόσφατη τον Απρίλιο του 2021 (Government of Spain, 2021). Σύμφωνα με έρευνα του Μαρτίου, η πρόθεση για εμβολιασμό στην Ισπανία ανέρχεται στο 82%, ποσοστό που είναι ιδιαίτερα υψηλό σε σύγκριση με στοιχεία από 15 άλλες χώρες. Η πρόθεση αυτή είναι παρόμοια με την Ιταλία και ξεπερνά το 59% που παρατηρείται στη Γαλλία (WEF και IPSOS, 2021). Παρά την πρόσφατη επιτάχυνση, η αρχική εξάπλωση των εμβολιασμών ήταν σταδιακή,

ευθυγραμμιζόμενη με την τάση που παρατηρείται στις περισσότερες χώρες της ΕΕ, η οποία αποδίδεται κυρίως στην καθυστερημένη παράδοση των εμβολίων. Στα μέσα Μαΐου, το 33% του ισπανικού πληθυσμού είχε λάβει τουλάχιστον μία δόση εμβολίου, ποσοστό που υπολείπεται των Ηνωμένων Πολιτειών (46%) και του Ηνωμένου Βασιλείου (53%). Μια ταχεία διαδικασία εμβολιασμού, που εξαρτάται από τη διαθεσιμότητα των εμβολίων, είναι επιτακτική ανάγκη για την αντιμετώπιση της δυνητικής απειλής από παραλλαγμένα στελέχη που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο τον έλεγχο της επιδημίας. Ταυτόχρονα, η σταδιακή χαλάρωση των μέτρων περιορισμού και η άγρυπνη παρακολούθηση των κρουσμάτων καθίστανται ζωτικής σημασίας με τη λήξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης ((OECD, 2021c).

Η ισπανική οικονομία υπέστη μια άνευ προηγουμένου συρρίκνωση της τάξης του -10,8% το 2020, η οποία αποδίδεται κυρίως στην ένταση των λοιμώξεων και στην εφαρμογή αυστηρών μέτρων περιορισμού. Παρά την αξιοσημείωτη ανάκαμψη, η βιομηχανική παραγωγή, το λιανικό εμπόριο και η επιχειρηματική εμπιστοσύνη δεν έχουν ανακάμψει πλήρως, με τις υπηρεσίες να υφίστανται εντονότερες επιπτώσεις. Ως απάντηση στην πανδημία, οι τραπεζικές καταθέσεις τόσο των νοικοκυριών όσο και των επιχειρήσεων παρουσίασαν σημαντική αύξηση, καθώς αυξήθηκαν κατά 7,1% και 10,9%, αντίστοιχα, τον Μάρτιο του 2021 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Οι αποταμιεύσεις των νοικοκυριών έφθασαν σε επίπεδο ρεκόρ, αποτελώντας το 22,5% του διαθέσιμου εισοδήματος το δεύτερο τρίμηνο του 2020, και διατήρησαν τα αυξημένα επίπεδα στο 15% το τρίτο τρίμηνο. Η μείωση των εξαγωγών και των εισαγωγών το 2020 ήταν σημαντική, αντανακλώντας την κατάρρευση του τουρισμού και την απότομη μείωση της εγχώριας ζήτησης. Αν και η κινητικότητα ανέκαμψε κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, έκτοτε μειώθηκε, παραμένοντας πάνω από τα επίπεδα που παρατηρήθηκαν κατά το εαρινό λουκέτο ((OECD, 2021c).

Ο τουρισμός, που αποτελεί το 12,3% του ΑΕΠ και το 12,7% της απασχόλησης, κατέχει σημαντική οικονομική σημασία. Οι διεθνείς τουριστικές δαπάνες συμβάλλουν στο 16% των εσόδων από τις εξαγωγές και στο 50% των εσόδων από τις εξαγωγές υπηρεσιών. Η κρίση επηρέασε ιδιαίτερα το εμπορικό ισοζύγιο υπηρεσιών, το οποίο παραδοσιακά συμβάλλει θετικά στο πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Ο εξωτερικός τουρισμός, που αποτελεί περίπου το ήμισυ της τουριστικής δραστηριότητας, ακινητοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του εαρινού εγκλωβισμού και παρουσίασε μόνο μέτρια ανάκαμψη στη συνέχεια. Οι εκτιμήσεις υποδεικνύουν σημαντική μείωση της τουριστικής δραστηριότητας κατά

75,4% μεταξύ Απριλίου 2020 και Μαρτίου 2021 (Exceltur, 2021), με ποικίλες επιπτώσεις ανά περιφέρεια (Τράπεζα της Ισπανίας, 2020[9]). Επιπλέον, το Brexit αποτελεί πρόσθετη πρόκληση για τον τουρισμό, δεδομένου ότι το Ηνωμένο Βασίλειο αντιπροσωπεύει το 21,6% των τουριστικών εισροών και δαπανών, με ανομοιογενείς περιφερειακές επιπτώσεις (Buesa et al., 2020).

Κατά την έναρξη της τρέχουσας κρίσης, η Ισπανία παρουσίασε μειωμένα μακροοικονομικά τρωτά σημεία σε σύγκριση με την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση. Αυτές οι ευπάθειες χαρακτηρίζονταν από τη σύναψη της υπερβολικής πιστωτικής ανάπτυξης που τροφοδοτήθηκε από τη φούσκα των ακινήτων και την οχύρωση των ισολογισμών του ιδιωτικού τομέα, συμπεριλαμβανομένων των τραπεζών. Ειδικότερα, οι δείκτες κεφαλαίου Tier-1 και CET1 ξεπέρασαν τις ελάχιστες απαιτήσεις. Ωστόσο, ο δείκτης κεφαλαίου CET1, ο οποίος διαμορφώθηκε στο 12,9% τον Δεκέμβριο του 2020, είναι κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερος από τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ. Τον Φεβρουάριο του 2021, ο λόγος των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) προς το ΑΕΠ ήταν 4,5%, ευθυγραμμιζόμενος στενά με τον μέσο όρο της ΕΕ. Παρ' όλα αυτά, η διατήρηση του αυξημένου δημόσιου χρέους από το 2007 δημιουργεί μια αυξανόμενη ευπάθεια, η οποία ενδέχεται να επηρεάσει τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, ιδίως όσον αφορά τις τράπεζες που κατέχουν εγχώρια κρατικά ομόλογα, τα οποία αποτελούν το 7% του ενεργητικού τους (IMF, 2020). Επιπλέον, η έκθεση ορισμένων τραπεζών σε αναδυόμενες αγορές που επλήγησαν έντονα από την κρίση, η οποία διευκολύνεται μέσω θυγατρικών δραστηριοτήτων σε χώρες όπως η Βραζιλία, το Μεξικό και η Τουρκία, εισάγει νέους κινδύνους, αν και χρησίμευσε για τον μετριασμό των επιπτώσεων της μεγάλης χρηματοπιστωτικής κρίσης. Για την αντιμετώπιση της κρίσης, εφαρμόστηκαν μια σειρά από χρηματοδοτικά μέτρα τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Τα μέτρα αυτά περιελάμβαναν τη χαλάρωση των απαιτήσεων κεφαλαίου και ρευστότητας, την αυξημένη ευελιξία στους λογιστικούς κανόνες και τον υπολογισμό των εποπτικών κεφαλαίων. Επιπλέον, δόθηκε εντολή στις τράπεζες να απέχουν από τη διανομή μερισμάτων μέχρι τον Ιανουάριο του 2021 και παροτρύνθηκαν να επιδείξουν σύνεση όσον αφορά τη διανομή μερισμάτων στη συνέχεια ((OECD, 2021c).

Η πανδημία έχει επιδεινώσει τις χρηματοοικονομικές αδυναμίες ορισμένων τμημάτων των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, που απορρέουν από τη μειωμένη δραστηριότητα και την απώλεια εισοδήματος, ιδίως με την αυξημένη συσσώρευση

χρέους μεταξύ των επιχειρήσεων (Bank of Spain, 2021b). Οι δείκτες χρέους των επιχειρήσεων παρουσίασαν ανοδική πορεία το 2020, με τους υπολογισμούς και τις προσομοιώσεις της Τράπεζας της Ισπανίας να δείχνουν αύξηση κατά 8 ποσοστιαίες μονάδες στο 34% του ποσοστού των επιχειρήσεων που ανέφεραν ζημίες. Το αποτέλεσμα αυτό επηρέασε δυσανάλογα τις ΜΜΕ στους τομείς που επλήγησαν περισσότερο (Bank of Spain, 2021b).

Παρόλο που οι πολιτικές βοήθησαν στον μετριασμό των επιπτώσεων στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, η σταδιακή κατάργηση των μέτρων στήριξης αναμένεται να οδηγήσει σε αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ). Μέτρα όπως η παράταση της περιόδου λήξης για την αποπληρωμή των δανείων, οι περίοδοι χάριτος για την καταβολή του κεφαλαίου και η προθεσμία για την υποβολή αιτήσεων για δάνεια στο πλαίσιο δημόσιων εγγυήσεων έως τον Δεκέμβριο του 2021 αποσκοπούν στην αποτροπή μιας άμεσης αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Εκτός από τις δημόσιες εγγυήσεις δανείων, τον Ιανουάριο του 2021 εισήχθησαν ειδικά μορατόρια δανείων για ενυπόθηκα και μη ενυπόθηκα δάνεια, συνολικού ύψους 56,7 δισεκατομμυρίων ευρώ (που αντιστοιχούν στο 8% των συνολικών πιστώσεων που χορηγούν τα ισπανικά πιστωτικά ιδρύματα για τα χαρτοφυλάκια δανείων που πληρούν τις προϋποθέσεις), τα οποία ενδεχομένως να συμβάλουν στην αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων στο μέλλον (Bank of Spain, 2021a).

Η εκτίναξη των προβλέψεων για ενδεχόμενες ζημίες από δάνεια και η μείωση των εσόδων επηρέασαν την κερδοφορία των τραπεζών, γεγονός που διαφαίνεται σε σημαντικές μειώσεις της απόδοσης του ενεργητικού και των ιδίων κεφαλαίων το 2020. Οι ρυθμιστικές αρχές πρέπει να παρακολουθούν επιμελώς τα μελλοντικά σχέδια των τραπεζών για την αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων και τη διασφάλιση ανθεκτικών κεφαλαιακών θέσεων. Είναι ζωτικής σημασίας να ενσωματωθεί σε αυτά τα σχέδια η ανάλυση του τρόπου με τον οποίο οι δανειολήπτες που πληρούν τις προϋποθέσεις για αναστολή πληρωμών μπορούν να επαναλάβουν αποτελεσματικά την αποπληρωμή των δανείων τους. Επιπλέον, οι αρχές θα πρέπει να σχεδιάζουν προληπτικά την πιθανή μακροπρόθεσμη αναδιάρθρωση των υποχρεώσεων πληρωμών, αναγνωρίζοντας ότι τα συστήματα αυτά αποσκοπούν στην αντιμετώπιση βραχυπρόθεσμων αναγκών ρευστότητας ((OECD, 2021c).

Οι προοπτικές για τη μελλοντική κερδοφορία των τραπεζών θα μπορούσαν να ενισχυθούν με την αύξηση της αποδοτικότητας που επιτυγχάνεται μέσω μέτρων μείωσης του κόστους και βελτιωμένων πρωτοβουλιών ψηφιοποίησης (Toloba,

Miguel και Río, 2020). Η εισαγωγή του FinTech sandbox τον Νοέμβριο του 2020 χρησιμεύει ως μηχανισμός για τη διευκόλυνση των τραπεζών στην ανάπτυξη νέων χρηματοπιστωτικών προϊόντων και υπηρεσιών. Τα ρυθμιστικά sandboxes, επιτρέποντας την πιλοτική δοκιμή νεοαναπτυσσόμενων τεχνολογιών εντός σαφώς καθορισμένων παραμέτρων, ενσωματώνουν διασφαλίσεις για τον μετριασμό των συνεπειών πιθανών αποτυχιών. Ενώ τα ρυθμιστικά sandboxes αναδύονται ως μέσο ενίσχυσης της ευελιξίας, η αποτελεσματικότητά τους όσον αφορά την εξισορρόπηση της προστασίας των καταναλωτών και την προώθηση της καινοτομίας θα πρέπει να παρακολουθείται επιμελώς (OECD, 2018).

Η συνεχιζόμενη ενοποίηση στον τραπεζικό τομέα, με παράδειγμα τις πρόσφατες συγχωνεύσεις στις οποίες συμμετέχουν τέσσερις τράπεζες, έχει τη δυνατότητα να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα. Ωστόσο, ο αντίκτυπος στον ανταγωνισμό απαιτεί στενή παρακολούθηση. Μια ενδεχόμενη ύφεση στις αγορές κατοικιών αποτελεί περαιτέρω κίνδυνο για τα κέρδη των τραπεζών. Παρόλο που η αγορά κατοικίας είχε ήδη εμφανίσει σημάδια ψύξης όσον αφορά τη δραστηριότητα και τις τιμές το 2019, το αυστηρό ανοιξιάτικο λουκέτο είχε ως αποτέλεσμα σημαντική μείωση των πωλήσεων εντός των αγορών κατοικιών και εμπορικών ακινήτων. Παρόλο που οι πωλήσεις άρχισαν να ανακάμπτουν με τη χαλάρωση των περιορισμών, η επακόλουθη πτώση των τιμών των κατοικιών ήταν λιγότερο έντονη από ό,τι κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, αντανακλώντας την απουσία εκτεταμένων υπερτιμήσεων πριν από την πανδημία. Εν μέσω του εισοδηματικού σοκ και της αβεβαιότητας των νοικοκυριών, η ζήτηση ανακάμπτει με βραδύτερο ρυθμό σε σύγκριση με την προσφορά. Οι περιφερειακές διαφορές και οι διαφορές τύπου ακινήτου στις εξελίξεις στην αγορά κατοικίας, που επηρεάζονται από την ετερογένεια των τιμών πριν από την κρίση, ενδέχεται να συμβάλουν σε καθοδικούς κινδύνους για την οικονομική ανάκαμψη και την πιστωτική ποιότητα των τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων. Παρά τη μέχρι στιγμής διαχείριση των κινδύνων, η συνεχής επαγρύπνηση είναι απαραίτητη ((OECD, 2021c).

Η κυβέρνηση εφάρμοσε τόσο άμεση δημοσιονομική στήριξη (4% και 2,3% του ΑΕΠ το 2020 και το 2021, αντίστοιχα) όσο και μέτρα ρευστότητας (14,3% του ΑΕΠ) για να μετριάσει τον αντίκτυπο της πανδημίας. Η δημοσιονομική στήριξη κρίνεται απαραίτητη μέχρι να ξεκινήσει μια ισχυρή ανάκαμψη, με έμφαση στο να είναι επιλεκτική και στοχευμένη προς τους τομείς που έχουν πληγεί βαθύτερα από την κρίση. Τον Ιούνιο-Ιούλιο του 2020 δρομολογήθηκαν τομεακά σχέδια για τον

τουρισμό, τις μεταφορές και την αυτοκινητοβιομηχανία. Τον Οκτώβριο του 2020, παρουσιάστηκε ένα σχέδιο κατάρτισης για την προσέγγιση 70.000 εργαζομένων στον τομέα του τουρισμού, ενώ τον Δεκέμβριο του 2020 ακολούθησε ένα σχέδιο ενίσχυσης για τη φιλοξενία, το εμπόριο και τον τουρισμό (4,2 δισ. ευρώ), το οποίο περιλαμβάνει μέτρα σχετικά με τις εμπορικές μισθώσεις, τις εγγυήσεις δανείων και τις αναβολές φόρων ((OECD, 2021c).

Η επίτευξη της ευαίσθητης ισορροπίας μεταξύ της προστασίας των επιχειρήσεων και των εργαζομένων και της διευκόλυνσης της αναγκαίας προσαρμογής τους στην εξελισσόμενη οικονομική πραγματικότητα κατά τη διάρκεια της συνεχιζόμενης πανδημίας απαιτεί συνεχή επαναξιολόγηση και προσαρμογή των μέτρων. Αυτό μπορεί να συνεπάγεται τη σταδιακή κατάργηση ή βελτίωση των υφιστάμενων μέτρων, ελλείψει αυστηρών εθνικών απαγορεύσεων, καθώς η ανάκαμψη προχωρά ((OECD, 2021c).

Τα βασικά μέτρα που αποσκοπούσαν στη διατήρηση της απασχόλησης και τη στήριξη του εισοδήματος των νοικοκυριών περιλάμβαναν ειδικά προγράμματα εργασίας βραχείας απασχόλησης (ERTE) και το έκτακτο επίδομα για τους αυτοαπασχολούμενους. Στο αποκορύφωμα της κρίσης, τα ERTE κάλυπταν 3,6 εκατομμύρια εργαζόμενους (23% των μισθωτών), αλλά έκτοτε έχουν μειωθεί, εκτός από συγκεκριμένες περιοχές και τομείς που σχετίζονται με τον τουρισμό. Οι πολιτικές αυτές παρατάθηκαν έως τις 31 Μαΐου 2021 και είναι πιθανό να υποστούν περαιτέρω παρατάσεις. Λόγω της επιτυχίας τους, οι αρχές σχεδιάζουν να βελτιώσουν το σύστημα ERTE ως εργαλείο προσαρμογής της απασχόλησης στο πλαίσιο του εθνικού σχεδίου ανάκαμψης ((OECD, 2021c).

Με την πάροδο του χρόνου, τα ERTE προσαρμόστηκαν ώστε να ενισχύσουν τα κίνητρα για σταδιακή επιστροφή στην εργασία, να κάνουν διάκριση μεταξύ εταιρειών που επηρεάζονται μερικώς ή πλήρως από τα μέτρα περιορισμού και να στοχεύουν σε τομείς που επηρεάζονται περισσότερο από την πανδημία. Αυτή η στοχευμένη προσέγγιση των ERTE θα πρέπει να συνεχιστεί. Θα μπορούσε να εισαχθεί η δυνατότητα διατήρησης των παροχών κατά την ανάληψη εργασίας σε άλλη επιχείρηση, ώστε να διευκολυνθεί η πιθανή επανατοποθέτηση, αν χρειαστεί. Ορισμένα χαρακτηριστικά του συστήματος, όπως η απαίτηση από τις επιχειρήσεις να διατηρήσουν την απασχόληση για τουλάχιστον έξι μήνες, ενδέχεται να περιορίσουν τη μελλοντική χρήση του από ευάλωτες επιχειρήσεις, δεδομένου του αυξημένου κινδύνου αφερεγγυότητας ((OECD, 2021c).

Η διασφάλιση ότι όλοι οι εργαζόμενοι σε ERTE, ιδίως σε τομείς που αντιμετωπίζουν παρατεταμένες περιόδους ανάκαμψης, έχουν πρόσβαση σε επιλογές κατάρτισης είναι ζωτικής σημασίας. Από τον Μάρτιο του 2020, περίπου ένα εκατομμύριο εργαζόμενοι σε ERTE έχουν υποβληθεί σε κάποια μορφή κατάρτισης, με έμφαση στους τομείς των ξενοδοχείων και της εστίασης, του εμπορίου και της μεταλλουργίας. Η δημόσια παροχή κατάρτισης για τους εργαζόμενους στα ERTE, ιδίως για τις ΜΜΕ που αντιμετωπίζουν προκλήσεις στην προσφορά κατάρτισης, μπορεί να διαδραματίσει ουσιαστικότερο ρόλο. Οι προτεραιότητες κατάρτισης για τις επιχειρήσεις και τους εργαζομένους ενδέχεται να διαφέρουν, με ορισμένους εργαζομένους να χρειάζεται να μεταφερθούν σε άλλες επιχειρήσεις και τομείς. Ο αντίκτυπος της κρίσης στις αγορές εργασίας ήταν άνισος σε όλους τους τομείς και τις ομάδες, γεγονός που υποδηλώνει την ανάγκη για πιο στοχευμένες παρεμβάσεις στην επόμενη φάση της ανάκαμψης ((OECD, 2021c).

Οι επιχειρήσεις, ιδίως οι ΜΜΕ και οι αυτοαπασχολούμενοι, έλαβαν στήριξη ρευστότητας μέσω διαφόρων μέτρων, όπως η αναστολή των φορολογικών οφειλών και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, η αναβολή των φορολογικών πληρωμών και η δυνατότητα να δηλώνουν φόρους με βάση μια εκτίμηση των σημερινών επιπέδων δραστηριότητάς τους και όχι του όγκου των εργασιών τους το 2019. Το κύριο εργαλείο πολιτικής που χρησιμοποιήθηκε ήταν οι δημόσιες εγγυήσεις δανείων, ύψους 13% του ΑΕΠ. Παρόλο που το μέγεθος της εγγύησης ήταν συγκριτικά μικρότερο από ό,τι στις ομόλογες οικονομίες, η Ισπανία είδε ένα σημαντικά υψηλότερο ποσοστό απορρόφησης του αρχικού καθεστώτος των 100 δισεκατομμυρίων ευρώ, φθάνοντας περίπου το 90% τον Μάρτιο του 2021. Οι ΜΜΕ και οι αυτοαπασχολούμενοι αποτέλεσαν το 74% του συνόλου των δικαιούχων, με αξιοσημείωτες κλαδικές διαφοροποιήσεις. Επιπλέον, τον Ιούλιο του 2020, θεσμοθετήθηκε ένα συμπληρωματικό καθεστώς εγγυήσεων ύψους 40 δισ. ευρώ με στόχο την προώθηση νέων επενδύσεων από βιώσιμες επιχειρήσεις ((OECD, 2021c).

Η Ισπανία εφάρμοσε επίσης ένα προσωρινό moratorium αφερεγγυότητας, με ισχύ έως τον Δεκέμβριο του 2021. Σε συνδυασμό με τις εγγυήσεις δημόσιων δανείων, το μέτρο αυτό περιόρισε αποτελεσματικά την έξαρση των πτωχεύσεων, όπως προκύπτει από τις επίσημες στατιστικές για τις πτωχεύσεις. Ωστόσο, μια παρατεταμένη συνέχιση αυτών των moratorium πέραν του Δεκεμβρίου 2021 θα μπορούσε να εμποδίσει την αναδιάρθρωση του χρέους βιώσιμων επιχειρήσεων ή την εκκαθάριση μη βιώσιμων, με δυνητική συνέπεια τη συσσώρευση υποθέσεων

αφερεγγυότητας (García-Posada, 2020). Η παρατεταμένη ύπαρξη μη βιώσιμων επιχειρήσεων έχει τη δυνατότητα να παρεμποδίσει τις επενδύσεις και την αύξηση της απασχόλησης, να αποθαρρύνει την είσοδο νέων επιχειρήσεων και να εμποδίσει την κατανομή των πόρων σε πιο παραγωγικές επιχειρήσεις (McGowan, Andrews και Millot, 2017). Κατά συνέπεια, η παράταση του moratorium θα πρέπει να εξετάζεται μόνο σε περίπτωση σημαντικής διαταραχής της ανάκαμψης. Αντ' αυτού, είναι σκόπιμο να δοθεί προτεραιότητα σε στοχευμένες άμεσες ενισχύσεις προς τις επιχειρήσεις και να γίνουν τροποποιήσεις στις διαδικασίες αναδιάρθρωσης για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητάς τους.

Ενώ η χρηματοδότηση με δανειακά κεφάλαια έχει αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τους άμεσους περιορισμούς ρευστότητας, η εισροή χρηματοδότησης με ίδια κεφάλαια θα μπορούσε να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην ανακεφαλαιοποίηση επιχειρήσεων που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες που οφείλονται αποκλειστικά στο COVID-19, αλλά είναι πιθανό να ανακτήσουν την κερδοφορία τους στο μέλλον. Κατά συνέπεια, η δημιουργία του δημόσιου ταμείου μετοχικού κεφαλαίου ύψους 10 δισεκατομμυρίων ευρώ για τη στήριξη των αναγκών φερεγγυότητας των στρατηγικών επιχειρήσεων και του ταμείου ανακεφαλαιοποίησης ύψους 1 δισεκατομμυρίου ευρώ για τις μεσαίες επιχειρήσεις (που προσφέρει συνήθη ή συμμετοχικά δάνεια) αποτελεί αξιόπαινη πρωτοβουλία. Η επιτυχία αυτών των μέτρων εξαρτάται από την ανάπτυξη μιας αξιόπιστης στρατηγικής εξόδου για τα δημόσια κεφάλαια, συμπεριλαμβανομένων μηχανισμών που θα δίνουν κίνητρα σε όλα τα μέρη να τερματίσουν τη στήριξη όταν βελτιωθούν οι οικονομικές συνθήκες. Είναι επιτακτική ανάγκη να παρακολουθούνται οι σχετικές ενδεχόμενες υποχρεώσεις (ΟΟΣΑ, 2021b).

Τον Μάρτιο του 2021, εισήχθη μια νέα δόση άμεσων ενισχύσεων ύψους 7 δισεκατομμυρίων ευρώ, η οποία επιτρέπει στις περιφέρειες να παρέχουν μη επιστρεπτέα βοήθεια σε βιώσιμες επιχειρήσεις στους τομείς που έχουν πληγεί περισσότερο. Οι εν λόγω επιχειρήσεις, οι οποίες αντιμετωπίζουν μείωση του εισοδήματος άνω του 30% σε σύγκριση με το 2019, μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα κεφάλαια για πληρωμές σε προμηθευτές, πάγια έξοδα και άλλες ανεξόφλητες οφειλές. Το πεδίο εφαρμογής των επιλέξιμων τομέων διευρύνθηκε τον Απρίλιο του 2021. Επιπλέον, έχουν διατεθεί 3 δισεκατομμύρια ευρώ για τη διευκόλυνση της αναδιάρθρωσης του χρηματοοικονομικού χρέους που σχετίζεται με την πανδημία. Αυτό περιλαμβάνει τη συμμετοχή του κράτους στην αναχρηματοδότηση και την

αναδιάρθρωση δανείων που έχουν εκδοθεί με δημόσιες εγγυήσεις, μια συμφωνία που πρέπει να επιτευχθεί από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τους πελάτες τους ((OECD, 2021c).

2.5 Δημοσιονομική πολιτική Ολλανδίας

Οι Κάτω Χώρες αντιμετώπισαν το αρχικό κύμα μολύνσεων COVID-19 από τον Μάρτιο έως τον Ιούνιο του 2020, ακολουθούμενο από ένα δεύτερο κύμα τον Σεπτέμβριο του 2020. Ενώ η ημερήσια επίπτωση νέων επιβεβαιωμένων κρουσμάτων ξεπέρασε εκείνη του πρώτου κύματος κατά τη διάρκεια του δεύτερου, το ημερήσιο ποσοστό θνησιμότητας παρέμεινε συγκριτικά χαμηλότερο. Ως απάντηση και στα δύο κύματα, οι Κάτω Χώρες εφάρμοσαν μέτρα όπως το κλείσιμο σχολείων και εστιατορίων, περιορισμούς στις δημόσιες συγκεντρώσεις και ταξιδιωτικούς ελέγχους, με τη συμβουλή να ελαχιστοποιηθούν τα ταξίδια. Ορισμένες οικονομικές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένων των κατασκευών και του λιανικού εμπορίου, επετράπησαν κατά τη διάρκεια του πρώτου κύματος, αν και υπό την προϋπόθεση της απόστασης και των πρωτοκόλλων υγιεινής. Στο δεύτερο κύμα παρατηρήθηκαν αυστηρότεροι περιορισμοί στο μέγεθος των ομάδων, αυξημένη έμφαση στη χρήση μάσκας, κλείσιμο δημόσιων χώρων και μη απαραίτητων επιχειρήσεων και επιβολή νυχτερινής απαγόρευσης κυκλοφορίας, με αποτέλεσμα τη μειωμένη κινητικότητα στις περιοχές αυτές από τα μέσα Δεκεμβρίου έως τα τέλη Απριλίου. Ξεκινώντας τον Ιανουάριο του 2021, η εκστρατεία εμβολιασμού έδωσε προτεραιότητα στους κατοίκους οίκων ευγηρίας, στους εργαζόμενους σε νοσοκομεία πρώτης γραμμής και σταδιακά επεκτάθηκε ώστε να συμπεριλάβει νεότερες ηλικιακές ομάδες και άτομα με συγκεκριμένες προϋπάρχουσες σοβαρές παθήσεις. Στα τέλη Μαΐου, περίπου το 45% του ενήλικου πληθυσμού είχε λάβει τουλάχιστον μία δόση του εμβολίου (OECD, 2021b).

Το έτος 2020, η οικονομική παραγωγή παρουσίασε συρρίκνωση κατά 3,7%, η οποία αποτέλεσε το αποκορύφωμα μιας εξαετούς περιόδου ισχυρής ανάπτυξης και σημείωσε σημαντική τριμηνιαία μείωση κατά 8,5% το δεύτερο τρίμηνο, η οποία αποτελεί την πιο σημαντική μεταπολεμική συρρίκνωση. Η συρρίκνωση αυτή, η οποία αποδίδεται στις επιπτώσεις του ιού και των συναφών μέτρων περιορισμού, είχε ως αποτέλεσμα μια αξιοσημείωτη κάμψη της κατανάλωσης των νοικοκυριών και των εξαγωγών. Παρά τις προκλήσεις αυτές, η συρρίκνωση του ολλανδικού ΑΕΠ ήταν

λιγότερο σοβαρή σε σύγκριση με τις περισσότερες χώρες της ΕΕ, όπου η μέση μείωση του ΑΕΠ το δεύτερο τρίμηνο έφτασε το 11,4% (Eurostat, 2021). Ο ηπιότερος αντίκτυπος στο ολλανδικό ΑΕΠ αποδόθηκε στους λιγότερο αυστηρούς περιορισμούς στις οικονομικές δραστηριότητες, υποβοηθούμενος από το προϋπάρχον υψηλό επίπεδο ψηφιοποίησης και τηλεργασίας. Μετά από μια ισχυρή ανάκαμψη το τρίτο τρίμηνο, η αναζωπύρωση των λοιμώξεων COVID-19 το φθινόπωρο ξεπέρασε τους διαθέσιμους πόρους για τη διενέργεια δοκιμών, τον εντοπισμό, την ανίχνευση και την απομόνωση, προκαλώντας κυβερνητική αντίδραση. Παρόλο που τα μέτρα που εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ήταν πιο αυστηρά από το πρώτο κύμα, η οικονομική ύφεση κατά το τέταρτο τρίμηνο ήταν λιγότερο έντονη. Οι επιχειρήσεις και οι εργαζόμενοι επέδειξαν προσαρμοστικότητα, υιοθετώντας γρήγορα εναλλακτικές μεθόδους εργασίας και πωλήσεων, όπως η τηλεργασία, το κλικ και η παραλαβή και η παράδοση κατ' οίκον (OECD, 2021b).

Η κυβέρνηση θέσπισε αμέσως μια ολοκληρωμένη δέσμη μέτρων στήριξης για τη διασφάλιση των θέσεων εργασίας και των επιχειρήσεων σε όλα τα δύο κύματα, διευκολύνοντας την ταχεία επανέναρξη των εργασιών στους περισσότερους τομείς. Τα κύρια μέσα πολιτικής που χρησιμοποιήθηκαν για τις επιχειρήσεις περιλάμβαναν οικονομική βοήθεια με τη μορφή μισθολογικών επιδοτήσεων, κάλυψη πάγιων δαπανών, εγγυήσεις δανείων και αναστολή πληρωμών φόρων, αποτρέποντας αποτελεσματικά την έξαρση των πτωχεύσεων. Το έτος 2020 καταγράφηκε ο χαμηλότερος αριθμός επιχειρήσεων και ιδρυμάτων που υπέβαλαν αίτηση πτώχευσης εδώ και δύο δεκαετίες (CBS, 2021), γεγονός που δείχνει ότι τα μέτρα αυτά απέτρεψαν επίσης το κλείσιμο μη βιώσιμων επιχειρήσεων που προϋπήρχαν της πανδημίας. Οι αναμενόμενες πτωχεύσεις αναμένεται να αυξηθούν με τη σταδιακή κατάργηση των μέτρων αυτών, που κρίνονται απαραίτητα για την ευθυγράμμιση του επιχειρηματικού τοπίου με τη ζήτηση μετά την πανδημία. Ωστόσο, η απόσυρση των μέτρων στήριξης των επιχειρήσεων θα πρέπει να συγχρονιστεί με τη σταθεροποίηση της κατάστασης της υγείας. Επιπλέον, θα πρέπει να συνδυαστεί με μια υποστηρικτική στάση δημοσιονομικής πολιτικής για να διασφαλιστεί άφθονη ζήτηση, προωθώντας ένα περιβάλλον για την ευημερία των βιώσιμων επιχειρήσεων (OECD, 2021b).

Η κυβέρνηση θέσπισε τον Μάρτιο του 2021 μια ολοκληρωμένη δέσμη μέτρων ανάκαμψης και στήριξης για τις επιχειρήσεις και τους εργαζομένους. Τα όρια επιλεξιμότητας και οι παράμετροι στήριξης προσαρμόστηκαν ανάλογα με τις οικονομικές συνθήκες. Η δέσμη μέτρων περιελάμβανε (OECD, 2021b):

1. Προσωρινό πρόγραμμα έκτακτης ανάγκης για τη διατήρηση θέσεων εργασίας (NOW): επιχορήγηση, η οποία αντισταθμίζει το πολύ το 85% του μισθολογικού κόστους ενός εργοδότη (ποσοστό που ίσχυε για το πρώτο εξάμηνο του 2021), υπό την προϋπόθεση της μείωσης του κύκλου εργασιών κατά τουλάχιστον 20%. Οι εργοδότες δεσμεύονται να διατηρήσουν τις υφιστάμενες θέσεις εργασίας και να καταβάλουν το 100% των μισθών των εμπλεκόμενων εργαζομένων.
2. Πρόγραμμα εισοδηματικής ενίσχυσης και δανειοδότησης αυτοαπασχολούμενων (TOZO): προσωρινό πρόγραμμα στήριξης για τους αυτοαπασχολούμενους (χωρίς μισθωτούς) που επλήγησαν από την κρίση COVID-19. Πρόκειται να λάβουν μηνιαίο επίδομα 1 050 ευρώ, έως 1 500 ευρώ στην περίπτωση έγγαμων ζευγαριών ή ζευγαριών με παιδιά. Επιπλέον, οι δήμοι παρέχουν πρόσθετες υπηρεσίες στους αυτοαπασχολούμενους, συμπεριλαμβανομένης της επανεκπαίδευσης, και βοήθεια για την αναβάθμιση των υφιστάμενων δεξιοτήτων και την εξερεύνηση νέων σταδιοδρομιών.
3. Πρόγραμμα επιχορήγησης σταθερών δαπανών (TVL): Οι επιχειρήσεις που έχουν υποστεί απώλεια κύκλου εργασιών άνω του 30% είναι επιλέξιμες. Το καθεστώς επιτρέπει αποζημίωση έως και 85% των δαπανών τους, ανάλογα με την απώλεια κύκλου εργασιών. Το μέγιστο ποσό επιχορήγησης είναι 330 000 ευρώ για τις ΜΜΕ και 400 000 ευρώ για τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις.
4. Περαιτέρω μέτρα περιλαμβάνουν φορολογικά μέτρα και στήριξη για συγκεκριμένους τομείς που έχουν πληγεί ιδιαίτερα από την πανδημία και την επέκταση των υφιστάμενων κρατικών συστημάτων εγγύησης επιχειρηματικών δανείων: το σύστημα εγγύησης επιχειρηματικών δανείων (GO-C), το σύστημα εγγύησης μικρών πιστώσεων Corona (KKC) και το σύστημα εγγύησης πιστώσεων για τη γεωργία (BL-C).
5. Για να βοηθηθεί η ανάκαμψη, καταρτίστηκε μια κοινωνική δέσμη μέτρων που διέθεσε 1,4 δισεκατομμύρια ευρώ για να συμβάλει στον μετριασμό των απωλειών θέσεων εργασίας, στην αύξηση των προσπαθειών κατάρτισης και επανακατάρτισης, στην καταπολέμηση της ανεργίας των νέων και στη στήριξη των προσπαθειών για τη μείωση της φτώχειας και του χρέους.

Η αυξημένη αβεβαιότητα που προέκυψε από την επιδημία COVID-19, εμφανής στη σημαντική μείωση της εμπιστοσύνης των παραγωγών, συνέβαλε στο υποτονικό επενδυτικό κλίμα του 2020. Οι επιχειρηματικές επενδύσεις σημείωσαν σημαντική συρρίκνωση, και ενώ η συνεχιζόμενη αβεβαιότητα θα συγκρατήσει τον

ρυθμό τους, αναμένεται σταδιακή ανάκαμψη ταυτόχρονα με την επαναλειτουργία της οικονομίας. Η επιβολή περιορισμών στην κινητικότητα και η αύξηση των προληπτικών αποταμιεύσεων εν μέσω οικονομικής αβεβαιότητας οδήγησαν σε μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Η δυναμική αυτή, σε συνδυασμό με διαρθρωτικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις αποταμιεύσεις των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων, συμβάλλουν στη διατήρηση ενός ισχυρού, αν και μειούμενου πλεονάσματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Ειδικότερα, τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκαν σημαντικές ξένες επενδύσεις υψηλών αποταμιεύσεων των νοικοκυριών σε συνταξιοδοτικά ταμεία και ο μη χρηματοπιστωτικός εταιρικός τομέας ευθυγράμμισε μόνο εν μέρει τα αυξημένα κέρδη με την υψηλότερη διανομή κερδών. Αυτό το μοτίβο είναι πιθανό να επανέλθει μετά την ανάκαμψη. Παρά την αξιοσημείωτη αύξηση των κρατικών επενδύσεων εν μέσω της κρίσης COVID-19, ο αντίκτυπος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παρέμεινε σχετικά περιορισμένος. Η προώθηση των ιδιωτικών και δημόσιων επενδύσεων, με παράδειγμα πρωτοβουλίες όπως το Εθνικό Ταμείο Ανάπτυξης, έχει τη δυνατότητα να ανυψώσει την αναπτυξιακή πορεία, να ενισχύσει την εγχώρια ζήτηση και, κατά συνέπεια, να διευκολύνει μια πιο βιώσιμη μείωση του πλεονάσματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (OECD, 2021b).

Η ανεργία σημείωσε σταδιακή άνοδο, ξεκινώντας από το 3% στις αρχές του 2020, φθάνοντας στο ζενίθ της στο 4,6% τον Αύγουστο και στη συνέχεια υποχωρώντας στο 3,5% μέχρι τον Μάρτιο του 2021. Η εφαρμογή του προγράμματος διατήρησης θέσεων εργασίας (NOW), το οποίο χαρακτηρίζεται από επιδότηση του μισθολογικού κόστους για τους εργοδότες, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην άμβλυνση της ανοδικής πορείας της ανεργίας. Στην αρχική φάση του NOW (Μάρτιος-Μάιος), σχεδόν 140.000 επιχειρήσεις έκαναν χρήση του προγράμματος, ωφελώντας 2,6 εκατομμύρια εργαζόμενους, που αποτελούν το 28% του εργατικού δυναμικού. Στον επόμενο γύρο του NOW (Ιούνιος-Σεπτέμβριος), η χρήση μειώθηκε κατά 50%, ωστόσο το σύστημα συνέχισε να παρέχει επιδότηση του μισθολογικού κόστους για περίπου 1,3 εκατομμύρια εργαζόμενους. Συγκριτικά, κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2009, το ειδικό καθεστώς εργασίας βραχείας απασχόλησης στήριξε 37.000 εργαζομένους, ενώ το επακόλουθο επίδομα ανεργίας μερικής απασχόλησης βοήθησε έως και 77.000 εργαζομένους (DNB, 2020).

Η επικράτηση των ελεύθερων επαγγελματιών ή των συμβασιούχων που απασχολούνται με σύμβαση μίσθωσης έργου κατά τη διάρκεια του δεύτερου

τριμήνου σημείωσε απότομη μείωση. Οι εργαζόμενοι αυτοί, που δεν διαθέτουν την εργασιακή ασφάλεια που παρέχεται στους μόνιμους υπαλλήλους -η προστασία της απασχόλησης των οποίων συγκαταλέγεται μεταξύ των υψηλότερων στον ΟΟΣΑ- βρέθηκαν να πλήττονται δυσανάλογα. Οι ευέλικτες συμβάσεις είναι ιδιαίτερα διαδεδομένες σε τομείς που επλήγησαν έντονα από την κρίση COVID-19, όπως η φιλοξενία, οι τέχνες, η ψυχαγωγία και η αναψυχή. Είναι επίσης διαδεδομένες μεταξύ των ατόμων σε επαγγέλματα χαμηλής ειδίκευσης και των νεότερων εργαζομένων. Ενώ οι εργοδότες μπορούν να λάβουν στήριξη για τους ευέλικτους εργαζόμενους μέσω του NOW, η καταγγελία ή η μη ανανέωση των συμβάσεων παραμένει μια οικονομικά αποδοτική προσφυγή. Αυτό είναι εμφανές σε μια σημαντική αύξηση της ανεργίας μεταξύ των νεότερων δημογραφικών ομάδων κατά τη διάρκεια της πανδημίας (OECD, 2021b).

2.6 Δημοσιονομική πολιτική Ουγγαρίας

Η Ουγγαρία έχει σημειώσει επιταχυνόμενη σύγκλιση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της προς τον μέσο όρο της ΕΕ, με αύξηση από περίπου 69% το 2017 σε 74,7% το 2022. Η αγορά εργασίας έχει παρουσιάσει αξιοσημείωτες βελτιώσεις, όπως αποδεικνύεται από ένα ποσοστό απασχόλησης 80,2%, που ξεπερνά τον μέσο όρο της ΕΕ, και ένα ποσοστό ανεργίας 3,6%, το οποίο παραμένει σημαντικά κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ το 2022. Θετικές εξελίξεις έχουν παρατηρηθεί στους βασικούς δείκτες φτώχειας, αν και οι δείκτες που αξιολογούν την υλική στέρηση εξακολουθούν να κατατάσσονται μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ, γεγονός που υποδηλώνει ότι ορισμένα τμήματα της κοινωνίας δεν έχουν καρπωθεί πλήρως τα οφέλη της οικονομικής ανάπτυξης (European Commission, 2023).

Η Ουγγαρία έχει επιδείξει επιδόσεις στο μέσο όρο της ΕΕ ή πάνω από αυτόν στα τρία τέταρτα των δεικτών που περιγράφονται στον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Τα κίνητρα της δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής συνέβαλαν στην ενίσχυση των επενδύσεων και της οικονομικής ανάπτυξης. Από το 2017, η Ουγγαρία διατηρεί σταθερά δημοσιονομικό έλλειμμα που υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ, ενώ οι νομισματικές συνθήκες παραμένουν υποστηρικτικές έως τα μέσα του 2021. Η εύρωστη συσσώρευση κεφαλαίου ήταν αποτέλεσμα των αυξημένων δημόσιων επενδύσεων, σε συνδυασμό με επιχορηγήσεις και ευνοϊκή χρηματοδότηση για ιδιωτικές επενδύσεις. Κατά συνέπεια, η Ουγγαρία διατηρεί από

το 2017 έναν από τους υψηλότερους ρυθμούς επενδύσεων στην ΕΕ. Ωστόσο, η σύνθεση των επενδύσεων δεν ευνόησε την αύξηση της παραγωγικότητας, με την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας να ευθυγραμμίζεται στενά με τον περιφερειακό μέσο όρο, παρά το υψηλότερο συνολικό ποσοστό επενδύσεων. Η απόκλιση αυτή οφείλεται σε μια μετατόπιση της δομής των επενδύσεων από το 2017, η οποία απομακρύνεται από τα μηχανήματα και τα πνευματικά περιουσιακά στοιχεία που ενισχύουν την παραγωγικότητα προς τις κατασκευές (European Commission, 2023).

Επιπλέον, έχει σημειωθεί περιορισμένη πρόοδος στην αντιμετώπιση των εμποδίων στην αύξηση της παραγωγικότητας, ιδίως στην εκπαίδευση και τις δεξιότητες, την καινοτομία και το επιχειρηματικό περιβάλλον. Από το 2022, η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ουγγαρία βρίσκεται 32% κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, προσαρμοσμένο για διαφορετικά επίπεδα τιμών, γεγονός που υποδηλώνει σημαντικό δυναμικό για κάλυψη της υστέρησης (European Commission, 2023).

Τα επεκτατικά οικονομικά και δημοσιονομικά μέτρα έπαιξαν ρόλο στην επιδείνωση της επιδείνωσης του εξωτερικού ισοζυγίου, στην κλιμάκωση του πληθωρισμού και στην εκτίναξη των τιμών των κατοικιών, σύμφωνα με τα ευρήματα της εμπειριστατωμένης επισκόπησης για την Ουγγαρία. Η αυξημένη ζήτηση για εισαγωγές επηρέασε αρνητικά το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, το οποίο από πλεόνασμα μετατράπηκε σε μέτριο έλλειμμα το 2019. Προγενέστεροι παράγοντες, όπως η ισχυρή ζήτηση, η επέκταση των μισθών και η υποτίμηση του νομίσματος, είχαν ήδη δρομολογήσει μια πληθωριστική πορεία το 2019. Η κλιμάκωση των τιμών των κατοικιών, που ξεπερνά τις αντίστοιχες τιμές στην ΕΕ, προωθήθηκε από τις κυβερνητικές πρωτοβουλίες στήριξης. Ωστόσο, η κατασκευή κατοικιών αντιμετώπισε εμπόδια λόγω των αυξημένων επιπέδων των δημόσιων επενδύσεων, με αποτέλεσμα να επιβαρυνθεί η κατασκευαστική ικανότητα και να αυξηθεί το κόστος. Η συνέχιση της πολιτικής τόνωσης το 2021-2022, σε συνδυασμό με τις ασυνέπειες μεταξύ των διαφόρων πολιτικών, έχει εντείνει περαιτέρω αυτές τις τάσεις. Η νομισματική πολιτική ανταποκρίθηκε με μέτρα σύσφιξης από τα μέσα του 2021, σημειώνοντας επιτόκιο καταθέσεων μίας ημέρας στην κεντρική τράπεζα 18% από τον Οκτώβριο του 2022. Ωστόσο, ο αντίκτυπος των αυξημένων επιτοκίων στον πληθωρισμό μετριάστηκε από άλλες πολιτικές, που περιλαμβάνουν ανώτατα όρια επιτοκίων για συγκεκριμένα δάνεια και σημαντικές τραπεζικές καταθέσεις, καθώς και επιδοτούμενα δάνεια. Η δημοσιονομική πολιτική διατήρησε τον επεκτατικό της προσανατολισμό

καθ' όλη τη διάρκεια του 2022, ενώ η αξιοσημείωτη αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 19,4% και 16% για το 2022 και το 2023, αντίστοιχα, συνέβαλε σε πρόσθετες πληθωριστικές πιέσεις (European Commission, 2023).

Οι επίμονα επεκτατικές δημοσιονομικές πολιτικές επί σειρά ετών περιόρισαν την ευελιξία στην αντιμετώπιση της συνεχιζόμενης κρίσης. Τα δημοσιονομικά ελλείμματα ξεπερνούν σταθερά τον μέσο όρο της ΕΕ από το 2017, παρά τη σχετικά ισχυρή αύξηση του ΑΕΠ. Αυτή η παρατεταμένη επεκτατική προσέγγιση ενδέχεται να έχει επιδεινώσει τα μακροοικονομικά τρωτά σημεία, συμβάλλοντας στην επιτάχυνση του πληθωρισμού, στη διεύρυνση των ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και στην κλιμάκωση των τιμών των κατοικιών. Το δύσκολο μακροοικονομικό τοπίο έχει θολώσει περαιτέρω τις μεσοπρόθεσμες δημοσιονομικές προοπτικές (European Commission, 2023).

Ενώ ο λόγος του δημόσιου χρέους μειώθηκε από 79,3% του ΑΕΠ το 2020 σε 73,3% έως το κλείσιμο του 2022, παραμένει αυξημένος σε σύγκριση με πολλούς περιφερειακούς ομολόγους του και εξακολουθεί να είναι 8 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερος από το επίπεδο του 2019. Η πρόσφατη μείωση του λόγου του χρέους ενισχύθηκε από την ισχυρή οικονομική ανάκαμψη μετά το COVID-19 και τον αυξημένο πληθωρισμό. Το δημοσιονομικό έλλειμμα, που μειώνεται από 7,5% του ΑΕΠ το 2020 σε 6,2% το 2022, εξακολουθεί να είναι ένα από τα υψηλότερα στην ΕΕ. Παρά τις συνεχιζόμενες προσπάθειες εξυγίανσης, αναμένεται να παραμείνει αυξημένο στο 4,0% του ΑΕΠ το 2023 και στο 4,4% του ΑΕΠ το 2024. Η επίτευξη συνετών επιπέδων ελλείμματος κατά τα επόμενα έτη μπορεί να αποδειχθεί πρόκληση (European Commission, 2023).

Στην πρόκληση αυτή συμβάλλουν διάφοροι παράγοντες, όπως το υψηλό κόστος που συνδέεται με τα ανώτατα όρια στις τιμές της ενέργειας και των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας για τα νοικοκυριά, η σταδιακή κατάργηση πολλών τομεακών φόρων το 2023, οι πιέσεις από τις σκέψεις για τους μισθούς στο δημόσιο και οι παρατεταμένες επιπτώσεις των μη προσωρινών μέτρων που θεσπίστηκαν τα προηγούμενα έτη. Σε συνδυασμό με τη σχετικά χαμηλή μέση διάρκεια του χρέους, τα υψηλά επιτόκια που επικρατούν είναι έτοιμα να αυξήσουν σημαντικά το κόστος εξυπηρέτησης του χρέους. Επιπλέον, η μείωση της εγχώριας ζήτησης για κρατικούς τίτλους το 2022 κατέστησε αναγκαία την αυξημένη εξάρτηση από τον εξωτερικό δανεισμό για τη διαχείριση του χρέους. Σύμφωνα με την ανάλυση της Επιτροπής για τη βιωσιμότητα του χρέους με βάση τις εαρινές προβλέψεις του 2023, η Ουγγαρία

αντιμετωπίζει υψηλούς κινδύνους μεσοπρόθεσμα και μεσαίους κινδύνους μακροπρόθεσμα (European Commission, 2023).

Το συγγραφικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (Recovery και Resilience Plan, RRP) έχει σημαντική σημασία, αφού εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 2022. Αποτελώντας επιχορηγήσεις συνολικού ύψους 5,8 δισεκατομμυρίων ευρώ, που αντιστοιχούν σε περίπου 3,8% του ΑΕΠ της Ουγγαρίας το 2021, το σχέδιο περιλαμβάνει σημαντικά μέτρα που αποσκοπούν στην επιτάχυνση της ταυτόχρονης πράσινης και ψηφιακής μετάβασης. Επιπλέον, επιδιώκει να ενισχύσει την οικονομική, θεσμική και κοινωνική ανθεκτικότητα, ενσωματώνοντας πρωτοβουλίες για την ενίσχυση του κράτους δικαίου. Αυτή η ολοκληρωμένη προσέγγιση αντιμετωπίζει ένα αξιοσημείωτο υποσύνολο συστάσεων ανά χώρα που απευθύνονταν προηγουμένως στην Ουγγαρία. Η έγκριση του σχεδίου εξαρτήθηκε από την πλήρη και αποτελεσματική εφαρμογή των διορθωτικών μέτρων που δρομολόγησε η Ουγγαρία σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ, Ευρατόμ) 2020/2092. Επιπλέον, προβλεπόταν η τήρηση ορόσημων που διασφαλίζουν τη χρηστή δημοσιονομική διαχείριση του προϋπολογισμού της ΕΕ και τη διασφάλιση των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ (European Commission, 2023).

Σε συνδυασμό με τις μεταρρυθμίσεις του κράτους δικαίου που σχετίζονται με την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, τα μέτρα αυτά συνοψίστηκαν σε 27 "υπερορόσημα". Δεδομένης της καθυστερημένης έγκρισής του τον Δεκέμβριο του 2022, η εφαρμογή του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ουγγαρίας αντιμετώπισε σημαντικές καθυστερήσεις. Η έγκαιρη και απρόσκοπτη εκτέλεση του σχεδίου απαιτεί την εκπλήρωση και των 27 ορόσημων, ιδίως εκείνων που αφορούν την ενίσχυση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και τη διασφάλιση της προστασίας των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης. Καμία εκταμίευση στο πλαίσιο του σχεδίου δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί έως ότου τα εν λόγω ορόσημα υλοποιηθούν πλήρως και με ακρίβεια (European Commission, 2023).

Το κονδύλι επιχορήγησης REPowerEU της Ουγγαρίας, συνολικού ύψους 701,6 εκατ. ευρώ, προορίζεται για επενδύσεις που σχετίζονται με την ενέργεια. Το RRP υπογραμμίζει την πράσινη μετάβαση ως ύψιστη προτεραιότητα, με το 48,1% της κατανομής του να αφιερώνεται σε μέτρα που σχετίζονται με το κλίμα. Μια εκτεταμένη σειρά μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων στους τομείς των βιώσιμων μεταφορών, της ενέργειας, της διαχείρισης των υδάτων και της κυκλικής οικονομίας αναμένεται να συμβάλει σημαντικά στην επίτευξη αυτού του στόχου και να

διευκολύνει την απαλλαγή της οικονομίας της Ουγγαρίας από τον άνθρακα (European Commission, 2023).

Στον τομέα της ενέργειας, το RRP ενσωματώνει μια ολιστική δέσμη μέτρων, η οποία περιλαμβάνει σημαντικές μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Περιλαμβάνει πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην εξάλειψη των κανονιστικών εμποδίων για την εγκατάσταση ανεμογεννητριών, τη δημιουργία καθορισμένων περιοχών σε περιοχές με βέλτιστες συνθήκες ανέμου και τον εξορθολογισμό των διαδικασιών για την αδειοδότηση εγκαταστάσεων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Για να εξασφαλιστεί η ασφαλής και ευέλικτη ενσωμάτωση της ενέργειας που προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές στο δίκτυο, το σχέδιο περιλαμβάνει επενδύσεις για την ενίσχυση του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας, την ανάπτυξη εγκαταστάσεων αποθήκευσης, την υποστήριξη ηλιακών συλλεκτών για 35.000 νοικοκυριά και τη δημιουργία ηλιακών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας σε κοινωνικοοικονομικά μειονεκτούντες οικισμούς. Επιπλέον, το σχέδιο περιλαμβάνει μέτρα που αφορούν τη βιωσιμότητα των μεταφορών, τη διαχείριση των υδάτων και την κυκλική οικονομία (European Commission, 2023).

Το RRP υπογραμμίζει την προώθηση του ψηφιακού μετασχηματισμού τόσο της οικονομίας όσο και της κοινωνίας, αποτελώντας αναπόσπαστο στοιχείο σε διάφορα μέτρα. Σημαντικό μέρος του RRP, που καλύπτει το 29,8% του συνολικού κονδυλίου, είναι αφιερωμένο σε ψηφιακές πρωτοβουλίες. Το σχέδιο περιγράφει πολυάριθμα μέτρα που αποσκοπούν στην ενίσχυση της διαθεσιμότητας ψηφιακών εργαλείων στην πρωτοβάθμια, επαγγελματική και τριτοβάθμια εκπαίδευση, συνοδευόμενα από προσπάθειες αύξησης των ψηφιακών δεξιοτήτων σε κάποιο βαθμό. Επιπλέον, το RRP ενσωματώνει διατάξεις για την ψηφιοποίηση της δημόσιας διοίκησης, καθώς και των τομέων της υγείας, των μεταφορών και της ενέργειας (European Commission, 2023).

Οι περιγραφόμενες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις αποσκοπούν στην ανύψωση της ποιότητας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, με έμφαση στην αντιμετώπιση των αναγκών των μειονεκτούντων μαθητών και των ευάλωτων ομάδων. Το σχέδιο περιγράφει διάφορες πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της τριτοβάθμιας και της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, που περιλαμβάνουν την παροχή ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού, ψηφιακού εξοπλισμού και ανακαινισμένων αιθουσών διδασκαλίας για τους σπουδαστές της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Στρατηγικές για την ενίσχυση της ελκυστικότητας του επαγγέλματος του

εκπαιδευτικού διατυπώνονται μέσω ενός πλαισίου για τη σταδιακή αύξηση των μισθών των εκπαιδευτικών στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, παράλληλα με διατάξεις για την επαγγελματική ανάπτυξη. Περιγράφονται επίσης νομοθετικές τροποποιήσεις για την ενίσχυση της πρόσβασης των μειονεκτούντων μαθητών σε ποιοτική εκπαίδευση (European Commission, 2023).

Οι αναμενόμενες βελτιώσεις στην ανθεκτικότητα του τομέα της υγείας διατυπώνονται στο σχέδιο, περιλαμβάνοντας μέτρα για τον εκσυγχρονισμό της νοσοκομειακής περίθαλψης, την ενίσχυση της πρωτοβάθμιας περίθαλψης, την επέκταση της χρήσης ψηφιακών εργαλείων υγείας και την ενίσχυση των συστημάτων πληροφοριών για την υγεία. Οι πρωτοβουλίες αυτές αναμένεται να συμβάλουν στη βελτίωση της προληπτικής περίθαλψης. Στο σχέδιο ενσωματώνονται πρωτοβουλίες που προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη σε διάφορους τομείς πολιτικής, με διατάξεις που υποστηρίζουν τη δημιουργία εθνικών εργαστηρίων και τη διευκόλυνση της συνεργασίας στον τομέα της έρευνας και της ανάπτυξης για την ενίσχυση της καινοτομίας. Επιπλέον, το σχέδιο ενσωματώνει μέτρα για την προώθηση της κοινωνικής και εδαφικής συνοχής, με έμφαση στην ολοκληρωμένη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη στους 300 πιο μειονεκτούντες οικισμούς. Επισημαίνονται οι μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούν στην ενίσχυση των δημόσιων οικονομικών, συμπεριλαμβανομένων βασικών πρωτοβουλιών που προωθούν τη μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη δημοσιονομική βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος. Οι προσπάθειες για τη βελτίωση της δικαιοσύνης περιλαμβάνουν την αύξηση του επιπέδου των συντάξεων για τους συνταξιούχους με χαμηλότερο εισόδημα. Το σχέδιο δίνει περαιτέρω έμφαση στην απλούστευση του φορολογικού συστήματος, σε μέτρα για τον μετριασμό του κινδύνου επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού και σε αναθεωρήσεις των δαπανών, οι οποίες αναμένεται να συμβάλουν στην οικονομική ανθεκτικότητα (European Commission, 2023).

2.7 Δημοσιονομική πολιτική Ελλάδας

Το 2020, η ελληνική κυβέρνηση αύξησε τις κρατικές δαπάνες σε περίπου 14% του ΑΕΠ (δηλαδή πάνω από 23,5 δισεκατομμύρια ευρώ), χρησιμοποιώντας μέτρα όπως εγγυήσεις δανείων, στήριξη των ανέργων μέσω επιδομάτων και στήριξη των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών. Η ελληνική κυβέρνηση έλαβε φορολογικά μέτρα για να μετριάσει τους κλυδωνισμούς της προσφοράς και της ζήτησης. Επιπλέον, η

ελληνική κυβέρνηση μείωσε τους άμεσους (φόρος εισοδήματος) και έμμεσους (ΦΠΑ) φόρους το 2020 και εφάρμοσε αναβαλλόμενες φορολογικές πληρωμές (αναστολή καταβολής φόρων). Λήφθηκαν φορολογικά και άλλα μέτρα ελάφρυνσης για τις επιχειρήσεις, τους ελεύθερους επαγγελματίες και τις προσωπικές επιχειρήσεις. Για παράδειγμα, εφάρμοσε έκπτωση 25% επί των δόσεων των βεβαιωμένων φορολογικών υποχρεώσεων, ενώ προέβλεψε επιτάχυνση των επιστροφών φόρου εισοδήματος και ΦΠΑ στις επιχειρήσεις. Επιπλέον, ο συντελεστής ΦΠΑ μειώθηκε στο 6% (από 24%) σε πολλά αγαθά και η δημοσιονομική επέκταση οδήγησε σε μέτρα για την απασχόληση και την κοινωνική ασφάλιση, π.χ. μείωση κατά 25% των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης των ελεύθερων επαγγελματιών. Επιπλέον, τα ελληνικά ομόλογα, τόσο τα κρατικά όσο και τα εταιρικά, ήταν επιλέξιμα στο πλαίσιο του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης που εφάρμοσε η ΕΚΤ για την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19 - το Πρόγραμμα Επείγουσας Αγοράς Πανδημίας (PEPP). Επιπλέον, μέχρι τον Δεκέμβριο του 2021, η ελληνική κυβέρνηση είχε λάβει χρηματοδότηση ύψους 5,26 δισ. ευρώ μέσω του SURE για την προστασία της απασχόλησης. Σύμφωνα με τη Eurostat, τον Οκτώβριο του 2019, το εποχικά προσαρμοσμένο ποσοστό ανεργίας ήταν 16,8% και υπήρχαν 793.000 άνεργοι. Δύο χρόνια αργότερα, τον Οκτώβριο του 2021, το εποχικά προσαρμοσμένο ποσοστό ανεργίας ήταν 13,3% και υπήρχαν 617.500 άνεργοι. Επομένως, το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε κατά περισσότερες από τρεις ποσοστιαίες μονάδες, ή κατά πάνω από 175.000 άνεργους, κατά την περίοδο της πανδημίας. Τον Ιανουάριο του 2020, το ποσοστό ανεργίας ήταν 15,8%, ενώ τον Δεκέμβριο του 2020 ήταν 15,6% (Apostolopoulos, Psychalis, και Liargovas, 2022).

Έτσι, είναι σαφές ότι η ενίσχυση των κρατικών δαπανών μείωσε τα ποσοστά ανεργίας. Ωστόσο, το εντυπωσιακό είναι ότι και το ΑΕΠ μειώθηκε, λόγω του σοκ της προσφοράς. Η ελληνική οικονομία διολίσθησε σε βαθιά ύφεση το 2020, ως αποτέλεσμα της πανδημικής κρίσης, αλλά το 2021 αναπτύχθηκε και πάλι. Από τη μία πλευρά, η ελληνική οικονομία βρισκόταν σε βαθιά ύφεση το 2020, καθώς το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 16,41 δισ. ευρώ ή πάνω από 9%, αλλά, από την άλλη πλευρά, η βαθιά ύφεση δεν οδήγησε σε αύξηση της ανεργίας, λόγω των μέτρων δημοσιονομικής επέκτασης που εφάρμοσε η ελληνική κυβέρνηση και οι μηχανισμοί της ΕΕ. Μετά από 10 χρόνια μέτρων λιτότητας σε όλους σχεδόν τους οικονομικούς τομείς (Παγουλάτος, 2021) λόγω της οικονομικής κρίσης, η ελληνική κυβέρνηση εφάρμοσε δημοσιονομική επέκταση για την τόνωση της απασχόλησης. Ως κίνητρο της AD, το

διευρυμένο πρόγραμμα ασφάλισης ανεργίας φαίνεται να ήταν αρκετά αποτελεσματικό (Romer, 2021). Η αντικυκλική δημοσιονομική πολιτική οδήγησε σε νέες θέσεις εργασίας στον δημόσιο τομέα (η κυβέρνηση ως εργοδότης έσχατης ανάγκης), ενώ οι επιχειρήσεις χρηματοδοτήθηκαν μέσω του προγράμματος SURE, για να διατηρήσουν τους εργαζόμενους ασφαλείς. Η δημοσιονομική επέκταση μείωσε το παραγωγικό κενό και αύξησε την αποτελεσματική ζήτηση και τους δημοσιονομικούς πολλαπλασιαστές και, ως αποτέλεσμα, αντιμετωπίστηκε η κυκλική ανεργία (Apostolopoulos, Psychalis, και Liargovas, 2022).

Τέλος, ο αντίκτυπος της ύφεσης στην οικονομία, δηλαδή η μείωση του ΑΕΠ, δεν επηρέασε τα ποσοστά ανεργίας το 2020 και το 2021. Αυτό δεν είχε συμβεί στην προηγούμενη οικονομική κρίση (2008-2012), όταν η μείωση του ΑΕΠ κατά 9% το 2011 οδήγησε σε αύξηση της ανεργίας κατά 7%. Παρ' όλα αυτά, κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, οι ελληνικές κυβερνήσεις εφάρμοσαν προκυκλική συσταλτική δημοσιονομική πολιτική, η οποία τελικά οδήγησε σε πολύ βαθύτερη ύφεση. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τον νόμο του Okun, μια αύξηση του ποσοστού ανεργίας κατά 1% οδηγεί σε μεγαλύτερη από 1% μείωση του ΑΕΠ (Furceri, Jalles, και Loungani, 2019). Επομένως, η διατήρηση των ποσοστών ανεργίας μπορεί να έχει πολλαπλά οφέλη για την οικονομία, όπως η ταχύτερη οικονομική ανάκαμψη. Με βάση τα παραπάνω, είναι σαφές ότι η μείωση των ποσοστών ανεργίας ήταν ο κύριος στόχος των έκτακτων και προσωρινών δημοσιονομικών και χρηματοδοτικών μέτρων που θέσπισε η ΕΕ, έτσι ώστε η προσωρινή δημοσιονομική επέκταση να ενεργοποιήσει την πραγματική ζήτηση και να προστατεύσει την ελληνική οικονομία από την πανδημική κρίση. Σημειώνεται επίσης ότι, σύμφωνα με τη Eurostat, ο πληθωρισμός στην Ελλάδα ήταν αρνητικός το 2020, καθώς υπήρξε μεταβολή του πληθωρισμού κατά -1,2% σε σχέση με το 2019, ενώ τον Μάρτιο του 2021 ο πληθωρισμός ήταν κατά -1,6% χαμηλότερος από τον Μάρτιο του 2020. Αυτό δείχνει ότι τα νομισματικά μέτρα της ΕΚΤ δεν ήταν αρκετά για να μετριάσουν τη μείωση του επιπέδου των τιμών (αποπληθωρισμός), επομένως η δημοσιονομική επέκταση ήταν αποτελεσματική, όπως συνέβη και κατά την περίοδο της παγίδας ρευστότητας. Ωστόσο, η ποσοτική χαλάρωση (αύξηση της προσφοράς χρήματος με τη χρήση μη τυποποιημένων νομισματικών μέτρων) και η δημοσιονομική επέκταση με ρήτρα διαφυγής οδήγησαν σε υψηλά ποσοστά πληθωρισμού το 2021. Σύμφωνα με τον Ελληνικό Οργανισμό Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους, στις 31 Δεκεμβρίου 2019, το ελληνικό δημόσιο χρέος ήταν 356 δισ. ευρώ,

ενώ 27 μήνες αργότερα, στις 30 Μαρτίου 2022, το δημόσιο χρέος ήταν 394 δισ. ευρώ. Εκτός από την αύξηση του δημόσιου χρέους, κατά τη διάρκεια της πανδημικής κρίσης υπήρξε επίσης μείωση των ταμειακών διαθεσίμων του ελληνικού δημοσίου από 22,8 δισ. ευρώ σε 18,8 δισ. ευρώ. Η δημοσιονομική επέκταση οδήγησε το ελληνικό δημόσιο χρέος σε ποσοστό άνω του 200% το 2021, ενώ η ελληνική κυβέρνηση θα πρέπει επίσης να αντιμετωπίσει τη μείωση των ταμειακών διαθεσίμων (Apostolopoulos, Psychalis, και Liargovas, 2022). Όσον αφορά το νέο κόστος δανεισμού, σημειώνεται ότι το 2019, το νέο κόστος δανεισμού ήταν στο 1,65% (σταθμισμένος μέσος όρος). Η ελληνική κυβέρνηση, ακόμη και κατά τη διάρκεια της πανδημίας, εξέδωσε κρατικά ομόλογα με ιδιαίτερα χαμηλό επιτόκιο και κόστος δανεισμού, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι οι διεθνείς αγορές εμπιστεύονται το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα που εφαρμόζει η ελληνική κυβέρνηση. Συγκεκριμένα, το 2020, η ελληνική κυβέρνηση πραγματοποίησε τρεις εκδόσεις κρατικών ομολόγων, με επιτόκιο 2% (2 δισ. ευρώ για επτά έτη), 1,5% (5,5 δισ. ευρώ για 10 έτη) και 1,87% (4,5 δισ. ευρώ για 15 έτη). Το 2021, η ελληνική κυβέρνηση πραγματοποίησε δύο διαδοχικές εκδόσεις κρατικών ομολόγων, με επιτόκιο 0,75% (3,5 δισ. ευρώ για 10 έτη) και 1,87% (2,5 δισ. ευρώ για 30 έτη). Επιπλέον, τα ελληνικά μέτρα δημοσιονομικής επέκτασης επικεντρώνονται στην επίτευξη υψηλότερου συνολικού εισοδήματος στην οικονομία, ενώ πολλοί οικονομολόγοι υπογραμμίζουν τις τρέχουσες προκλήσεις και προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και της οικονομίας της ΟΝΕ, όπως η ανάγκη ενίσχυσης της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας, η αντιμετώπιση των θεσμικών μεταρρυθμίσεων και η αλλαγή των πολιτικών συνθηκών (Maris, Sklias, και Maravegias, 2021).

Κεφάλαιο 3ο: Εισαγωγή στην Έρευνα

3.1 Περίληψη του Ερευνητικού Θέματος

Στόχος της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι να διερευνήσει πώς αυτές οι κρίσεις επηρέασαν τις μακροοικονομικές πολιτικές σε επιλεγμένες χώρες, αξιολογώντας δείκτες όπως το ΑΕΠ κατά κεφαλήν, το ποσοστό ανεργίας, τον πληθωρισμό, το εμπορικό ισοζύγιο, το δημόσιο έλλειμμα ή πλεόνασμα και τις ξένες άμεσες επενδύσεις.

Η μελέτη αποσκοπεί στην απόδειξη ότι δεν υπάρχει ομοιογενής δημοσιονομική πολιτική μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρά τις κοινές οικονομικές και νομισματικές δομές που τους συνδέουν.

Η εργασία προτίθεται να παρέχει μια σφαιρική ματιά στην οικονομική συμπεριφορά και τις πολιτικές αποφάσεις των εν λόγω χωρών κατά τις αναφερόμενες κρίσιμες περιόδους, καθώς και να επισημάνει τυχόν μοντέλα ή τάσεις που μπορεί να εντοπιστούν μέσα από τη συγκριτική ανάλυση. Το αποτέλεσμα αυτής της έρευνας ενδέχεται να προσφέρει σημαντικές προοπτικές για την κατανόηση των πολυπλόκων δυναμικών μεταξύ εθνικών και υπερεθνικών οικονομικών πολιτικών στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

3.2 Σκοπός και Σημασία της Έρευνας

Ο κύριος σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αναλύσει και να κατανοήσει τη δυναμική μεταξύ των δημοσιονομικών και νομισματικών πολιτικών σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, επικεντρωμένη σε δύο σημαντικές κρίσεις: την οικονομική κρίση του 2008-2010 και την υγειονομική κρίση του COVID-19 (2019-2021). Η έρευνα αυτή επιδιώκει να καταδείξει τις σύγκλισεις και αποκλίσεις στις πολιτικές αυτές και τον τρόπο που οι διάφορες εθνικές αποφάσεις έχουν επηρεάσει τις οικονομίες των αντίστοιχων χωρών.

Η σημασία της έρευνας αυτής εντοπίζεται στην προσπάθεια κατανόησης των πολυπλοκοτήτων της ευρωπαϊκής οικονομικής ένωσης και του τρόπου με τον οποίο διαφορετικές εθνικές οικονομικές πολιτικές μπορούν να επηρεάσουν τόσο τις εσωτερικές όσο και τις διακρατικές οικονομικές σχέσεις. Επιπλέον, η ανάλυση των

επιπτώσεων που είχαν δύο διαφορετικοί τύποι κρίσεων σε διάφορες χώρες θα μπορούσε να προσφέρει ενδιαφέρουσες προοπτικές για την αντοχή και την ευελιξία των ευρωπαϊκών οικονομιών.

3.3 Ερευνητικά Ερωτήματα και Υποθέσεις

Η παρούσα ερευνητική εργασία εστιάζει στα ακόλουθα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα:

- Πώς επηρέασαν οι κρίσεις του 2008-2010 και του COVID-19 τις δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές στις επιλεγμένες ευρωπαϊκές χώρες; Αυτό το ερώτημα επιδιώκει να αναλύσει τον αντίκτυπο των δύο κρίσεων στην οικονομική στρατηγική και την απόδοση των επιλεγμένων χωρών.
- Υπάρχουν σημαντικές σύγκλισεις ή αποκλίσεις στις δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές ανάμεσα στις εξεταζόμενες χώρες; Το ερώτημα αυτό αφορά την πολυπλοκότητα των οικονομικών πολιτικών μέσα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την αναγκαιότητα ή μη εναρμόνισης των πολιτικών αυτών.
- Ποιες ήταν οι βασικές διαφορές στην αντίδραση και την πολιτική διαχείριση των δύο κρίσεων από τις επιλεγμένες χώρες; Εδώ εξετάζεται πώς διαφορετικοί τύποι κρίσεων οδηγούν σε διαφορετικές προσεγγίσεις και στρατηγικές.

Βασιζόμενη στα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα, η εργασία καταλήγει στις ακόλουθες υποθέσεις:

- Υπόθεση 1: Οι διαφορετικές οικονομικές και πολιτικές συνθήκες κάθε χώρας επηρεάζουν σημαντικά τις αποφάσεις και τις πολιτικές που υιοθετούνται σε περιόδους κρίσεων.
- Υπόθεση 2: Παρά την ύπαρξη κοινών οικονομικών δομών και πρωτοβουλιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι επιμέρους χώρες ενδέχεται να ακολουθούν

διαφορετικές δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές, δείχνοντας σημαντικές αποκλίσεις.

Υπόθεση 3: Η ανταπόκριση στις δύο διαφορετικού τύπου κρίσεις (οικονομική και υγειονομική) από τις χώρες θα αποκαλύψει διαφορετικές προκλήσεις και προτεραιότητες στη διαχείριση των κρίσεων.

Κεφάλαιο 4ο: Μεθοδολογία της Έρευνας

4.1 Τύπος και Προσέγγιση της Έρευνας

Η ερευνητική προσέγγιση της παρούσας εργασίας εντάσσεται στο πλαίσιο της συγκριτικής μακροοικονομικής ανάλυσης. Αυτός ο τύπος έρευνας έχει ως επίκεντρο την κατανόηση και την ανάλυση των οικονομικών δεδομένων και τάσεων, χρησιμοποιώντας τη συγκριτική μεθοδολογία για να επισημάνει διαφορές και ομοιότητες μεταξύ διαφόρων χωρών.

Κύρια Χαρακτηριστικά της Προσέγγισης:

- Συγκριτική Ανάλυση: Η έρευνα αυτή επικεντρώνεται στη συγκριτική ανάλυση των δημοσιονομικών και νομισματικών πολιτικών των επιλεγμένων χωρών, εξετάζοντας πώς διαφορετικές εθνικές στρατηγικές ανταποκρίθηκαν σε συγκεκριμένες οικονομικές και υγειονομικές κρίσεις.
- Χρήση Μακροοικονομικών Δεικτών: Η ανάλυση βασίζεται σε κρίσιμους μακροοικονομικούς δείκτες όπως το ΑΕΠ κατά κεφαλήν, το ποσοστό ανεργίας, τον πληθωρισμό, το εμπορικό ισοζύγιο, το δημόσιο έλλειμμα ή πλεόνασμα και τις ξένες άμεσες επενδύσεις.
- Διαχρονική Προοπτική: Η έρευνα εξετάζει δύο διακριτές χρονικές περιόδους, παρέχοντας μια διαχρονική ανάλυση που επιτρέπει τη σύγκριση των αντιδράσεων και των πολιτικών αλλαγών που συνέβησαν στο πέρασμα του χρόνου.

Ανάλυση Ποιοτικών και Ποσοτικών Δεδομένων: Η μελέτη συνδυάζει την ανάλυση ποσοτικών δεδομένων (όπως στατιστικά στοιχεία και οικονομικοί δείκτες) με ποιοτική ανάλυση (όπως η αξιολόγηση πολιτικών αποφάσεων και θεσμικών πλαισίων).

4.2 Δεδομένα και Πηγές Πληροφοριών

Για την εκπόνηση αυτής της έρευνας, η συλλογή δεδομένων και πληροφοριών θα προέλθει από μια σειρά αξιόπιστων και επίσημων πηγών. Αυτές περιλαμβάνουν:

- Επίσημες Στατιστικές Υπηρεσίες: Δεδομένα από εθνικές στατιστικές υπηρεσίες των επιλεγμένων χωρών, όπως η Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurostat), θα αξιοποιηθούν για την απόκτηση ακριβών και ενημερωμένων δεδομένων.
- Οικονομικές και Πολιτικές Εκθέσεις: Εκθέσεις από διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΟΟΣΑ, το ΔΝΤ, η Παγκόσμια Τράπεζα και άλλες επίσημα οικονομικά ινστιτούτα.
- Ακαδημαϊκές Πηγές: Δημοσιεύσεις σε επιθεωρημένα περιοδικά, ερευνητικές μελέτες και ακαδημαϊκά άρθρα που σχετίζονται με την οικονομική και δημοσιονομική πολιτική των χωρών.
- Κυβερνητικά και Θεσμικά Έγγραφα: Επίσημα κυβερνητικά έγγραφα, πολιτικές αναφορές και θεσμικές αναλύσεις που παρέχουν επισήμανση των πολιτικών και των στρατηγικών που υιοθετήθηκαν.
- Διεθνής Τύπος και Μέσα Ενημέρωσης: Άρθρα και αναλύσεις από αξιόπιστα διεθνή μέσα ενημέρωσης, που παρέχουν πληροφορίες για τις πρόσφατες εξελίξεις και τις οικονομικές τάσεις στις εξεταζόμενες χώρες.
- Διαδικτυακές Πηγές: Ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων και διαδικτυακά αρχεία που παρέχουν πρόσβαση σε ευρεία γκάμα ερευνητικών υλικών και στοιχείων.

Η συνολική προσέγγιση στη συλλογή δεδομένων θα είναι πολυδιάστατη και θα επιδιώξει να εξασφαλίσει την ακρίβεια, την αξιοπιστία και την επικαιρότητα των πληροφοριών, καθώς και την ευρύτερη κατανόηση των ερευνητικών θεμάτων.

4.3 Κριτήρια Επιλογής Χωρών και Περιόδων

Η επιλογή των χωρών και των χρονικών περιόδων για την έρευνα βασίζεται σε μια σειρά κριτηρίων που εξασφαλίζουν τη συστηματικότητα και τη συνάφεια της μελέτης. Αυτά τα κριτήρια περιλαμβάνουν:

- **Δειγματοληψία:** Για την συγκεκριμένη ερευνα θα γίνει σύγκριση των έξι χωρών χωρισμένες σε δυάδες. Η Γερμανία συγκρίνεται με την Ιταλία λόγω των ομοιοτήτων που παρουσίαζαν στα δημοσιονομικά τους προφίλ και επειδή είναι συγκρίσιμα οικονομικά μεγέθη. Για τον ίδιο λόγο θα γίνει και η σύγκριση μεταξύ Ισπανίας και Ολλανδίας. Ένα ακόμα κριτήριο για την επιλογή των 2 αυτών ζευγαριών είναι για την σύγκριση μεταξύ οικονομιών του Βορρά έναντι του Νότου. Το τρίτο ζευγάρι είναι η Ελλάδα με την Ουγγαρία, η επιλογή του συγκεκριμένου ζευγαριού γίνεται για δυο λόγους, την σύγκρισή δυο προβληματικών οικονομιών και την εξέταση δυο χωρών όπου η μια δεν ανήκει στην ζώνη του ευρώ και πως αντέδρασαν στις δυο αυτές κρίσεις.
- **Οικονομική Σημαντικότητα:** Επιλέγονται χώρες που έχουν σημαντικό ρόλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση από οικονομικής άποψης. Αυτό συμπεριλαμβάνει χώρες με μεγάλο ΑΕΠ ή χώρες που είναι σημαντικοί εμπορικοί εταίροι.
- **Διαφορετικότητα Οικονομικών Προφίλ:** Επιλέγονται χώρες με διαφορετικά οικονομικά προφίλ (π.χ., βόρεια έναντι νότιας Ευρώπης, οικονομίες που βασίζονται στην παραγωγή έναντι χωρών με διαφορετική οικονομική δομή) για να καταδειχθούν διάφορες προσεγγίσεις και αποτελέσματα.
- **Χρονικές Περίοδοι Κρίσης:** Επιλέγονται συγκεκριμένες χρονικές περίοδοι που χαρακτηρίζονται από σημαντικές οικονομικές ή υγειονομικές κρίσεις, όπως η οικονομική κρίση του 2008-2010 και η πανδημία COVID-19 (2019-2021), για να εξεταστεί πώς οι διάφορες χώρες αντιδρούν και προσαρμόζονται σε αυτές τις κρίσεις.
- **Εκπροσώπηση Διαφορετικών Μοντέλων Οικονομικής Ένωσης:** Επιλέγονται χώρες που αντιπροσωπεύουν διαφορετικά μοντέλα οικονομικής και νομισματικής ένωσης εντός της ΕΕ, όπως χώρες της Ευρωζώνης έναντι χωρών εκτός Ευρωζώνης.

Συγκρισιμότητα Και Δυνατότητα Ανάλυσης: Επιλέγονται χώρες για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα και αξιόπιστα δεδομένα, καθώς και τη δυνατότητα λεπτομερούς ανάλυσης των οικονομικών και πολιτικών τους.

Κεφάλαιο 5ο: Ανάλυση Δεδομένων

5.1 Κρίση Χρέους (2008-2010)

	Crisis of DEBT					
	Γερμανία			Ιταλία		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
gpd per capita(in usd)	45,613	41,650	41,572	40,945	37,227	36,036
inflation rate(%)	2.63%	0.31%	1.10%	3.35%	0.77%	1.53%
unemployment rate(%)	7.52%	7.74%	6.97%	6.70%	7.80%	8.40%
balance of trade(in millions usd)	275,032	154,959	188,144	-3,868	-18,664	-47,849
fdi(in millions usd)	78,646	26,330	39,753	51,888	27,098	29,996
fdi as % of GDP	0.83%	1.66%	2.53%	2.80%	0.80%	1.40%
government surplus/-deficit (in millions usd)	300	-99,800	-59,500	-84,300	-118,800	-90,700

Γερμανία - Ιταλία

Στην περίοδο της κρίσης χρέους, η Γερμανία παρουσιάζει μια μικρή μείωση στο ΑΕΠ κατά κεφαλήν από το 2008 προς το 2009, ενώ το 2010 η αξία σταθεροποιείται, υποδεικνύοντας μια ισχυρή οικονομία που αντέχει στις κρίσεις. Ο πληθωρισμός διατηρείται σε χαμηλά επίπεδα μετά την αιχμή του 2008, αντανακλώντας πιθανώς σταθερές νομισματικές πολιτικές. Η ανεργία, παρά την ελαφρά αύξηση το 2009, μειώνεται το 2010, αντικατοπτρίζοντας μια ανθεκτική αγορά εργασίας. Το εμπορικό ισοζύγιο παραμένει θετικό, αν και μειώνεται σημαντικά το 2009, αλλά ανακάμπτει το 2010, δείχνοντας μια ισχυρή εξωτερική οικονομική θέση. Τέλος, παρά την ύπαρξη ελλειμμάτων, η Γερμανία διατηρεί σχετικά χαμηλότερα δημόσια έλλειμμα σε σύγκριση με την Ιταλία.

Αντίθετα, η Ιταλία εμφανίζει μια σταδιακή και συνεχή μείωση του ΑΕΠ κατά κεφαλήν στην τριετία, υποδηλώνοντας βαθύτερες οικονομικές προκλήσεις. Η χώρα βιώνει σημαντικές μεταβολές στον πληθωρισμό, που θα μπορούσαν να αντικατοπτρίζουν αστάθεια στη νομισματική της πολιτική ή αντιδράσεις σε οικονομικές διαταραχές. Η ανεργία αυξάνεται σταθερά καθ' όλη την περίοδο, αποτυπώνοντας τις δυσκολίες στην αγορά εργασίας. Το ισοζύγιο εμπορίου είναι αρνητικό και επιδεινώνεται με τον καιρό, αντανακλώντας μια δυσμενή εξωτερική

οικονομική απόδοση. Όσον αφορά τις άμεσες ξένες επενδύσεις, η Ιταλία παρουσιάζει μείωση σε ποσοστό του ΑΕΠ το 2009, αλλά βελτιώνεται το 2010, παρόλο που παραμένει κάτω από την αρχική τιμή του 2008. Το κυβερνητικό έλλειμμα αυξάνεται δραματικά και παραμένει υψηλότερο από αυτό της Γερμανίας, δείχνοντας μεγαλύτερη δημοσιονομική πίεση.

	Crisis of DEBT					
	Ολλανδία			Ισπανία		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
gpd per capita (in usd)	57,880	52,722	51,000	35,511	32,170	30,532
inflation rate(%)	2.49%	1.19%	1.28%	4.08%	-0.29%	1.80%
unemployment rate(%)	3.65%	4.35%	4.99%	11.25%	17.86%	19.86%
balance of trade(in millions usd)	80,323	51,746	68,542	-135,654	-81,858	-61,731
fdi as % of GDP	20.54%	11.00%	13.66%	4.54%	0.64%	2.57%
government surplus/-deficit (in millions usd)	700	-41,900	-34,000	-57,700	-136,000	-137,500

Ολλανδία - Ισπανία

Η Ολλανδία, κατά την περίοδο της κρίσης, δείχνει σταθερότητα στο ΑΕΠ κατά κεφαλήν, με μια μείωση που παρατηρείται μεταξύ του 2008 και του 2009 και ελαφρύτερη το 2010. Ο πληθωρισμός παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, με μια μείωση το 2009 που ακολουθείται από μια ελαφριά αύξηση το 2010. Το ποσοστό ανεργίας αυξάνεται ελαφρώς καθ' όλη την περίοδο, αλλά παραμένει σχετικά χαμηλό. Η Ολλανδία διατηρεί ένα σταθερό θετικό ισοζύγιο εμπορίου, παρότι μειώνεται το 2009. Το ποσοστό των άμεσων ξένων επενδύσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι υψηλό και αυξάνεται, ενώ το κυβερνητικό έλλειμμα αυξάνεται απότομα το 2009 και μειώνεται το 2010.

Στην Ισπανία, το ΑΕΠ κατά κεφαλήν μειώνεται σημαντικά μέσα σε τρία χρόνια, με την πτώση να εντείνεται εν μέσω κρίσης. Ο πληθωρισμός καταγράφει μια ασυνήθιστη μείωση το 2009, πιθανώς λόγω της μείωσης στη ζήτηση και της αύξησης στην ανεργία, η οποία φτάνει σχεδόν το 20% το 2010, υποδηλώνοντας σοβαρά προβλήματα στην αγορά εργασίας. Το ισοζύγιο εμπορίου παραμένει αρνητικό και επιδεινώνεται, ενώ τα ποσοστά των άμεσων ξένων επενδύσεων είναι χαμηλά αλλά αυξάνονται το 2010. Το κυβερνητικό έλλειμμα είναι εντυπωσιακά υψηλό, αντικατοπτρίζοντας τις δυσκολίες στη διαχείριση των δημοσιονομικών.

	Crisis of DEBT					
	Ουγγαρία			Ελλάδα		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
gpd per capita(in usd)	15,772	13,077	13,218	32,128	29,829	26,717
inflation rate(%)	6.04%	4.21%	4.86%	4.15%	1.21%	4.71%
unemployment rate(%)	7.82%	10.03%	11.17%	7.76%	9.62%	12.71%
balance of trade(in millions usd)	-10,183	-7,237	-6,884	-44,075	-30,034	-28,387
fdi as % of GDP	47.44%	-2.13%	-15.71%	1.61%	0.84%	0.18%
goverment surplus/-deficit (in millions usd)	-5,400	-5,700	-6,200	-39,800	-49,400	-34,900

Ουγγαρία - Ελλάδα

Στην Ουγγαρία, το ΑΕΠ κατά κεφαλήν μειώνεται κατά τη διάρκεια της κρίσης, αλλά όχι τόσο δραματικά όσο σε άλλες χώρες. Ο πληθωρισμός παραμένει σχετικά υψηλός, ενδεχομένως λόγω νομισματικής επέκτασης ή αδυναμίας στην αγορά εργασίας, η οποία βλέπει αυξητικές τάσεις στην ανεργία. Το ισοζύγιο εμπορίου είναι αρνητικό αλλά βελτιώνεται σταδιακά. Τα ποσοστά των άμεσων ξένων επενδύσεων δείχνουν σημαντική μείωση, ενδεχομένως λόγω αβεβαιότητας ή ανασφάλειας στην οικονομία. Το κυβερνητικό έλλειμμα μειώνεται ελαφρώς το 2010, δείχνοντας προσπάθειες για δημοσιονομική σύγκλιση.

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει σοβαρή κρίση, με το ΑΕΠ κατά κεφαλήν να παρουσιάζει μεγάλη πτώση. Ο πληθωρισμός παραμένει σχετικά σταθερός, πλην του 2009 όπου οι τιμές φαίνεται να μειώνονται λόγω της μειωμένης ζήτησης. Η ανεργία αυξάνεται δραματικά, καθιστώντας την αγορά εργασίας μία από τις πλέον πληγείσες στην Ευρώπη. Το ισοζύγιο εμπορίου βελτιώνεται ελαφρώς αλλά παραμένει αρνητικό. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις είναι μειωμένες, καθώς η οικονομική κρίση περιορίζει την ελκυστικότητα της χώρας. Το κυβερνητικό έλλειμμα δείχνει την ένταση της δημοσιονομικής κρίσης, με τα ελλείμματα να αυξάνονται κάθε χρόνο.

5.2 Κρίση COVID-19 (2019-2021)

	Covid crisis					
	Γερμανία			Ιταλία		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
gpd per capita(in usd)	46,794	46,773	51,204	33,674	31,911	35,658
inflation rate(%)	1.45%	0.14%	3.07%	0.61%	-0.14%	1.87%
unemployment rate(%)	3.14%	3.86%	3.57%	10%	9.30%	9.50%
balance of trade(in millions usd)	226,897	203,054	246,178	-37,928	-52,273	-74,705
fdi(in millions usd)	73,970	160,800	95,900	31,190	-22,090	18,910
fdi as % of GDP	1.90%	4.13%	2.25%	1.6%	-1.20%	0.90%
government surplus/-deficit (in millions usd)	59,532	-168,401	-158,891	-51,800	-183,900	-138,700

Γερμανία - Ιταλία

Κατά τη διάρκεια της κρίσης COVID-19, η Γερμανία διατήρησε σχετικά σταθερό το ΑΕΠ κατά κεφαλήν στο 2020 και έπειτα είδε σημαντική αύξηση το 2021. Το ποσοστό της ανεργίας παρέμεινε χαμηλό σε σύγκριση με άλλες χώρες και διατηρήθηκε σε σταθερά επίπεδα καθ' όλη τη διάρκεια της πανδημίας. Αντίθετα, το κρατικό έλλειμμα εκτινάχθηκε σε αρνητικά ύψη το 2020, πιθανώς λόγω των αυξημένων δαπανών για την υποστήριξη της οικονομίας και του συστήματος υγείας.

Η Ιταλία, αντιμετώπισε μεγαλύτερη πτώση στο ΑΕΠ κατά κεφαλήν το 2020, αλλά στη συνέχεια ανέκαμψε το 2021. Η ανεργία παρέμεινε σχετικά σταθερή σε υψηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με τη Γερμανία. Το κρατικό έλλειμμα ήταν σημαντικά υψηλότερο και παρέμεινε αρνητικό καθ' όλη τη διάρκεια της πανδημίας, αντανακλώντας τις σημαντικές δημοσιονομικές πιέσεις που αντιμετώπισε η χώρα.

	Covid crisis					
	Ολλανδία			Ισπανία		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
gpd per capita (in usd)	52,476	52,163	57,768	29,582	26,960	30,104
inflation rate(%)	2.63%	1.27%	2.68%	0.70%	-0.32%	3.09%
unemployment rate(%)	3.38%	3.82%	4.21%	14.10%	15.53%	14.78%
balance of trade(in millions usd)	72,933	81,943	107,395	-36,856	-24,771	-16,747
fdi as % of GDP	-1.56%	-24.04%	-14.01%	1.86%	2.87%	3.08%
government surplus/-deficit (in millions usd)	16,500	-20,800	-27,900	-36,200	-133,900	-114,300

Ολλανδία - Ισπανία

Η Ολλανδία παρουσίασε μια ελαφρά μείωση στο ΑΕΠ κατά κεφαλήν το 2020, με εντυπωσιακή ανάκαμψη το 2021. Το ποσοστό της ανεργίας αυξήθηκε ελαφρώς, παραμένοντας ωστόσο σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με το ευρωπαϊκό μέσο όρο. Η Ολλανδία κατάφερε να διατηρήσει θετικό ισοζύγιο εμπορίου και να αυξήσει το

ποσοστό του το 2021, ενώ το κρατικό έλλειμμα πέρασε σε αρνητικό έδαφος το 2020 και 2021, δείχνοντας δημοσιονομική προσπάθεια αντίδρασης στην κρίση.

Στην Ισπανία, το ΑΕΠ κατά κεφαλήν μειώθηκε δραστικά το 2020, με μερική ανάκαμψη το 2021. Η ανεργία έφτασε σε πολύ υψηλά επίπεδα το 2020 και παρέμεινε σταθερή το 2021. Η Ισπανία παρουσίασε μείωση του ισοζυγίου εμπορίου σε αρνητικό έδαφος και ένα αυξημένο κρατικό έλλειμμα, πιθανότατα λόγω των δαπανών που σχετίζονται με την πανδημία.

	Covid crisis					
	Ουγγαρία			Ελλάδα		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
gpd per capita(in usd)	16,783	16,121	18,728	19,144	17,659	20,193
inflation rate(%)	3.34%	3.33%	5.11%	0.25%	-1.25%	1.22%
unemployment rate(%)	3.42%	4.25%	4.05%	17.31%	16.31%	14.71%
balance of trade(in millions usd)	1,449	1,982	2,162	-20,754	-21,601	-27,214
fdi as % of GDP	60.04%	106.59%	16.37%	2.44%	1.75%	2.85%
government surplus/-deficit (in millions usd)	-7,200	-9,500	9,500	-8,600	-23,400	-24,700

Ουγγαρία - Ελλάδα

Η Ουγγαρία είχε μια μικρή πτώση στο ΑΕΠ κατά κεφαλήν το 2020, ακολουθούμενη από ανάκαμψη το 2021. Το ποσοστό ανεργίας παρέμεινε σχετικά χαμηλό και σταθερό. Το ισοζύγιο εμπορίου ήταν θετικό και βελτιώθηκε το 2021. Η Ουγγαρία παρουσίασε μια έκρηξη στο ποσοστό του FDI ως ποσοστό του ΑΕΠ το 2020, ακολουθούμενο από πτώση το 2021. Ενώ το 2019 είχε έλλειμμα, το 2021 κατέγραψε κυβερνητικό πλεόνασμα.

Η Ελλάδα βίωσε μια αρχική πτώση στο ΑΕΠ κατά κεφαλήν το 2020, αλλά ακολούθησε ανάκαμψη το 2021. Η ανεργία παρέμεινε σταθερή και υψηλή καθ' όλη τη διάρκεια της πανδημίας. Το ισοζύγιο εμπορίου έμεινε αρνητικό αλλά μειώθηκε το 2021, δείχνοντας μερική βελτίωση. Η χώρα είδε μικρή αύξηση στα ποσοστά των FDI ως ποσοστό του ΑΕΠ. Το κυβερνητικό έλλειμμα παρέμεινε αρνητικό και σχετικά σταθερό κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Κεφάλαιο 6ο: Συζήτηση και Συμπεράσματα

6.1 Συνολική Αξιολόγηση των Ευρημάτων

Από τη συγκριτική ανάλυση των δεδομένων για τις χώρες Γερμανία, Ιταλία, Ολλανδία, Ισπανία, Ουγγαρία και Ελλάδα κατά τη διάρκεια της κρίσης χρέους του 2008-2010 και της κρίσης COVID-19 του 2019-2021, μπορούμε να συνοψίσουμε τα ευρήματα ως εξής:

- Οικονομική Αντοχή και Ανάκαμψη

Οι περισσότερες χώρες δοκιμάστηκαν έντονα από τις δύο κρίσεις, με την πανδημία COVID-19 να έχει ιδιαίτερα έντονη επίπτωση στο ΑΕΠ κατά κεφαλήν και τα επίπεδα ανεργίας. Η Γερμανία και η Ολλανδία, δύο χώρες με σχετικά ισχυρές οικονομίες, κατάφεραν να διατηρήσουν σταθερότητα και να περιορίσουν το αρνητικό αντίκτυπο στην ανεργία. Η Ουγγαρία παρουσίασε ενδιαφέρουσες δυναμικές, ειδικά στον τομέα των άμεσων ξένων επενδύσεων (FDI), και την ανάκαμψη του ΑΕΠ το 2021.

- Δημοσιονομική Πολιτική και Στάση

Σε σχέση με τα κυβερνητικά ελλείμματα, οι διαφορές ήταν σημαντικές. Η Ιταλία και η Ισπανία, χώρες που επλήγησαν βαριά και από τις δύο κρίσεις, εμφάνισαν σημαντικά ελλείμματα, αντανακλώντας τις μεγάλες δημοσιονομικές προκλήσεις που αντιμετώπισαν. Εντούτοις, όλες οι χώρες αύξησαν τα ελλείμματά τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας, υποδηλώνοντας ενισχυμένες κρατικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της κρίσης.

- Εξωτερικό Εμπόριο και Επενδύσεις

Η ανάλυση των ισοζυγίων εμπορίου αποκαλύπτει σημαντικές διαφορές στην εξωτερική οικονομική απόδοση. Η Γερμανία και η Ολλανδία διατήρησαν θετικά ισοζύγια ενώ η Ιταλία και η Ισπανία εμφάνισαν ελλείμματα. Στον τομέα των FDI, υπήρξε αύξηση στην Ουγγαρία το 2020, η οποία μπορεί να αντανακλά την αναζήτηση νέων επενδυτικών ευκαιριών από τους διεθνείς επενδυτές.

Τα ευρήματα δείχνουν ότι η οικονομική ανθεκτικότητα και η δυνατότητα ανάκαμψης διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των χωρών και εξαρτώνται από μια σειρά παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των δομικών οικονομικών χαρακτηριστικών, των προηγούμενων δημοσιονομικών στάσεων, και των ειδικών εθνικών πολιτικών. Η πανδημία COVID-19 παρουσίασε μια άνευ προηγουμένου πρόκληση, και οι αποκρίσεις των κυβερνήσεων επηρέασαν σημαντικά τις μακροοικονομικές τους αποδόσεις. Ενώ όλες οι χώρες προσπάθησαν να ενισχύσουν τις οικονομίες τους μέσω διαφόρων μορφών δημοσιονομικής ενίσχυσης, τα βαθιά δημοσιονομικά ελλείμματα και η αυξημένη ανεργία αποκαλύπτουν τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν στην πορεία προς την οικονομική ανάκαμψη. Η εμπειρία από αυτές τις κρίσεις παρέχει σημαντικά διδάγματα για τη σχεδίαση αποτελεσματικών δημοσιονομικών και μακροοικονομικών πολιτικών στο μέλλον.

6.2 Συγκλίσεις και Αποκλίσεις στην Δημοσιονομική και Νομισματική Πολιτική

Συγκλίσεις

- **Αύξηση Δημοσιονομικών Ελλειμμάτων:** Σε απάντηση και στις δύο κρίσεις, όλες οι χώρες εμφάνισαν αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, καθώς προχώρησαν σε σημαντικές δημοσιονομικές ενισχύσεις για να στηρίξουν τις οικονομίες τους.
- **Πολιτικές Κατά της Ανεργίας:** Πολλές χώρες εφάρμοσαν παρεμβάσεις για την περιορισμό της ανεργίας, συμπεριλαμβανομένων σχεδίων διατήρησης της απασχόλησης και άλλων μορφών κοινωνικής προστασίας.
- **Νομισματική Χαλάρωση:** Αντιμέτωπες με την υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας, οι κεντρικές τράπεζες στις περισσότερες χώρες υιοθέτησαν πολιτικές νομισματικής χαλάρωσης, περιλαμβανομένης της μείωσης των επιτοκίων.

Αποκλίσεις

- **Μακροοικονομική Ανθεκτικότητα:** Η Γερμανία και η Ολλανδία εμφάνισαν σχετικά μεγαλύτερη ανθεκτικότητα κατά την περίοδο της πανδημίας, διατηρώντας χαμηλότερα επίπεδα ανεργίας και γρηγορότερη ανάκαμψη του ΑΕΠ.
- **Διαφορές στο Εμπορικό Ισοζύγιο:** Ενώ ορισμένες χώρες διατήρησαν ή βελτίωσαν το εμπορικό τους ισοζύγιο, όπως η Γερμανία, άλλες όπως η Ιταλία και η Ισπανία βίωσαν σημαντικά ελλείμματα.
- **Πολιτικές Απάντησης στην Πανδημία:** Οι εθνικές απαντήσεις στην πανδημία ήταν διαφορετικές, με κάποιες χώρες να εφαρμόζουν πιο άμεσες και έντονες πολιτικές υποστήριξης, ενώ άλλες παρουσίασαν πιο συγκρατημένες ή καθυστερημένες παρεμβάσεις.

Δημοσιονομική Προσαρμογή: Κάποιες χώρες όπως η Ουγγαρία κατάφεραν να επιστρέψουν σε πλεόνασμα το 2021, ενώ άλλες όπως η Ελλάδα παρέμειναν σε έλλειμμα, αντανakλώντας τις διαφορές στη δημοσιονομική πολιτική και τις εκάστοτε οικονομικές συνθήκες.

6.3 Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα και Πολιτική

Η προκύπτουσα εικόνα από τις δύο σημαντικές κρίσεις αντανakλά την πολυπλοκότητα και την ετερογένεια της οικονομικής διαδρομής των χωρών της ΕΕ. Η μελλοντική έρευνα θα πρέπει να επικεντρωθεί στην κατανόηση των μακροχρόνιων συνεπειών αυτών των κρίσεων στην οικονομική ανάπτυξη, την απασχόληση και τα δημόσια οικονομικά. Ενδεικτικά, μια συστηματική ανάλυση της μακροχρόνιας επίδρασης των δημοσιονομικών κινήτρων στην ανάπτυξη θα προσέφερε έναν πολύτιμο οδηγό για τη διαμόρφωση των μελλοντικών πολιτικών. Η διερεύνηση της συμβολής των κοινωνικών πολιτικών στην απορρόφηση των κραδασμών της αγοράς εργασίας και της δυνατότητας ανασχεδιασμού τους για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, καθώς και η επίδραση των πολιτικών αυτών στην ανεργία, είναι άλλος ένας σημαντικός τομέας έρευνας.

Όσον αφορά στη διαμόρφωση πολιτικής, τα ευρήματα υποδεικνύουν την ανάγκη για ευελιξία και προσαρμοστικότητα των δημοσιονομικών πλαισίων. Ένα αποτελεσματικό δημοσιονομικό πλαίσιο πρέπει να είναι ικανό να αντιδρά γρήγορα σε οικονομικές διαταραχές, διατηρώντας ταυτόχρονα μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα. Η δημιουργία ανθεκτικών μηχανισμών για τη σταθεροποίηση της αγοράς εργασίας, όπως σχέδια διατήρησης της απασχόλησης, είναι ζωτικής σημασίας. Επιπροσθέτως, οι νομισματικές αρχές πρέπει να διατηρούν την ικανότητα να παρέχουν ρευστότητα και να διευκολύνουν την πίστωση σε περιόδους συρρίκνωσης της οικονομίας.

Παράλληλα, προτείνεται η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στην καρδιά της μακροοικονομικής πολιτικής. Οι κρίσεις έδειξαν τη σημασία της οικονομικής ανάπτυξης συμβατής με την περιβαλλοντική διαφύλαξη και την ανάγκη για έρευνα που θα εξετάζει πώς οι διάφορες πολιτικές μπορούν να συμβάλουν σε αυτό το στόχο.

Τέλος, οι προτάσεις για μελλοντική έρευνα και πολιτική πρέπει να συμπεριλάβουν και την εξέταση της αλληλεξάρτησης των εθνικών οικονομιών και της ανάγκης για συντονισμένη δράση σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ενισχύοντας την ικανότητα της ΕΕ να διαχειρίζεται κοινές προκλήσεις και να εκμεταλλεύεται συνέργειες για βιώσιμη ανάπτυξη και σταθερότητα.

Βιβλιογραφία

Apostolopoulos, N., Psychalis, M. and Liargovas, P. (2022). Discussing EU Policies and Mechanisms towards the COVID-19 Pandemic Crisis: A Case Study of Greece. *World*, [online] 3(4), pp.772–782. doi:<https://doi.org/10.3390/world3040043>.

Banca d'Italia (2021). *Credito e liquidità per famiglie e imprese*. [online] Διαθέσιμο στο: https://www.bancaditalia.it/media/comunicati/documenti/2021-01/CS_Congiunto_TaskForce_24marzo2021.pdf.

Bank of Spain (2021a). *Briefing note on application of moratoria established by law and by the banking sector up to 31 March 2021*. [online] Διαθέσιμο στο: https://www.bde.es/f/webbde/GAP/Secciones/SalaPrensa/NotasInformativas/Briefing_notes/en/notabe090421en.pdf

Bank of Spain (2021b). *Financial Stability Report: Spring 2021*. [online] Διαθέσιμο στο: https://www.bde.es/f/webbde/Secciones/Publicaciones/InformesBoletinesRevistas/InformesEstabilidadFinancera/21/FSR_Spring2021.pdf.

Barro, R.J. (1974). Are Government Bonds Net Wealth? *Journal of Political Economy*, [online] 82(6), pp.1095–1117. Διαθέσιμο στο: <https://www.jstor.org/stable/1830663>.

Blinder, A. and Solow, R. (1973). Does fiscal policy matter? *Journal of Public Economics*, [online] 2(4), pp.319–337. Διαθέσιμο στο: <https://econpapers.repec.org/RePEc:eee:pubeco:v:2:y:1973:i:4:p:319-337>.

Buesa, A., García, C., Kataryniuk, I., Martín-Machuca, C., Moreno, S. and Roth, M. (2020). Brexit: situation and economic consequences. *Economic Bulletin*, [online] (4/2020), pp.1–12. Διαθέσιμο στο: <https://ideas.repec.org/a/bde/journal/y2020i12daan40.html>.

Buti, M. and van den Noord, P. (2004). *Fiscal policy in EMU: Rules, discretion and political incentives*. European Commission.

Buti, M., Eijffinger, S. and Franco, D. (2003). *Revisiting the Stability and Growth Pact: grand design or internal adjustment?* [online] RePEc - Econpapers. Διαθέσιμο στο: <https://econpapers.repec.org/RePEc:euf:ecopap:0180>.

CaixaBank (2020). *Which groups are suffering the most as a result of the COVID-19 economic crisis?* [online] CaixaBank Research. Διαθέσιμο στο: <https://www.caixabankresearch.com/en/economics-markets/public-sector/which-groups-are-suffering-most-result-covid-19-economic-crisis?index>

Cantó, O., Figari, F., Fiorio, C.V., Kuypers, S., Marchal, S., Romaguera-de-la-Cruz, M., Tasseva, I.V. and Verbist, G. (2021). *Welfare Resilience at the Onset of the COVID-19 Pandemic in a Selection of European Countries: Impact on Public Finance and Household Incomes. Review of Income and Wealth.*
doi:<https://doi.org/10.1111/roiw.12530>.

CBS (2021). *Fewer bankruptcies in 2020.* [online] Statistics Netherlands. Διαθέσιμο στο: <https://www.cbs.nl/en-gb/news/2021/02/fewer-bankruptcies-in-2020>.

DNB (2020). *Economic Developments and Outlook - December 2020 (Economische Ontwikkelingen en Vooruitzichten)* . [online] www.dnb.nl. Διαθέσιμο στο: https://www.dnb.nl/binaries/EOV_December_2020_tcm46-391100.PDF

EC (2019). *Publications and documents - Employment, Social Affairs & Inclusion - European Commission.* [online] ec.europa.eu. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/social/main.jsp?pager.offset=30&advSearchKey=ESPN_iwp2019&mode=advancedSubmit&catId=22&policyArea=0&policyAreaSub=0&country=0&year=0

European Commission (2023). *Recommendation for a COUNCIL RECOMMENDATION on the 2023 National Reform Programme of Hungary and delivering a Council opinion on the 2023 Convergence Programme of Hungary.*

European Union (2022). *History of the European Union 1945-59.* [online] european-union.europa.eu. Διαθέσιμο στο: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59_en.

European Union (n.d.-a). *1960-69.* [online] european-union.europa.eu. Διαθέσιμο στο: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1960-69_en.

European Union (n.d.-b). *History of the European Union 1970-79*. [online] european-union.europa.eu. Διαθέσιμο στο: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1970-79_en.

European Union (n.d.-c). *History of the European Union 1980-89*. [online] european-union.europa.eu. Διαθέσιμο στο: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1980-89_en.

European Union (n.d.-d). *History of the European Union 1990-99*. [online] european-union.europa.eu. Διαθέσιμο στο: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1990-99_en.

European Union (n.d.-e). *History of the European Union 2000-09*. [online] european-union.europa.eu. Διαθέσιμο στο: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/2000-09_en.

European Union (n.d.-f). *History of the European Union 2010-19*. [online] european-union.europa.eu. Διαθέσιμο στο: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/2010-19_en.

European Union (n.d.-g). *The history of the European Union 2020 to today*. [online] european-union.europa.eu. Διαθέσιμο στο: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/2020-today_en.

Eurostat (2021). *Gross domestic product, volumes (database)*. [online] Europa.eu. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/product?code=NAMQ_10_GDP&mode=view

Exceltur (2021). *Valoración turística empresarial del primer trimestre de 2021, perspectivas para el segundo trimestre de 2021 y avance del verano*. [online] Διαθέσιμο στο: <http://hhttps://www.exceltur.org/wp-content/uploads/2021/04/Nota-de-Prensa-Perspectivas-N76-Balance-1%C2%BA-Tr-2021.pdf>.

European Central Bank, Five things you need to know about the Maastricht Treaty [online]. Διαθέσιμο: https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/maastricht_treaty.en.html

[EMU and Greece, Briefing 22-Firat revision, DG for Research Economic Affairs Division, Task Force on Economic and Monetary Union, PE 166.453/rev.1,28 April 1998](#) Authors: Alexandros Kantas and Jérôme Durand

Federal Ministry of Finance (2023). *German Stability Programme*. Berlin: Federal Ministry of Finance.

Furceri, D., Jalles, J.T. and Loungani, P. (2019). On the Determinants of the Okun's Law: New Evidence from Time-Varying Estimates. *Comparative Economic Studies*. doi:<https://doi.org/10.1057/s41294-019-00111-1>.

García-Posada, M. (2020). *Análisis de los procedimientos de insolvencia en España en el contexto de la crisis del Covid-19: los concursos de acreedores, los preconcursos y la moratoria concursal*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.bde.es/f/webbde/SES/Secciones/Publicaciones/PublicacionesSeriadas/DocumentosOcasionales/20/Fich/do2029.pdf>.

Government of Spain (2020). *COVID-19 Vaccination Strategy in Spain*. [online] Διαθέσιμο στο: https://www.lamoncloa.gob.es/consejodeministros/resumenes/Documents/2020/241120_Estrategia_vacunacion_COVID.pdf

Government of Spain (2021). *Estrategia de vacunación frente a COVID-19 en España*. [online] Διαθέσιμο στο: https://www.mscbs.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/vacunaciones/covid19/docs/COVID-19_Actualizacion6_EstrategiaVacunacion.pdf.

Horton, M. and El-Ganainy, A. (2023). *Fiscal policy: Taking and giving away*. [online] International Monetary Fund. Διαθέσιμο στο: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/Series/Back-to-Basics/Fiscal-Policy>.

IMF (2020). *Spain: 2020 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Spain*. [online] IMF. Διαθέσιμο στο: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2020/11/12/Spain-2020-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-the-Executive-49883?cid=em-COM-123-42272>

INPS (2021). *Direzione centrale Organizzazione e Comunicazione CIG: i dati INPS aggiornati al 31 marzo 2021*. [online] Διαθέσιμο στο: https://www.inps.it/docallegatiNP/Mig/AllegatiNews/Accessibile_dati_CIG_31_marzo.pdf

ISTAT (2020). *Situazione e prospettive delle imprese nell'emergenza sanitaria COVID-19*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.istat.it/it/files//2020/12/REPORT-COVID-IMPRESA-DICEMBRE.pdf>

Maris, G., Sklias, P. and Maravegias, N. (2021). The political economy of the Greek economic crisis in 2020. *European Politics and Society*, pp.1–21. doi:<https://doi.org/10.1080/23745118.2021.1895552>.

McGowan, M.A., Andrews, D. and Millot, V. (2017). Insolvency regimes, zombie firms and capital reallocation. *www.oecd-ilibrary.org*. [online] doi:<https://doi.org/10.1787/5a16beda-en>.

OECD (2018). *OECD Economic Surveys: Spain 2018*. *OECD Economic Surveys: Spain*. OECD. doi:https://doi.org/10.1787/eco_surveys-esp-2018-en.

OECD (2020). *OECD Economic Outlook, Volume 2020 Issue 2: Preliminary version*. [online] doi:<https://doi.org/10.1787/39a88ab1-en>.

OECD (2021a). *OECD Economic Surveys: Italy 2021*. [online] www.oecd-ilibrary.org. Διαθέσιμο στο: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/b76a212b-en/index.html?itemId=/content/component/b76a212b-en>.

OECD (2021b). *OECD Economic Surveys: Netherlands 2021*. [online] www.oecd-ilibrary.org. Διαθέσιμο στο: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/a807eed2-en/index.html?itemId=/content/component/a807eed2-en>.

OECD (2021c). *OECD Economic Surveys: Spain 2021*. [online] www.oecd-ilibrary.org. Διαθέσιμο στο: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/cb0a5ef2-en/index.html?itemId=/content/component/cb0a5ef2-en>.

Pagoulatos, G. (2021). EMU and the Greek crisis: testing the extreme limits of an asymmetric union. In: *Economic and Monetary Union at Twenty*. Routledge.

Romer, C. (2021). *The Fiscal Policy Response to the Pandemic*. [online] Brookings. Διαθέσιμο στο: <https://www.brookings.edu/articles/the-fiscal-policy-response-to-the-pandemic/>.

Rondinelli, C. and Zanichelli, F. (2021). *Bank of Italy - The main results of the fourth wave of the Special Survey of Italian Households*. [online] www.bancaditalia.it. Διαθέσιμο στο: <https://www.bancaditalia.it/media/notizia/the-main-results-of-the-fourth-wave-of-the-special-survey-of-italian-households/?com.dotmarketing.htmlpage.language=1&dotcache=refresh>

Toloba, C., Miguel, J. and Río, D. (2020). *The outlook for the digitalisation of Spanish banks: risks and opportunities*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.bde.es/f/webbde/GAP/Secciones/Publicaciones/InformesBoletinesRevistas/RevistaEstabilidadFinanciera/20/mayo/en/Digitalisation.pdf>

WEF and IPSOS (2021). *IPSOS survey on vaccination intentions*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.ipsos.com/en/covid-19-vaccination-intent-has-soared-across-world>.

Τράπεζα της Ελλάδος, Τι πρέπει να κάνει μια χώρα για να ενταχθεί στη ζώνη του ευρώ; Διαθέσιμο στο: <https://www.bankofgreece.gr/en/imerosi/epeksigiseis/ti-prepei-na-kanei-mia-hora-gia-na-entaxthei-sti-zoni-tou-euro>

Οικονομική της Νομισματικής Ένωσης, Paul De Grauwe, 2018, Εκδόσεις Παπαζηση, Επιμέλεια Πελαγίδης Θεοδωρής σελ.25,σελ142-143.